

อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

อรรถัย สายเครื่องวงษ์

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2568
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

อรรถัย สายเครือวงศ์

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2568
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

IDENTITY AND IDENTITY CREATION OF THE PAKA K'EYAU TAMBON BAN PONG,
AMPHOE WIANG PA PAO, CHANGWAT CHIANG RAI

ORATHAI SAYKRAWONG

A Thesis Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Arts Degree in Thai
May 2025

Copyright 2025 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ของ อรทัย สายเครือวงศ์

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร คำยอด)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. บัณฑิต ทิพย์เดช)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์)

..... คณบดีคณะศิลปศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

เรื่อง: อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย: อรทัย สายเครือวงศ์, วิทยานิพนธ์: ศศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2567

อาจารย์ที่ปรึกษา: ดร. บัณฑิต ทิพย์เดช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, ปกากะญอ, เวียงป่าเป้า เชียงราย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษาวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีทางคติชนวิทยา (Folklore) โดยใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) เป็นเครื่องมือการวิเคราะห์เพื่อบ่งบอกตัวตนความเป็นปกากะญอของกลุ่มชน แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบสรุปความเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบได้ว่า อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ปรากฏอยู่ในกระบวนการผลิตปัจจัยการดำรงชีวิตในรูปแบบของอาหารหรือส่วนประกอบในอาหาร การแต่งกาย การตั้งถิ่นฐาน หรือพิธีกรรมในการรักษาโรค สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์การเป็นนักรบรักชาติที่พึ่งพิงป่า “คนอยู่กับป่า” ลักษณะนิสัยของคนปกากะญอที่ซื่อตรง จริ่งใจ เป็นกลุ่มชนที่รักความสงบ การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และที่สำคัญคือ มีความเชื่อ นอบน้อม และเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยอัตลักษณ์เหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาจากความเชื่อของกลุ่มชนที่มีการสืบทอดและถ่ายทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น โดยการอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษ และการสอนให้ทำ ทำใหู้ และพาให้ทำ ลงมือปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังปรากฏในบทพาทของชาวปกากะญออีกด้วย อีกทั้งเป็นการสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ด้วยวิธีชีวิตที่อาศัยอยู่ในป่ากลุ่มชนดังกล่าวจึงต้องรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ แม้จะมีการไหลเลื่อนทางวัฒนธรรมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้บางสิ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากเดิม แต่อัตลักษณ์ดั้งเดิมยังคงแฝงอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย

Title: IDENTITY AND IDENTITY CREATION OF THE PAKA K'EYAU TAMBON BAN PONG,
AMPHOE WIANG PA PAO, CHANGWAT CHIANG RAI

Author: Orathai Saykrawong, Thesis: M.A. (Thai), University of Phayao, 2024

Advisor: Dr. Bandit Thipdet Co-advisor Associate Professor Dr.Premvit Vivattanaseth

Keywords: Identity, Paka k'eyau, Wiang Pa Pao Chiang Rai

ABSTRACT

This thesis aims to: 1) study identity of the Paka k'eyau ethnic group in Banpong subdistrict, Wiangpapao district, Chiang Rai province; and 2) study the creation of the identity of the Paka k'eyau ethnic group in Banpong subdistrict, Wiangpapao district, Chiang Rai province. This qualitative research was conducted by governing folklore methodology, and it was analyzed based on the identity to identify the identity of Paka k'eyau ethnic group which is elaborated through descriptive summary. The study results revealed that identity and identity creation of the Paka k'eyau ethnic group exist in the production of factors in their living that are meal and food ingredients, costume, settlement, ceremony and traditional medicine. The factors reflect that the ethnic group preserves natural resources, and they living their lives depending on natural resource in the jungle called "men rely on nature". As for their characteristics, they are loyal, sincere, calm and ordinary. Significantly, they are humble, and they have their own belief that they respect the supernatural. Their identity was created based on the belief of the ethnic group that has been transferred through periods of time from their ancestors to the current generation, and the identity has been remained by ancestors' teaching which has been demonstrated to encourage them to practice and apply the teaching to their daily lives. Furthermore, the teaching appears in the role of the Paka k'eyau ethic, and it can respond to the government policy. Despite cultural assimilation and social movement causing changes, their original identities remain strong.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัยวิทยานิพนธ์จากมหาวิทยาลัยพะเยา จนสำเร็จ ลุล่วงด้วยดี ขอขอบพระคุณ ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำตรวจ แก้ไข ข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ด้วยความเมตตาและเอาใจใส่เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์, ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช และรองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์

ขอพระคุณครอบครัวสายเครือวงศ์ สามี และลูกสาวตัวน้อย ผู้เป็นกำลังใจและกำลังทรัพย์ ในการศึกษา พร้อมให้การสนับสนุนทุกอย่าง ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ และขอบคุณพี่ชุดมา ปัญญาวงศ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายประสานงานคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่คอยดูแลเอาใจใส่ แจ้งข่าวสาร ติดตามงานต่าง ๆ จนสำเร็จลุล่วง

ขอบคุณชาวบ้าน บ้านห้วยหินลาดใน ห้วยหินลาดนอก และบ้านผาเยื้องทุกท่าน สำหรับ ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลภาคสนามและเล่มเอกสารที่ให้หยิบยืมมา โดยเฉพาะบ้านห้วยหินลาดใน ขอขอบคุณ ความรัก ความอบอุ่นจากทุกคน หมู่บ้านห้วยหินลาดในเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ กลางหุบเขาในพื้นที่ ต.บ้านโป่ง อ.เวียงป่าเป้า ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ที่นี่เป็นบ้านอีกหลังหนึ่ง ให้ที่พัก ที่ทำงาน (โรงเรียนบ้านห้วยหินลาดใน) และให้ความรู้ (ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้)

ขอบคุณคณะครู บุคลากรโรงเรียนบ้านห้วยหินลาดใน ทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจ ขอขอบคุณผู้ช่วยในการลงพื้นที่หาข้อมูลภาคสนาม พี่ประสิทธิ์ ศิริ และน้องกาญจนา เหล็กโพ ที่คอยดูแล และช่วยเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับชาวบ้าน ทั้งช่วยหาข้อมูลหาและภาพถ่ายมาประกอบงานวิจัย และสุดท้ายนี้ขอบคุณตัวเองที่ตั้งใจสู้อีกครั้งจนงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

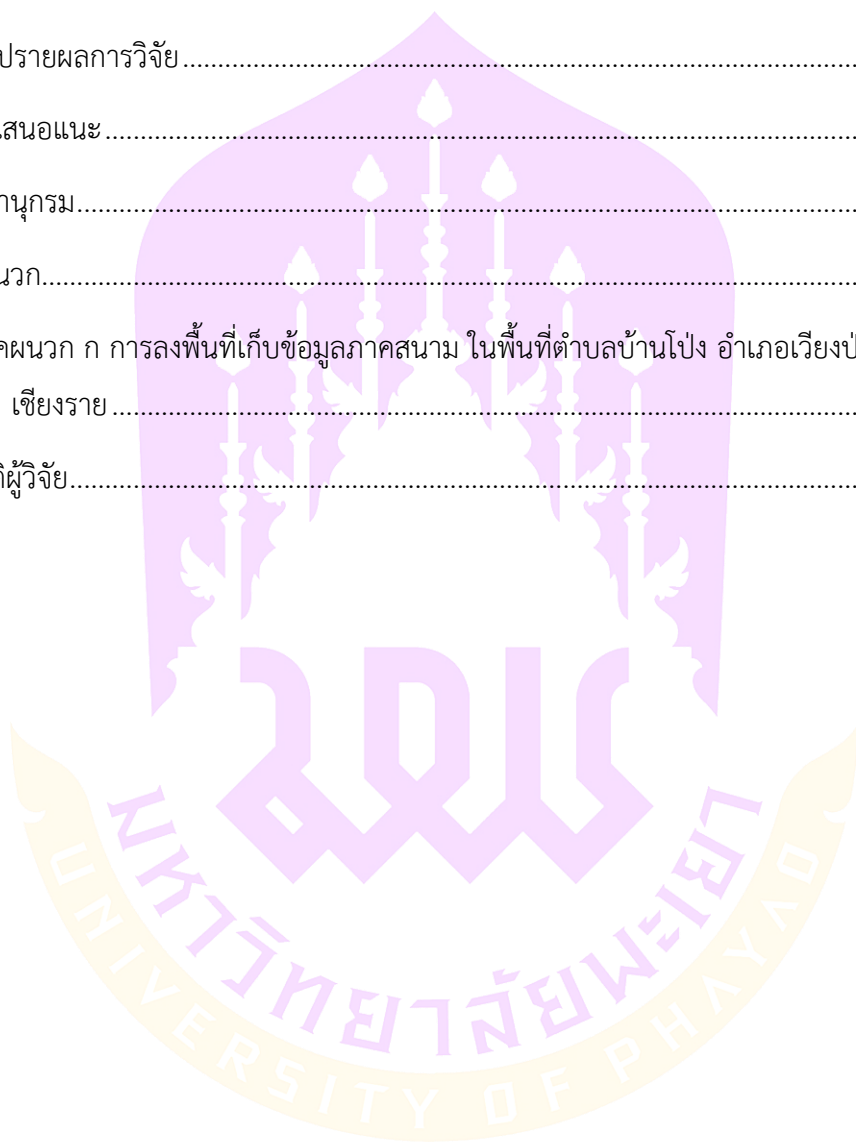
คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

อรทัย สายเครือวงศ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ภูมิหลังของแหล่งข้อมูล: จังหวัดเชียงราย อำเภอเวียงป่าเป้า และตำบลบ้านโป่ง จังหวัดเชียงราย	7
กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง.....	15
อัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์.....	17
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	34
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
อัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	38

วิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด	
เชียงราย	78
บทที่ 5 บทสรุป	82
สรุปผลการวิจัย.....	82
อภิปรายผลการวิจัย	84
ข้อเสนอแนะ	86
บรรณานุกรม.....	87
ภาคผนวก.....	90
ภาคผนวก ก การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด	
เชียงราย	91
ประวัติผู้วิจัย.....	94

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 จำนวนประชากรในจังหวัดเชียงราย.....	10
ตาราง 2 จำนวนประชากร องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง จำนวนหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน.....	15
ตาราง 3 ของที่ใช้ประกอบในพิธี (ตะคล่อหล่อ).....	75

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 ตราประจำจังหวัดเชียงราย.....	8
ภาพ 2 แผนที่จังหวัดเชียงราย	9
ภาพ 3 แผนที่แสดงการแบ่งเขตการปกครองของอำเภอเวียงป่าเป้า	13
ภาพ 4 อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอ “ตำปอเพาะ”	39
ภาพ 5 อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอ “บะเกอเออจี”	41
ภาพ 6 อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอ “ตำเคอะ”	42
ภาพ 7 อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอ “มุซาโตะ”	43
ภาพ 8 “ชอคลอคะ” อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอในประเพณีปีใหม่มัดมื่อ (ก๊จ๊)	44
ภาพ 9 วัตถุประสงค์ในการทำลาบหมู หรือ “ตาแยะ” ในภาษาปกาเกอะญอ.....	45
ภาพ 10 ขนมในพิธีกรรมของชาวปกาเกอะญอ “เมตอ”	46
ภาพ 11 เมตอและเมตอพิ ในพิธีเรียกขวัญของชาวปกาเกอะญอ.....	47
ภาพ 12 ฮ่อวอ หรือคนพื้นเมืองเรียกว่า “ผักอ้อหลิน”	48
ภาพ 13 การทอผ้าโดยใช้กี่เอวของหญิงชาวปกาเกอะญอ.....	50
ภาพ 14 การม้วนเส้นด้ายของชาวปกาเกอะญอ.....	51
ภาพ 15 ด้ายที่ย้อมจากสีจากธรรมชาติของชาวปกาเกอะญอ.....	52
ภาพ 16 การปักลวดลายบนผ้าของชาวปกาเกอะญอ.....	53
ภาพ 17 ลายเซเซเบอะ ที่ชาวปกาเกอะญอนิยมใส่ในชีวิตประจำวัน.....	54
ภาพ 18 ลายเซอูกิ ที่ชาวปกาเกอะญอนิยมใส่ในชีวิตประจำวัน.....	55
ภาพ 19 ลายที่เกิดจากลูกเต๋อย ที่ชาวปกาเกอะญอเรียกว่าลายลูกเต๋อย ในภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “เซแอะ”	56
ภาพ 20 การแต่งกายของผู้ชายในงานพิธีมัดมื่อเรียกขวัญของชาวปกาเกอะญอ	57

ภาพ 21 การแต่งกายของผู้หญิงในงานพิธีมัดมือเรียกขวัญของชาวปกากะญอ	57
ภาพ 22 บ้านของชาวปกากะญอ บ้านผาเอือง หมู่ที่ 7 ต.บ้านโป่ง	61
ภาพ 23 ตาเหล่าน้องกันภัยทั้ง 4.....	62
ภาพ 24 แผนผังห้องครัวในบ้าน นายนิเวศ ศิริ	63
ภาพ 25 บ้านของนายเชอ นางหน่อคู คำ ชาวบ้านบ้านผาเอือง หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโป่ง	64
ภาพ 26 แม่เตาไฟ.....	65
ภาพ 27 ที่ตั้งหมู่บ้านห้วยหินลาดโน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า	66
ภาพ 28 พ่อหนู ปะปะ ฮีโซ่ (ผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำทางศาสนา).....	68
ภาพ 29 ต้นปั่ว หรือ ต้นเคาะ.....	68
ภาพ 30 ต้นเอื้องหมายนา หรือ ชูเลโบ.....	70
ภาพ 31 ต้นม้าแม่กล้า หรือ เตอะชีซูโบ.....	70
ภาพ 32 บอระเพ็ด หรือ เตอะชีจิ	71
ภาพ 33 ต้นตีนตุ๊กแก หรือ เตอะชีโซเตอะ	71
ภาพ 34 การเสี่ยงทายโดยการนับเม็ดข้าวสาร.....	72
ภาพ 35 การเสี่ยงทาย โดยการใช้ไขวางบนไม้แหลม	73
ภาพ 36 สิ่งของที่จัดทำพิธีล่อล่อต้า	75
ภาพ 37 เยาวชนในชุมชนบ้านห้วยหินลาดโนไปขอพรผู้เฒ่าผู้แก่ ตามประเพณีปีใหม่มัดมือ ของ ชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า	78
ภาพ 38 การแสดงการรำดาบ ของเด็กชายอานุภาพ จะสุ ชาวปกากะญอบ้านห้วยหินลาดนอก ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า	79
ภาพ 39 นางนาเมื่อ ศิริ ผู้มีความรู้และชำนาญในการร้องบทา ของบ้านห้วยหินลาดโน	80
ภาพ 40 การเก็บดอกหงอนไก่ เพื่อประกอบพิธีขอขอบคุณขวัญข้าวหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ของชาวปกากะ ญอบ้านห้วยหินลาดโน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า.....	80
ภาพ 41 การเก็บข้อมูลบ้าน นางนาเมื่อ ศิริ ผู้มีความรู้เรื่องการทอผ้า การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ และ มีความรู้เรื่องการร้องบทา (บทกวีสั้นหรือคำกลอนที่มีไว้เพื่อขับร้อง)	91

ภาพ 42 การเก็บข้อมูลบ้าน นายนุ ปะปะ (ฮีโร่ประจำหมู่บ้าน) และนางบัวคำ ปะปะ ผู้มีความรู้ ใน เรื่องการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อาหารประจำถิ่น การทอผ้าและการปักกลดลาย บนผ้า	91
ภาพ 43 การเก็บข้อมูลบ้าน นายนิเวศ ศิริ ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีฝีมือ และ ความรู้ด้านการจักสานงานฝีมือ การสร้างบ้าน และการใช้พืชสมุนไพรสามารถ รักษาโรคทั้งด้วย สมุนไพรและวิธีทางไสยศาสตร์ สามารถทำพิธีเสี่ยงทายได้	92
ภาพ 44 การเก็บข้อมูลบ้าน นายปรีชา ศิริ ผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีความรู้ ใน เรื่องประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน	92
ภาพ 45 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ณ ศาลา ห้องสมุดของหมู่บ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	93

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายในบริบททางสังคม ที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่ต่าง ๆ อันเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสาเหตุประการหนึ่งนั้น เนื่องมาจากประเทศไทยนอกจากจะมีประชากรชาวไทยอาศัยอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นมาตุภูมิของตนแล้ว ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างเชื้อชาติได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาทั้งสิ้นถึง 70 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีภาษา วัฒนธรรม และประเพณีที่แตกต่างกันไปจากชนกลุ่มใหญ่ แต่ถึงกระนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนใหญ่ได้มีวิถีการดำรงชีวิตที่ผสมกลมกลืนกันภายใต้นโยบายบูรณาการของรัฐในระดับหนึ่ง โดยบุคคลเหล่านั้นมีฐานะเป็นพลเมืองของรัฐไทย มีสิทธิและหน้าที่เสมือนพลเมืองชาวไทยทุกประการ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564)

กะเหรี่ยง (KAREN) เป็นชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์หนึ่ง ที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย อาศัยอยู่หนาแน่นในบริเวณพื้นที่สูงทางทิศตะวันตกของประเทศไทย บริเวณชายแดนไทย-พม่า โดยมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ประเทศมอญโกเลีย แต่ถูกกองทัพจีนรุกรานจึงย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ที่ทิเบต และถอยร่นลงทางใต้เรื่อยมา ตั้งแต่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ลุ่มน้ำสาละวิน และเริ่มอพยพเข้าสู่ประเทศไทยบริเวณคอคอดกระ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการอพยพของกะเหรี่ยงในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบุว่าเมื่อกองทัพพม่ายึดเมืองหงสาวดี ชาวมอญถูกเรียกเก็บภาษีเป็นจำนวนมาก ในขณะที่พม่าได้บังคับใช้แรงงานชาวมอญอย่างทารุณ และเผาบ้านเรือนของชาวมอญเสียหายอวายเป็นจำนวนมากทำให้ชาวมอญได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ส่งผลให้ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มที่มีถิ่นอาศัยทับซ้อนระหว่างพม่าและมอญได้รับผลกระทบด้วย ชาวกะเหรี่ยงจึงตัดสินใจหนีตามชาวมอญมาทางตะวันออกเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งนับว่าเป็นการอพยพครั้งใหญ่สู่แผ่นดินไทย ในปี 2318 ตรงกับสมัยกรุงธนบุรี ในขณะที่พม่าได้ขยายอิทธิพลและเกณฑ์ให้ชาวมอญรบกับกองทัพของไทย ชาวมอญ-กะเหรี่ยง กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ฝั่งเหนือแม่น้ำสาละวิน จึงพากันอพยพข้ามช่องเขาในทิวเขาตะนาวศรีมุ่งสู่แผ่นดินประเทศไทย และตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ (สุชาติ ลิ้มปี, 2564) นับแต่นั้นมา

ชนชาวกะเหรี่ยง ที่ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น อาจแบ่งออกตามเชื้อสายได้เป็น 4 กลุ่ม (นันทวัน วาตะ, 2564) ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กะเหรี่ยงสะกอ, จอร์, ยางขาว หรือปกาเกอะญอ นับเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่งที่มีประชากรอาศัยอยู่ในประเทศไทยมากที่สุด ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงใหม่ และเชียงราย ปกาเกอะญอเป็นกลุ่มชนที่มีความสามารถทางด้านศิลปะ โดยสามารถสร้างสรรค์ ลวดลายบนผ้าทอจากสิ่งที่ได้พบเห็นตามธรรมชาติรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นดวงดาว ท้องฟ้า สายน้ำ ดอกไม้ ใบไม้ และสัตว์ต่าง ๆ แล้วตกแต่งด้วยเมล็ดพันธุ์พืชในท้องถิ่นอย่างเช่น ลูกเดือยลงบนผืนผ้า ในด้านการแต่งกายเด็กหญิงหรือหญิงสาวที่ยังไม่ได้ออกรเรือน จะสวมชุดยาวสีขาวกรอมข้อเท้า เรียกว่า “เซวา” แต่หากออกรเรือนแล้วจะสวมเสื้อสั้นครึ่งตัวสีดำปักตกแต่งด้วยลูกเดือย เรียกว่า “เซโมซู” กับ นุ่งผ้าถุงมัดหมี่สีแดง เรียกว่า “หนี” และใช้ผ้าเชอเผือกโพกศีรษะ ส่วนผู้ชายสวมเสื้อสีแดง ทรงกระบอก นุ่งกางเกงสะดอสีดำหรือโสร่ง และโพกศีรษะด้วยผ้าสีแดงหรือขาว

กลุ่มที่ 2 กะเหรี่ยงโป, โป่ว, โผล่ง, โพล่ง หรือโพล่ เป็นกะเหรี่ยงอีกกลุ่มหนึ่งที่มีประชากรอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของไทยกลุ่มนี้จะถูกเรียกว่า กะเหรี่ยงโปหรือโพล่ ซึ่งมีความหมายว่า “คน” ในขณะที่ชาวพม่าจะเรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่า “ตะเลงคะยีน” หมายถึง กะเหรี่ยงมอญ (Mon Karen) การแต่งกายจะคล้ายกับกะเหรี่ยงปกาเกอะญอ หากแต่สีสันและลวดลายแตกต่างกันตามพื้นที่อาศัย

กลุ่มที่ 3 กะเหรี่ยงปะโอ, ปาโอ, ต่องตู่, ต่องซู, หรือตองสู ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัด แม่ฮ่องสอน มีลักษณะการแต่งกายของผู้ชายปะโอก็คล้ายชาวไทใหญ่คือ นุ่งห่มด้วยผ้าฝ้ายย้อมไม้มะเกลือ สวมกางเกงเป้าหย่อน “เตี้ยวโย่ง” หรือ “โก้นโงะ” สวมเสื้อคอกลมแบนกระบอกผ่าอกตลอด กระดุมแบบจีน ส่วนผู้หญิงปะโอจะนุ่งผ้าถุงและสวมเสื้อสีดำคอจีนเอวลอยด้านนอก ด้านในทรงกระสอบ พันหน้าแข้งเหมือนผู้หญิงมูเซอ มีลายพญานาคติดปกเสื้อและมีเครื่องประดับที่ผ้าโพกศีรษะ

กลุ่มที่ 4 กะเหรี่ยงแดง, ยางแดง, กะเย, กะยา, บะเว, บะแ, แบร หรือคะยา อาศัยอยู่ใน จังหวัดแม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกับกะเหรี่ยงปะโอ คำว่า “กะเหรี่ยงแดง” เป็นคำที่เรียกตามการแต่งกายของผู้หญิงในกลุ่มชนที่แต่งงานแล้ว ซึ่งนิยมใส่เสื้อและนุ่งซิ่นที่ทอแซมด้วยสีแดง โดยการแต่งกายของผู้หญิงจะใช้ผ้าทอทั้งผืนผูกเฉียงบ่า แล้วสวมเครื่องประดับ มีผ้าขาวผูกเอว เชือกหุ้มเข่า และโพกผ้าสีแดงบนศีรษะ บ้างก็สวมกำไลข้อเท้า ส่วนผู้ชายใส่เสื้อทรงกระสอบสีแดงปล่อยชายเสื้อ

นอกจากกะเหรี่ยงทั้งสี่กลุ่มนี้ ในประเทศไทยยังมีชาวกะเหรี่ยงกลุ่มเล็ก ๆ ที่อพยพเข้ามาอีก คือ กะเหรี่ยงคอยาวหรือปะด่อง และกะเหรี่ยงหุยาว ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนด้วย

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบและชอบสันโดษ มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและกลมกลืนกับสภาพความเป็นธรรมชาติ ชอบการดำรงชีวิตในป่า จึงปรากฏว่าวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงจะมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับธรรมชาติ นับตั้งแต่การเกิด การดำรงชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการประกอบอาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงนั้น ส่วนใหญ่กระจายอยู่ตาม

ภูมิภาคต่าง ๆ โดยอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน กาญจนบุรี เชียงราย แพร่ อุทัยธานี สุพรรณบุรี สุโขทัย ราชบุรี ลำปาง เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ทั้งที่เป็นชาวกะเหรี่ยงที่ตั้งรกรากเป็นชุมชนมานานตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยตามรอยตะเข็บชายแดนระหว่างไทยกับพม่าเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้ ชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาใหม่จะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงต้องกระจายตัวออกไปรับจ้างทำงานในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันตก ซึ่งต่อมาในปี 2542 ได้มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ที่จังหวัดเชียงใหม่ในนาม “เครือข่าย ปกาเกอญอเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม” แต่เนื่องด้วยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีหลายกลุ่มไม่ได้มีเฉพาะกลุ่มปกาเกอญอเพียงกลุ่มเดียว จึงใช้คำว่า “กะเหรี่ยง” เป็นคำที่ทางการใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงทั้งหมดด้วยการเปลี่ยนชื่อเครือข่ายเป็น “เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม” โดยดำเนินการเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ต่าง ๆ รวม 15 จังหวัด จนสามารถผลักดัน “พระราชบัญญัติฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง” เพื่อพัฒนาวิธีการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2553 (วีระศักดิ์ จันทรสงแสง, 2564)

ตำบลบ้านโป่ง เป็นตำบลหนึ่งในเขตปกครองของอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเวียงป่าเป้า ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้าเป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ประชากรตั้งบ้านเรือนอยู่ทั้งในเขตพื้นที่ราบและตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่สูง ห่างจากที่ตั้งของตำบลบ้านโป่งไปทางทิศตะวันตกตามทางหลวงสาย อำเภอเวียงป่าเป้า-อำเภอพร้าว เป็นระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ (1) บ้านป่าตึง เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าลีซอ เป็นบ้านบริวารของหมู่บ้านโป่งเทวี หมู่ที่ 5 (2) บ้านห้วยหินลาดโน หมู่ที่ 7 ประกอบด้วยหมู่บ้านบริวารอีก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหินลาดนอก บ้านผาเยื้อง เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง (ปกาเกอญอ) และบ้านห้วยทรายขาว เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลาหู่

อย่างไรก็ตามพื้นที่ในเขตตำบลบ้านโป่งมีประชากรที่เป็นชาวปกาเกอญออาศัยอยู่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหินลาดนอก บ้านผาเยื้อง และบ้านห้วยหินลาดโน โดยอาศัยอยู่ตามป่าเขาทางทิศตะวันตกของพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง ซึ่งชาวปกาเกอญอกลุ่มนี้ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ป่า โดยเฉพาะชุมชนบ้านห้วยหินลาดโน เป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นชนบทที่ห่างไกลจากความเจริญของสังคมเมือง ชาวปกาเกอญอ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ จึงดำรงชีวิตตามจารีตดั้งเดิม โดยยึดมั่นในคำสอนของบรรพบุรุษ และมีวิถีปฏิบัติอันเป็นแบบเฉพาะกลุ่มที่สืบทอดกันมา ไม่ว่าจะเป็นภาษา วัฒนธรรมประเพณี ระบบเครือญาติ การแต่งกาย การประกอบอาชีพ ตลอดจนทั้งแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคารพในบรรพบุรุษ ความรักและความผูกพันกับธรรมชาติอย่างแท้จริง หากแต่ป่าชุมชนบริเวณรอบหมู่บ้านหินลาดโนได้ถูกทำลายด้วยนโยบายการทำสัมปทานป่าจากรัฐ ผู้นำชุมชนจึงได้พัฒนาแนวทางในการอนุรักษ์ป่าภายใต้แนวคิด “ป่าคือบ้านและชีวิต” กระทั่งพื้นที่ป่าในบริเวณบ้านห้วย

หินลาดใน กลายเป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ นับเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งในการอนุรักษ์ป่าโดยมีรางวัล “วีรบุรุษผู้รักษาป่า” (Forest Hero) จากการประชุมขององค์การสหประชาชาติเรื่องป่าไม้ ที่กรุงอิสตันบูล ประเทศตุรกี ในปีพุทธศักราช 2556 เป็นเครื่องหมายรับรอง ทั้งนี้ แนวคิดและการปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างชาวปกากะญอกับธรรมชาติอย่างเหนียวแน่น ตั้งแต่การเกิดจนตาย และทุกขั้นตอนล้วนเป็นไปด้วยใจที่เคารพต่อธรรมชาติและคำสอนของบรรพบุรุษ ซึ่งจะเห็นได้จากความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงหรือปกากะญอ ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ในหลาย ๆ ด้าน อาทิ

ด้านภาษา ชาวปกากะญอจะมีภาษาปกากะญอ เป็นภาษาแม่ ตัวเขียนจะมีลักษณะคล้ายกับตัวอักษรภาษาพม่า ดังที่ สุเจน กรรพฤทธิ์ (2564) กล่าวว่า ชาวกะเหรี่ยงก้าวหน้ากว่าชนกลุ่มอื่น อันเนื่องมาจากการปกครองของอังกฤษและการเข้ามาของมิชชันนารี ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ ราชาน นักมานุษยวิทยาชาวอินเดีย อธิบายว่า กิจกรรมของมิชชันนารีได้ส่งผลโดยตรงกับการสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมในหมู่กะเหรี่ยง เกิดการวางระบบโรงเรียน ภาษา อันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์ของคนกะเหรี่ยง

ด้านการแต่งกาย เสื้อของชาวปกากะญอจะมีลักษณะที่แสดงถึงตัวตนของกลุ่มชนปกากะญอ ได้แก่ ความสบาย เรียบง่าย ไม่หรูหรา และแสดงถึงจิตใจที่ซื่อตรง จริงใจ เหมือนกับเสื้อของชาวปกากะญอที่สามารถสวมได้ทั้งสองด้าน เปรียบเหมือนจิตใจของพวกเขาและชาวปกากะญอจะสร้างสรรค์ลวดลายบนผ้าจากสิ่งที่ตนพบเห็น ซึ่งการแต่งกายก็ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของคนกะเหรี่ยงได้อย่างชัดเจน

ด้านความเชื่อ ชาวปกากะญอมีความเชื่อและนับถือผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีน้ำ เชื่อว่าทุกที่มีเทวดาอารักษ์คุ้มครอง ไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่น การมีความเชื่อเช่นนี้ ได้นำไปสู่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใด ชาวปกากะญอจะทำพิธีเพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนทุกครั้งเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว จึงทำให้มีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น พิธีเลี้ยงผีในการทำไร่หมุนเวียน พิธีกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ ฯลฯ

ด้วยความโดดเด่นและลักษณะเฉพาะกลุ่มชนของชาวปกากะญอ จึงทำให้มีผู้คนจำนวนมาก เข้าไปศึกษาและเรียนรู้การดำเนินชีวิตของปกากะญอ ในขณะเดียวกันก็ได้นำวิทยาการบางส่วนเข้าไปเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน ประกอบกับลูกหลานของชนกลุ่มนี้ต่างได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับวิทยาการและได้แทรกซึมวัฒนธรรมสมัยใหม่ของคนพื้นราบเข้าไปในกลุ่มชน โดยไม่รู้ตัว ในขณะเดียวกันชาวปกากะญอ ณ พื้นที่นี้เป็นคนรุ่นเก่ายังคงรักและภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน จึงรักษาความเป็นตัวตนของกลุ่มชนได้อย่างเหนียวแน่น หากแต่ความเปลี่ยนแปลงย่อมมีโอกาที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในอนาคตอันใกล้นี้ ปัจจัยพื้นฐานหรือ “ปัจจัย 4” อันได้แก่ 1) อาหาร

2) เครื่องนุ่งห่ม 3) ที่อยู่อาศัย และ 4) การรักษาโรค ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในเรื่องปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ โดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ในการวิเคราะห์ลักษณะของชาวปกากะญอในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายว่า ชาวปกากะญอในพื้นที่ตำบลบ้านโป่งมีอัตลักษณ์และวิธีการอย่างไรในการสร้างอัตลักษณ์ (เพื่อยืนยันตัวตน/อัตลักษณ์) ทั้งในระดับปัจเจกและอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มเพื่อยืนยันตัวตน ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายแล้ว ยังเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอให้คงอยู่คู่กับความภูมิใจในความเป็นปกากะญอของชนกลุ่มนี้ต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลที่นำมาศึกษา เป็นข้อมูลลายลักษณ์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลของการวิจัยในเรื่องนี้ และข้อมูลจากการปฏิบัติงานภาคสนาม
2. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอในด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อันได้แก่ 1) อาหาร 2) เครื่องนุ่งห่ม 3) ที่อยู่อาศัย และ 4) การรักษาโรค โดยศึกษาจากชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
3. ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของวิทยาการที่ให้ข้อมูลในเรื่องดังกล่าวไว้ ดังนี้
 - 3.1 มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี และเป็นชาวปกากะญอ โดยกำเนิด
 - 3.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ในตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ปกากะญอ อย่างแท้จริง
 - 3.3 เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาและยังคงอาศัยอยู่ในตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จนถึงปัจจุบัน โดยไม่เคยย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่ดังกล่าว

3.4 เป็นบุคคลที่ยินดีให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งให้เผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณชนได้

4. ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เป็นระยะ ๆ ในระหว่าง เดือนมิถุนายน 2567 ถึง เดือนมีนาคม 2568

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปกากะญอ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กลุ่มสะกอ (ยางขาวหรือปกากะญอ) ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ประเทศมองโกเลีย แล้วเข้าอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในช่วงเวลาต่าง ๆ และยังคงอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน

อัตลักษณ์ หมายถึง ภาพรวมอันเป็นลักษณะเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งของชาวปกากะญอที่ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ และบ่งบอกถึงลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองได้อย่างชัดเจน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ซึ่งหมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ และบ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองได้อย่างชัดเจน มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทราบถึงอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
2. เพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในความเป็น “ปกากะญอ” อันเป็นการสร้างและกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มชน
3. เป็นเสมือนการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ให้คงอยู่คู่กับความภูมิใจในความเป็นปกากะญอของชนกลุ่มนี้ตลอดไป
4. เป็นแนวทางการศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี กระบวนการในการศึกษา รวมถึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นความรู้พื้นฐานและแนวทางการวิจัย ในประเด็นต่อไปนี้

1. ภูมิหลังของแหล่งข้อมูล: จังหวัดเชียงราย อำเภอเวียงป่าเป้า และตำบลบ้านโป่ง
2. กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง
3. อัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิหลังของแหล่งข้อมูล: จังหวัดเชียงราย อำเภอเวียงป่าเป้า และตำบลบ้านโป่ง จังหวัดเชียงราย

“เชียงราย” ดินแดนแห่งขุนเขา เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศไทย ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศ เป็นเมืองเก่าแก่ของอาณาจักรล้านนาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งเป็นนครหลวงก่อนการกำเนิดอาณาจักรล้านนา ประกอบด้วยเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ยุคก่อตั้งหิรัญนคร เงินยาง เชียงแสน และอาณาจักรล้านนา เช่น เมืองเงินยาง เมืองเชียงแสน และเมืองเชียงราย อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้บนดอยสูงที่สลับซับซ้อน เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำและน้ำตกอันงดงามหลายแห่ง และมีเทือกเขาฝืนน้ำที่เป็นพรมแดนกั้นประเทศไทยกับสหภาพพม่าจนถึงด้านทิศเหนือ อีกทั้งเป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทย และเป็นพรมแดนกั้นกลางระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภาพ 1 ตราประจำจังหวัดเชียงราย

ตราประจำจังหวัดเชียงรายเป็นรูปช้างสีขาวได้เมฆ หมายถึง นิमितของความรุ่งเรืองในอดีต เพราะพญามังรายเคยใช้ช้างเป็นกำลังสำคัญ ในการทำศึกปราบศัตรูจนได้ชัยชนะ นอกจากนี้ช้างยังเป็นชนวนให้พญามังรายมาก่อร่างสร้างเมืองนี้ขึ้นด้วย โดยเล่าสืบต่อกันว่า ช้างหายไจากหลักที่ผูกไว้ พญามังรายจึงติดตามไปจนถึงภูมิประเทศอันบริบูรณ์ริมน้ำกก จึงโปรดให้ตั้งเมืองเชียงรายขึ้น ณ ที่นั้น

ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยมีภูมิศาสตร์อยู่ทางเหนือสุดของประเทศ ทำให้ที่ตั้งของจังหวัดอยู่ติดกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันจังหวัดเชียงรายได้รับความสนใจเนื่องจากเป็นจังหวัดที่เชื่อมโยงไปสู่สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศจีนตอนใต้ ผ่านทางหลวงเอเชียสาย 2 และทางหลวงเอเชียสาย 3 มีขนาดพื้นที่ของจังหวัดเชียงรายมีพื้นที่ 11,678.369 ตร.กม. มากเป็นอันดับที่ 12 ของประเทศ มีน้ำแม่กก น้ำแม่อิง แม่น้ำรวก และแม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำสายสำคัญ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดพะเยาและจังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์และจังหวัดเชียงใหม่

แนวเขตชายแดนติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ ด้านอำเภอแม่จัน แม่สาย แม่ฟ้าหลวง และเชียงแสน รวม 153 กิโลเมตร แนวชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีระยะทาง 155 กิโลเมตร (แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) องค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2565)

ภาพ 2 แผนที่จังหวัดเชียงราย

ที่มา: ยุทธศาสตร์และงบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย, 2565.

การปกครองของจังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 18 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง-เชียงราย อำเภอเวียงชัย อำเภอเชียงของ อำเภอพญาเม็งราย อำเภอแม่สรวย อำเภอเทิง อำเภอคอยหลวง อำเภอแม่จัน อำเภอพาน อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอเวียงแก่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ลาว อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย อำเภอขุนตาล อำเภอป้าแดด ซึ่งอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สรวย อำเภอเมืองฯ และอำเภอเวียงป่าเป้า

จากสถิติของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย จำนวนประชากรจังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ. 2562 รวมทั้งสิ้น 1,289,304 คน เป็นชาย 632,413 คน หญิง 665,891 คน ทั้งนี้ แบ่งเป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,162,223 คน และเป็นผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 117,832 คน

ตาราง 1 จำนวนประชากรในจังหวัดเชียงราย

ลักษณะข้อมูล	ชาย	หญิง	รวม
แยกตามเพศ	632,413	665,891	1,298,304
แยกตามลักษณะสถานะของบุคคล			
- ผู้ที่มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	572,169	597,443	1,180,472
- ผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	54,664	63,168	117,832
- ผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านกลาง (ทะเบียนซึ่ง ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดให้จัดทำขึ้นสำหรับ ลงรายการบุคคลที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน)	5,580	5,280	10,860
ผู้ที่อยู่ระหว่างการย้าย (ผู้ที่ย้ายออกแต่ยังไม่ได้ ย้ายเข้า)	692	523	1,215

แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (2565) ได้รวบรวม
เทศกาลสำคัญของจังหวัดเชียงรายไว้ ดังนี้

1. งานพ่อขุนเม็งราย จัดประมาณปลายเดือนมกราคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ เป็นงาน
ประจำปี ภายในงานจะมีการออกร้าน จัดนิทรรศการและมหรสพต่าง ๆ

2. งานวันขึ้นปีใหม่เชียงรายและสัปดาห์ประเพณี จัดประมาณกลางเดือนพฤษภาคมของทุกปี
ภายในงานจะมีการประกวดขบวนรถและประกวดธิดาขึ้นปีใหม่ การออกร้านจำหน่ายสินค้า

3. ประเพณีป่าเวณียี่สิบใหม่เมือง หรือเทศกาลสงกรานต์ ได้กำหนดให้มีตั้งแต่วันที่ 13-16
เมษายน โดยมีการเล่นน้ำกลางเมืองเชียงราย ภายในงานจะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น ทำบุญ
ตักบาตรในช่วงเช้า สรงน้ำพระพุทธรูปหิมาลัย ขนทรายเข้าวัด สรงน้ำพ่อขุนเม็งรายมหาราช รดน้ำดำหัว
ผู้สูงอายุแต่ละชุมชน ฯลฯ พร้อมกันนี้ได้จัดให้มีพิธีรดน้ำดำหัวผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้า
ส่วนราชการต่าง ๆ และผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพนับถือและความเป็นสิริมงคล
ตามประเพณีที่ชาวล้านนาได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตลอดทั้งเป็นการร่วมสืบสานวัฒนธรรมอันดีให้กับ
ชนรุ่นหลัง

4. ประเพณียี่เป็งลอยกระทง จัดขึ้นราวปลายเดือนตุลาคมหรือต้นพฤศจิกายนของทุกปี
เพื่อขอขมาพระแม่คงคา และเป็นการจัดงานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีของประเทศในอนุภูมิภาค
ลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ไทย ลาว จีน พม่า เวียดนาม และกัมพูชา

5. ประเพณีอัญเชิญพระพุทธรูปเวียงเจียงฮาย เป็นขบวนแห่พระคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญ
ของวัดต่าง ๆ ประดิษฐานบนบุษบกให้ประชาชนสักการะบูชาโปรยข้าวตอกดอกไม้ในปลายวันที่ 31

ธันวาคมของทุกปี เพื่อเป็นสิริมงคลสำหรับเมืองเชียงราย ส่งท้ายปีเก่าที่กำลังจะผ่านไปและรับปีใหม่ที่กำลังจะมาถึง แล้วดับบาตรในวันที่ 1 มกราคมตอนเช้ารับวันปีใหม่ ซึ่งมีพื้นฐานความคิดมาจากตำนานพระเจ้าเลียบโลก ด้วยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนได้มีโอกาสสักการะบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองซึ่งประดิษฐานอยู่ตามวัดวาอารามต่าง ๆ ในตัวเมืองเชียงราย

6. งานตานหาพญามังราย เนื่องในวันที่ 26 มกราคมของทุกปี จะเป็นวันคล้ายวันที่พญามังราย หรือพ่อขุนเม็งรายมหาราช ได้ทรงสร้างเมืองเชียงรายไว้เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 1805 เทศบาลนครเชียงราย ได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน จึงได้จัดพิธีบำเพ็ญกุศลสักการะดวงพระวิญญาณพ่อขุนเม็งรายมหาราช และเพื่อเป็นการแสดงออกถึง ความกตัญญูกตเวทิตะ และการเคารพต่อดวงพระวิญญาณของพระองค์ท่าน

7. งานประเพณีแห่โคมไฟ ไล้ดอก จัดขึ้นเนื่องในวันมาฆบูชา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 ซึ่งถือได้ว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงได้จัดงานประเพณีแห่โคมไฟไล้ดอกขึ้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนร่วมกันสร้างบุญกุศล สืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

8. ดักบาตรเที่ยงคืน หรือ “วันเป็งปุด” มาจากความเชื่อที่ว่า พระมหาอุปคุตซึ่งเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งที่มีมหาอิทธิฤทธิ์สามารถดลบันดาลโชคลาภวาสนา ได้ออกจากการเข้าฌานสมาบัติที่ได้สะดือทะเลแล้วแปลงกายเป็นสามเณรน้อยออกมาโปรดสัตว์โลก เชื่อกันว่าหากผู้ใดได้ทำบุญดักบาตรพระมหาอุปคุตแล้วบุคคลนั้นถือว่าเป็นผู้มีบุญ จะมีโชคลาภวาสนา ร่ำรวยเป็นเศรษฐี และบังเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

9. ประเพณีดักบาตรเทโวโรหณะ คือ การทำบุญดักบาตร ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เนื่องในโอกาสที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก คำว่า เทโว ย่อมาจากคำว่า เทโวโรหณะ ซึ่งแปลว่า การเสด็จลงจากเทวโลก เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในวันนั้นและเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมให้คงอยู่ เทศบาลนครเชียงรายจึงได้จัดงานประเพณี “ดักบาตรเทโว” เพื่อสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปี

นอกจากประเพณีของคนพื้นเมืองแล้ว ยังมีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ “ประเพณีไล่ชิงช้าของชาวอีเก้อ” หรือที่เรียกตนเองว่า “อาฮา” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีเชื้อสายจากจีน-ทิเบต เดินทางอพยพมาอยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่า แถบตอนเหนือของลำน้ำกก โดยเฉพาะอำเภอแม่จัน และแม่สาย ชาวอีเก้อเชื่อว่า การไล่ชิงช้าเป็นการขึ้นไปขอพร และแสดงความรำลึกถึงพระคุณของเทพธิดาแห่งสรวงสวรรค์ ผู้ประทานความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ให้กับพืชพันธุ์ธัญญาหารและยังเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และ “ประเพณีปีใหม่ม้ง (น่อเปี๊เจ้า)” จัดขึ้นทุกปี ในวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 1 หรือขึ้น 1 ค่ำเดือน 2 (ช่วงเดือน พฤศจิกายน-มกราคม) ตามปฏิทินจันทรคติ มีการละเล่น การแข่งขันตีลูกข่าง การแข่งขันยิงหน้าไม้ ฯลฯ เพื่อให้วัยรุ่นหนุ่มสาวที่ยังโสดได้แสดงความสามารถของตนเอง อีกด้วย

อำเภอเวียงป่าเป้า

เวียงป่าเป้าเป็นชุมชนเก่าแก่ แต่เดิมเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ สันนิษฐานว่าจะเป็นที่พักสำหรับผู้เดินทางค้าขายระหว่างจังหวัดเชียงราย/เชียงใหม่และลำพูน ต่อมาชุมชนหนาแน่นขึ้น “เจ้าอินทวิชยานนท์” เจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ได้แต่งตั้ง “พระยาไชยวงศ์” ขึ้นมาปกครองโดยตั้งเมืองอยู่ที่ป่าเฟื้อยไฮหรือป่าไทร อยู่ทางตอนใต้ของที่ว่าการอำเภอปัจจุบัน ชื่อ “เมืองเฟื้อยไฮ” ตามลักษณะภูมิประเทศเดิม ต่อมาประมาณ ปี พ.ศ. 2430 พระยาไชยวงศ์เห็นว่าเมืองเฟื้อยไฮเป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมประจำทุกปี ไม่เหมาะเป็นชุมชนอาศัยจึงย้ายมาตั้งเมืองใหม่ทางตอนเหนือซึ่งประชาชนมาถางป่าตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อนหน้าโดยเรียกเมืองใหม่ว่า “เมืองป่าเป้า” ด้วยพื้นที่เมืองแห่งใหม่มีป่าไม้เป้า (เปล้า) จำนวนมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2440 พระยาไชยวงศ์ถึงแก่อนิจกรรม “พระยาเทพณรงค์” บุตรเขยได้รับการสถาปนาเป็นผู้ครองเมืองป่าเป้าได้ปรับปรุงเมืองก่อกำแพงเมืองด้วยอิฐ ให้มีสภาพมั่นคงถาวรยิ่งขึ้นและขนานนามใหม่ว่า “เวียงป่าเป้า” ต่อมาพระยาเทพณรงค์ถึงแก่อนิจกรรม “พระยาขันธเสมา” ซึ่งเป็นบุตรเขยได้รับการสถาปนาครองเมืองสืบมา

ในปี พ.ศ. 2446 พวกลัทธิหรือไทยใหญ่ ได้ก่อการจลาจลที่เมืองเชียงราย กองทัพจากเมืองลำปางและเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปปราบปราม เมื่อเสร็จสิ้นจึงได้ตั้งชุมชนมพลีให้เป็นเมืองที่ตำบลแม่พริก (ปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอแม่สรวยบนฝั่งแม่น้ำลาว) ทั้งนี้ให้ชุมชนเวียงป่าเป้าเป็นกิ่งอำเภอ ขึ้นการปกครองกับตำบลแม่พริก และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเวียงป่าเป้า เมื่อปี พ.ศ. 2450 (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, 2561)

เวียงป่าเป้าเป็นอำเภอหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ขนาดใหญ่รองจากอำเภอเมืองเชียงรายและอำเภอแม่สรวย มีลักษณะเป็นที่ราบสลับกับเทือกเขาตลอดทั้งแนว มีเทือกเขาที่สูงที่สุดของจังหวัด เป็นอันดับ 5-6 ของประเทศ เป็นอำเภอเดียวของจังหวัดที่มีต้นกำเนิดแม่น้ำไหลย้อนกลับขึ้นไป และไปรวมกับแม่กก มีประชากรอาศัยอยู่ในพื้นที่หลายเชื้อชาติ เช่น กะเหรี่ยง อาข่า ม้ง ไตลื้อ ขมุ มูเซอ แม้ว เย้า อพยพมาจากสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของประเทศจีน ประเทศพม่า และอพยพมาจากจังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอแม่สรวยและอำเภอพาน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเวียงป่าเป้าเป็นป่าและมีภูเขาล้อมรอบ มีพื้นที่ราบเป็นรูปแอ่งกระทะพอประมาณ มีความกว้าง ประมาณ 27 กิโลเมตร ความยาว 41 กิโลเมตร มีภูเขาผิบน้ำอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ เป็นต้นกำเนิดของน้ำแม่ลาว, น้ำแม่ฉางข้าว, น้ำแม่ปุน, น้ำแม่ไถ และน้ำแม่เจดีย์ พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติขุนแจ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ด้านทิศตะวันตก

และป่าสงวนแห่งชาติแม่ปุนน้อยอยู่ทางทิศตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 560,271 ไร่ แหล่งแร่ธาตุต่าง ๆ เช่น แร่ดีบุก (cassiterite) แร่ซีไลต์ (scheelite) บริเวณดอยหมอก เป็นแหล่งแร่ซีไลต์ที่มีปริมาณสำรองมากที่สุดในประเทศไทย ไม่ต่ำกว่า 30,000 เมตริกตัน แต่บริษัทผู้สัมปทานขาดงบประมาณในการเจาะชุด ส่วนแร่ดินขาว (kaolinite) พบที่ตำบลบ้านโป่งเทวี ปัจจุบันได้มีบริษัทอุตสาหกรรมมาตั้งโรงงานซึ่งทำเป็นเมืองหาบ ดินขาวใช้ทำอิฐก่อสร้าง เครื่องปั้นดินเผา, กระเบื้องเคลือบ และได้ส่งเป็นวัตถุดิบไปยังโรงงานกระเบื้องเซรามิก ที่อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ภาพ 3 แผนที่แสดงการแบ่งเขตการปกครองของอำเภอเวียงป่าเป้า

ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดย muang-krabi, 2561

อำเภอเวียงป่าเป้า แบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล ดังนี้

1. ตำบลสันสลี จำนวน 13 หมู่บ้าน
2. ตำบลเวียง จำนวน 12 หมู่บ้าน
3. ตำบลบ้านโป่ง จำนวน 7 หมู่บ้าน
4. ตำบลป่าจั่ว จำนวน 16 หมู่บ้าน
5. ตำบลเวียงกาหลง จำนวน 15 หมู่บ้าน
6. ตำบลแม่เจดีย์ จำนวน 16 หมู่บ้าน
7. ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ จำนวน 14 หมู่บ้าน

ประชากรส่วนมากเป็นชาวพื้นเมือง ที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ (ไทยวน) จังหวัดลำพูน (ไทยอง) ช่วงที่เกิดกบฏเงี้ยวมีทั้งไทยวนและไทยยอง นอกนั้นเป็นชาวเขา ได้แก่ เผ่าม้ง ลาหู่ (มุเซอร์) ลีซอ และกะเหรี่ยง โดยเฉพาะลาหู่ (เผ่ามุเซอร์) จะมีจำนวนมากที่สุดในอำเภอเวียงป่าเป้า เดิมทีได้อพยพมาจากมณฑลยูนนาน, เสฉวน, กวางสี แล้วถูกจีนรุกราน จึงเคลื่อนย้ายมาสู่รัฐเชียงตุง ราชอาณาจักรของพม่าและลาว แล้วทยอยเข้ามาสู่ไทยหลายระลอก ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาเป็นคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และโปแตสแตนต์ มีประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนาก็คือ ประเพณีตานก๋วยสลาก ปอยหลวงสงกรานต์พระธาตุต่าง ๆ

ตำบลบ้านโป่ง

“พระเจ้าแสนแซ่เลื่องลือ ผ้าทอมือสวยสด อิ่มเอมรสกาละแม เมืองเก่าแก่เพื่อยไย
สืบสานใช้เครื่องปั้นดินเผา แฝ้มเงารธรรมชาติป่าชุมชน ถิ่นน้ำล้นน้ำพุร้อนทุ่งเหว”

คำขวัญตำบลบ้านโป่ง

“ตำบลบ้านโป่ง” เป็นตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้า 4 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่เขตพื้นที่ราบตามแนวทางหลวงสายเชียงราย-เชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร มีจำนวน 2 หมู่บ้าน และลึกเข้าไปทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกของทางหลวงสายเชียงราย-เชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร มีจำนวน 4 หมู่บ้าน และตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่สูงห่างจากที่ตั้งของตำบลไปทางทิศตะวันตกตามทางหลวงสายอำเภอเวียงป่าเป้า-อำเภอพร้าวประมาณ 25 กิโลเมตร จำนวน 1 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชาวเผ่ากะเหรี่ยง ลาหู่ และลีซอ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลบ้านโป่ง ทางทิศตะวันออกและทางทิศตะวันตกจะเป็นเทือกเขาและที่ราบสูงลาดเอียง ลงมาตอนกลางของตำบล บริเวณตอนกลางก็จะเป็นที่อยู่ออาศัย ทำไร่ทำนา ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของตำบล มีเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญตัดผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดิน สายเชียงราย-เชียงใหม่ หมายเลข 118 โดยผ่านจากทิศเหนือไปทิศใต้ และทางหลวงแผ่นดินสายอำเภอเวียงป่าเป้า-อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ หมายเลข 1150

ผ่านทางทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ ดอยหลวง และอุทยานแห่งชาติขุนแจ แร่ดีบุกดินขาว น้ำพุร้อน และแหล่งท่องเที่ยวมี น้ำพุร้อนเทวี อ่างเก็บน้ำบ้านสัน น้ำตกผาลาด บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ และมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำลาว แม่น้ำ ฉางข้าว ห้วยลังกา ห้วยน้ำนา ห้วยโป่งค่าง (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, ม.ป.ป., สื่อออนไลน์) โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลป่าจี่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลแม่แว่น อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลบ้านโป่ง แบ่งการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน และหมู่บ้านบริวาร 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหินลาดนอก เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และบ้านห้วยทรายขาว เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอ อยู่ในเขต การปกครองของหมู่ 7 บ้านหินลาดใน

ตาราง 2 จำนวนประชากร องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง จำนวนหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน

หมู่ที่	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	ประชากรทั้งสิ้น
1	บ้านเพื่อยไฮ	231	224	267	419
2	บ้านโป่งเทวี	335	450	479	929
3	บ้านสัน	281	404	418	822
4	บ้านลังกา	340	452	459	911
5	บ้านโป่งเทวี	231	357	386	743
6	บ้านสันต้อ	174	245	247	492
7	บ้านห้วยหินลาดใน	86	233	227	460
8	บ้านป่าตึงหลวง	115	201	167	368
รวม		1,952	2,566	2,650	5,216

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

กะเหรี่ยง (KAREN) เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย เป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในดินแดนใหญ่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างยาวนาน สันนิษฐานว่าราว 2,600 กว่าปีก่อนคริสตกาล น่าจะเคยอาศัยอยู่แถบมองโกเลียมาก่อน แล้วจึงเคลื่อนย้ายโดยเดินทางลัดเลาะลงใต้ มาตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ของจีน แล้วเคลื่อนไปสู่ดินแดนแถบทิเบตราวช่วง 1,800 กว่าปีก่อนคริสตกาล

จากนั้นก็ถอยร่นลงมาอยู่แถวมณฑลยูนนานของประเทศจีน แล้วเคลื่อนลงใต้มาเรื่อย ๆ สู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เข้าสู่บริเวณฝั่งตะวันออกของประเทศเมียนมา และตลอดแนวตะวันตกของประเทศไทยตั้งแต่ช่วง 1,100 ปีก่อนคริสตกาล และเริ่มอพยพเข้าสู่ประเทศไทยบริเวณคอคอดกระ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีบันทึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการอพยพของกะเหรี่ยงในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบุว่า เมื่อกองทัพพม่ายึดเมืองหงสาวดี ชาวมอญถูกเรียกเก็บภาษีเป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันพม่าได้บังคับใช้แรงงานชาวมอญอย่างทารุณ และเผาบ้านเรือนเสียหายวอดวาย เป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวมอญต่างได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ส่งผลให้กะเหรี่ยงกลุ่มที่มีถิ่นอาศัยทับซ้อนระหว่างพม่าและมอญได้รับผลกระทบด้วย ชาวกะเหรี่ยงจึงตัดสินใจหนีตามมอญมาทางตะวันออกเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งนับว่าเป็นการอพยพครั้งใหญ่สู่แผ่นดินไทย ในปี 2318 สมัยกรุงธนบุรี ในขณะเดียวกันพม่าได้ขยายอิทธิพลและเกณฑ์ให้ชาวมอญรบกับกองทัพของไทย ชาวมอญ-กะเหรี่ยง ที่อาศัยอยู่ฝั่งเหนือแม่น้ำสาละวิน จึงข้ามช่องเขาในทิวเขาตะนาวศรีมุ่งสู่แผ่นดินประเทศไทย และตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ (สุชาติ ลิมป์, 2564)

กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในบริเวณประเทศไทยนี้ เดิมมี 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มกะเหรี่ยงสะกอหรือ ปกาเกอญอ และกลุ่มกะเหรี่ยงโปว์หรือโผล่ง ต่อมาหลังยุคล่าอาณานิคม ก็มีกะเหรี่ยงกลุ่มย่อยอื่น ๆ บางกลุ่มอพยพจากเมียนมาเข้ามาอยู่ในประเทศไทยด้วยเหตุผลหลายอย่าง ทั้งจากการหนีสงคราม ในประเทศเมียนมา ความอดอยากยากแค้น และกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวพาเข้ามา ข้อมูลในปี พ.ศ. 2555 คาดการณ์ว่ามีคนกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในประเทศไทยราวหนึ่งแสนกว่าคน แต่ถ้านับที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ หรือศูนย์อพยพต่าง ๆ ตามแนวชายแดน และที่เข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทย น่าจะมากกว่า 1 ล้านคน ขณะที่ฝั่งเมียนมาประเมินว่ามีประชากรชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่เกือบสี่ล้านคน โดยในประเทศไทย ชุมชนชาวกะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งทางภาคเหนือภาคกลาง และภาคตะวันตก ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ สุโขทัย กำแพงเพชร ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดในประเทศไทย (กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านห้วยตองก่อ, 2564)

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชนที่รักความสงบและชอบสันโดษ มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและกลมกลืนกับสภาพความเป็นธรรมชาติ จึงชอบการดำรงชีวิตในป่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ภาพของกะเหรี่ยงจึงเป็นภาพของกลุ่มชนผู้พิทักษ์ป่า มีการดำรงชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติได้อย่างสมดุล ตามสุภาษิตคำสอนรุ่นสู่รุ่น ที่ว่า “ออที เกอะตอที ตีมน้ำต้องรักษาน้ำ เอาะก่อ เกอะตอก่อ อยู่กับป่าต้องรักษาป่า” (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10, 2561) ซึ่งพวกเขาสืบทอดและปฏิบัติกันมาช้านาน ดังนั้นจึงปรากฏว่าวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงหรือปกาเกอญอ จะมีความเกี่ยวข้องผูกพันกับธรรมชาติ นับตั้งแต่การเกิด การดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ

อัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

คำว่า อัตลักษณ์ (อ่านว่า อัด-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัต (อัด-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับคำว่า “ลักษณ์” ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ เช่น นักร้องกลุ่มนี้มี อัตลักษณ์ทางด้านเสียงที่เด่นมาก ใครได้ยินก็จำได้ทันที, สังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง, โลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไป (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2550, สื่อออนไลน์)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ โดยได้ให้ความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ไว้หลายอย่าง อาทิ

วันดี สันติวุฒิเมธี (2542); วรเมธ ยอดบุน (2548); จินตนา แพบติบ (2555); ฉลาดชาวยรมิตานนท์ (2557) อ้างอิงใน พระบุญชม ญาณสีโร (2561) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” พอสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะหรือเครื่องหมายที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมภายใต้ระบบวัฒนธรรมของกลุ่ม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนหรือความเป็นพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่นหรือพวกเขา หรือสิ่งซึ่งแสดงถึงความเป็นตัวตน หรือความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เฉพาะตน เพื่อให้ความหมายแก่ลักษณะหรือสิ่งนั้น ๆ เพื่อสร้างความมั่นใจ คุณค่า ความภาคภูมิใจ ทั้งในระดับปัจเจกหรือในระดับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการอยู่ร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม โดยเป็นการสร้างความหมายผ่านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งอัตลักษณ์นั้นไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวเรา ไม่จำเป็นต้องมีความคงเส้นคงวา สามารถปรับเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ เพื่อรักษากลุ่มตนให้ดำรงอยู่สืบไป

ในการศึกษาอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวของตัวเราเองนั้น นักวิชาการกล่าวว่า แนวคิดเรื่องเส้นขอบเขตอันยืดหยุ่นของความเป็นชาติพันธุ์ เกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มนั้นสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีอยู่ในการนิยามความเป็นตัวตนของตัวเอง วัฒนธรรมจึงไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติหรือความเชื่ออันเดียว ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ แต่เป็นพหุวัฒนธรรมที่คนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเอง และกลุ่มขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ (ปันแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทความสัมพันธ์กับรัฐชาติ จึงเป็นทั้งสิ่งที่เลือกเองและสิ่งที่ถูกเลือกใช้ โดยปะทะสังสรรค์ต่อรองซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การครอบงำของกระบวนการจัดจำแนกและสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยรัฐชาติ ไม่อาจกระทำได้อย่างสมบูรณ์ แต่มักถูกตอบโต้และตีความใหม่อยู่เสมอจากกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการตอบโต้ดังกล่าว อาจเลือกกระทำผ่านการรื้อฟื้นและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อแสดงตัวตนของตนเองต่อสังคมภายนอก ในแง่นี้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงเป็นการกระทำ ที่พยายามขยับกรอบอัตลักษณ์

ประดิษฐ์ที่ตายตัว ให้กลายเป็นกระบวนการที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้พื้นที่ในการแสดงตัวตน มีขอบเขตที่กว้างและหลากหลายมากขึ้น ซึ่งสามารถผสมผสานอัตลักษณ์ในหลายลักษณะ ในสถานการณ์ต่าง ๆ กันได้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ คือสิ่งที่แต่ละกลุ่มชน สร้างขึ้นมาเพื่อบ่งบอกลักษณะตัวตนของตนเอง กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะตน ที่บอกถึงตัวตนของชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน การวิจัยนี้จะนำแนวคิดอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตามที่มีผู้ศึกษามาแล้วหลายปี นั้น มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์อัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอในพื้นที่ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

นอกจากภาพลักษณ์ที่ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงในนาม “ผู้พิทักษ์และผู้ปกป้องผืนป่า” ในด้านปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต อันได้แก่ 1) อาหาร ที่สามารถหาได้ตามธรรมชาติรอบตัว ในป่าหรือในไร่นาของตน 2) ที่อยู่อาศัย บ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยงหรือกาเกอญอนิยมสร้างเป็นบ้านยกพื้นสูง ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวร ไม่ย้ายถิ่นบ่อย บางส่วนก็ตั้งบ้านเรือนบนที่ราบเช่นเดียวกับชาวพื้นราบทั่วไป 3) เครื่องนุ่งห่มหรือการแต่งกาย ที่มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์บ่งบอกถึงลักษณะตัวตนของคนกะเหรี่ยง และ 4) การรักษาโรค ซึ่งนอกจากการรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ชาวกะเหรี่ยงหรือชาวปกากะญอจะใช้วิธีการรักษาแบบดั้งเดิม ได้แก่ วิธีการใช้สมุนไพร และวิธีทางไสยศาสตร์ ซึ่งลักษณะเฉพาะตนต่าง ๆ ได้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ ชาวปกากะญอมีความเชื่อและนับถือผีบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าป่าเจ้าเขา มีความเคารพยำเกรงต่อธรรมชาติ มีความเชื่อว่าการที่ตนเองได้กริบเจ็บป่วยเกิดจากการทำผิดประเพณีหรือทำผิดต่อธรรมชาติ บรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงลงโทษ ด้วยความโดดเด่นเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาปัจจัยดังกล่าว ดังนี้

อาหาร

อาหาร ถือเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานอันสำคัญของชีวิต เพราะเป็นสิ่งที่บริโภคเข้าไปแล้วก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกาย เช่น ทำให้ร่างกายเจริญเติบโตซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย ให้พลังงานแก่ร่างกาย โดยไม่มีพิษภัยหรือให้โทษแก่ร่างกาย

แหล่งอาหารของชาวปกากะญอ คือ ทรัพยากรที่อยู่รอบตัวของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ในลำห้วย ของจากป่า ผักที่ขึ้นหรือปลูกไว้รอบบ้าน รวมถึงการทำไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นภูมิปัญญาการทำไร่ข้าวบนที่สูงชันและแทรกตัวอยู่ในผืนป่าและหากกล่าวถึงอาหารประจำวันของชาวปกากะญอ ถือเป็นอาหารที่สะท้อนวิถีชีวิตได้ชัดเจน นั่นคือเมนู “ตำพอพะยะ” หรือที่คนพื้นราบเรียกกันว่า “ข้าวเบ๊อะ” จากบทความของ อรุณวารี รัตนธำรี และอรพิม วรรณกายนต์ (2561) กล่าวว่า

...ในช่วงฤดูเปลี่ยนผ่าน คือปลายฝน ต้นหนาว ราวเดือนกันยายน-ตุลาคม ก่อนที่จะได้กินข้าวใหม่ ช่วงนี้ข้าวเก่าจะหมดไป และข้าวใหม่ที่ผลิติดใหม่ยังอยู่ในทุ่งในไร่ยังเก็บเกี่ยวกินไม่ได้ ชุมชน ปกากะญอขาดแคลนข้าว จึงเรียกช่วงนี้ว่า ค่าสาวีคา (ฤดูแห่งความอดอยาก)

ฉะนั้นต้องกินข้าวอย่างประหยัด โดยเอาข้าวสารราวสองสามกำมือ แล้วต้มกับพืชผักหรือเนื้อสัตว์กินตามมีตามเกิด ใส่พริกใส่เกลือ หรือเครื่องเทศต่าง ๆ ตามที่ชอบ สิ่งนี้จึงกลายมาเป็นที่มาของอาหารเชิงอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ที่เรียกกันว่า ‘ตำพอเพาะ’ และแม้ตามปกติมีข้าวกิน ปกาเกอะญอก็ยังทำเมนูนี้กินกันเป็นประจำ และถือเป็นอาหารอร่อยขึ้นชื่อของชนเผ่าปกาเกอะญอเมนูหนึ่ง...

อาหารอีกประเภทหนึ่งที่ชาวปกาเกอะญอนิยมบริโภคคือ “มุซาโตะ” ในภาษาปกาเกอะญอ ซึ่งหมายถึง น้ำพริก ได้แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนคือ จะใส่มะเขือเทศลงไปในน้ำพริกด้วย นอกจากนี้ก็จะมีขนม ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบในพิธีต่าง ๆ ได้แก่ “เมตอ” หรือในภาษาไทย หมายถึง ข้าวต้มมัด ชาวปกาเกอะญอจะใช้ใบกงในการห่อ ให้มีลักษณะปลายแหลมมัดติดกันสองอัน ข้าวต้มที่มีปลายแหลมสองข้างมัดเรียกว่า “เมตอพา” หมายถึง ข้าวต้มตัวผู้ ส่วนอันที่มีลักษณะปลายแหลมข้างเดียว เรียกว่า “เมตอใหม่” หมายถึง ข้าวต้มตัวเมีย มัดติดกัน

จะเห็นได้ว่าอาหารส่วนใหญ่ของชาวปกาเกอะญอเป็นผลผลิตจากข้าว ไม่ว่าจะเป็นอาหารคาวหรือขนมหวาน ทั้งแกงข้าวเบือะ (ตำพอเพาะ), แกงข้าวคั่ว (เขอะ), ข้าวต้มมัด (เมตอ), ข้าวปุก (เมตอพิ) รวมไปถึงแปงเหล้า และสุราพื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาประกอบอาหาร นอกจากข้าวจะเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร เพื่อรับประทานในชีวิตประจำวันแล้ว อาหารจากข้าวยังใช้ประกอบในพิธีกรรมสำคัญของชุมชน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมและสังคมของชาวปกาเกอะญออีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564)

ที่อยู่อาศัย

ปกาเกอะญอเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบ อยู่สันโดษ มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหุบเขาที่มีลำธารไหลผ่าน เพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่หมุนเวียน ลักษณะบ้านของกะเหรี่ยงในอดีตนั้นมักสร้างจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เสาทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ฝาบ้านและพื้นบ้านใช้ไม้ไผ่สับเป็นฟาก หลังคามุงด้วยหญ้าคาแห้งเย็บเป็นตับหรือมุงด้วยใบตองตึง บ้านมีลักษณะยกพื้นสูง มีห้องเดียวเป็นห้องอเนกประสงค์ ใช้เป็นห้องรับแขก ห้องครัว ห้องอาหาร และห้องประกอบพิธีกรรม หากครอบครัวใดมีลูกสาวที่โตแล้ว ก็จะกันห้องให้นอนต่างหาก กลางบ้านจะมีเตาไฟตั้งอยู่บนกระบะดิน มีก้อนหิน 3 ก้อน หรือเหล็กสามขา ไว้สำหรับวางหม้อหรือกาต้มน้ำ เหนือกระบะดินใช้เป็นที่วางของ เช่น ข้าวเปลือก เครื่องปรุงอาหาร เป็นต้น โดยข้างเตาไฟนี้ใช้เป็นที่รับประทานอาหารในหมู่สมาชิกของครอบครัวหรือญาติสนิท ห้องอเนกประสงค์มีประตูบ้านทำด้วยฟากใช้สำหรับเปิดปิด ถัดจากประตูจะเป็นชานบ้านด้านใน ซึ่งอยู่ภายในชายคาบ้าน พื้นชานปูด้วยฟาก มีระดับเดียวกับห้องนอน มีแสงสว่างพอสำหรับการทอผ้า เย็บผ้า สานกระบุง เป็นที่นั่งเล่น ที่พักผ่อนและต้อนรับแขก ชานในมีบันไดลงบ้าน

เล็ก ๆ อยู่ในทิศทางตรงกันข้ามกับบันไดหลัก ถัดจากชานในจะเป็นชานนอก จะอยู่ต่ำกว่าประมาณ 1 คืบ บันไดหลักของบ้านจะอยู่ที่ชานนอก และมีเรือนน้ำใช้วางภาชนะที่ใส่น้ำ เป็นบริเวณล้างข้าวของภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ รวมไปถึงเป็นที่ล้างหน้า ล้างมือ สระผม ไต้ถุนบ้านจะใช้เป็นที่เก็บฟืนและคอกสัตว์เลี้ยง ด้านข้างที่มีหลังคาคลุมถึงจะมีครกกระเดื่องสำหรับตำข้าว ข้างบ้านจะปลูกผักสวนครัวหรือพืชให้ผล และยังมีปลูกยาสูบสำหรับทำบุหรี่ด้วย หลังคาบ้านจะสร้างให้หลบลมต่ำ เพื่อป้องกันลมหนาว และไม่ให้ลมพัดเข้ามามากเกินไป

เครื่องนุ่งห่ม

เครื่องนุ่งห่ม ถือเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานของชีวิต รูปแบบการแต่งกาย รูปแบบและวัสดุเส้นใยที่ทำมาใช้ในการผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มก็แตกต่างกันออกไป ตามสภาพพื้นที่ สภาพอากาศ และบริบททางด้านทรัพยากร ณ ที่แห่งนั้น แรกเริ่มเดิมทีใช้เพียงปกคลุมร่างกายเพื่อป้องกันร้อนหนาว แดดลมฝน ต่อมาก็มีการพัฒนาปรับปรุงขึ้น เพื่อให้เกิดความงาม เป็นที่พอใจของผู้สวมใส่ ความคิดความเชื่อหลายสิ่งถูกถ่ายทอดลงไปในพื้นที่ เริ่มมีการสร้างเอกลักษณ์ แสดงตัวตนของแต่ละกลุ่มชน และมีปรากฏในบทา (ลำนำหรือคำกลอนที่มีไว้เพื่อขับร้อง) ของชาวปกากะญอ ความว่า

“ต่ากีน่อแซะ ลอเลอะทีน ต่ากีน่อที ลอเสอกวี”

แม่ทอผ้าอยู่ข้างลำธาร นงคราญเธอก็ข้างสร้างสรรค์

ลายน้ำสัที่ไหลผ่าน เธอก็เสกสรรได้งาม...ตามริ้วลาย

ความตอนหนึ่งในบทาปกากะญอ ที่ผู้ชายใช้ร้องเกี่ยวสาวและเียนยอสตรี แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้หญิง ที่สามารถนำสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติรอบตัวมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายบนผืนผ้าได้ ประหนึ่งเป็นการเปรียบเปรยว่า ขนาดเรื่องยาก ๆ อย่างการลอกเลียนแบบลวดลายตามธรรมชาติมาไว้บนผืนผ้ายังสามารถทำได้ นับประสาอะไรกับการใช้ชีวิตหาอยู่หากินก็คงไม่เกินความสามารถของพวกเธอ (สุวิชน พัฒนาไพรวัลย์, 2557 อ้างอิงใน กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยตองก้อ, 2564)

จากการศึกษาหนังสือ “ต่าบี่ ต่าทา เรื่องราวบนผืนผ้า ปกากะญอ ห้วยตองก้อ” ที่จัดทำโดยกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยตองก้อ (2557) ซึ่งได้รวบรวมเรื่องราวการทอผ้าของชุมชนห้วยตองก้อดังนี้

...ดังที่ทราบกันดีว่า เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เป็นสิ่งสำคัญสำหรับมวลมนุษยชาติ เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่คนเราจำเป็นต้องมี ต้องใช้ ต้องสวมใส่ รูปแบบและวัสดุเส้นใยก็จะแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ และบริบททางด้านทรัพยากร ณ ที่แห่งนั้น แรกเริ่มใช้เพียงปกคลุมร่างกายเพื่อป้องกันความร้อน ความหนาว ต่อมาก็พัฒนาปรับปรุงขึ้น เพื่อให้เกิดความสวยงาม เป็นที่พึงพอใจของผู้ที่สวมใส่ ความคิด ความเชื่อหลายสิ่งถูกถ่ายทอด

ลงไปยังพื้นผ้า เริ่มมีการสร้างเอกลักษณ์และมีรายละเอียด แสดงตัวตนของแต่ละเผ่าพันธุ์ เป็นเช่นนี้ในเกือบทุกกลุ่มทุกชาติพันธุ์ ไม่เว้นแม้แต่ชาวกะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอ

ชาวปกาเกอะญอ มีความผูกพันกับการใช้ผ้าตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นเครื่องนุ่งห่ม กันหนาว ของใช้ในพิธีกรรม รวมถึงเครื่องมือทำมาหากิน มีทั้งประโยชน์ใช้สอย คติความเชื่อ และความงดงามทางวัฒนธรรม อาทิ

โพล่าโฮอาซุย หรือผ้าห่มเด็ก เนื่องจากผ้าผยมีจำนวนน้อย จึงนำเขากหรือเสื้อ ที่ใส่ห่อลูกไว้เพื่อกันหนาว

หะปะปือโพ หรือผ้าอ้อมเด็ก เนื่องจากบนพื้นที่สูงจะมีบรรยากาศจะเย็น การสร้างความอบอุ่นให้กับทารกแรกหรือเด็กอ่อน นอกจากการผิงไฟ ก็คือการอ้อมเอาไว้แนบตัว เพื่อให้ความอบอุ่นจากร่างกายพ่อแม่หรือตายาย ได้ถ่ายทอดไปสู่เด็ก แต่ขณะเดียวกันผู้ที่เลี้ยงเด็กก็ต้องประกอบกิจการงานหลากหลาย ชาวปกาเกอะญอจึงทอผ้าเป็นลายริ้วสลับสี ทางเส้นยืนหน้ากว้างประมาณ 20 นิ้ว หรือแคบกว่านั้น แต่มาเย็บเปลาะต่อกัน ผ้าจะยาวราวว่ากว่า ๆ สำหรับเอาเด็กใส่แล้วมัดชายผ้าเป็นปม ทั้งเอาเด็กไว้แนบอกหรือพาดไว้ที่หลัง ทำให้สามารถนำเด็ก ๆ ไปไหนด้วยได้ทุกที่ สามารถทำงานต่าง ๆ ได้ หรือนำผ้ามามัดกับเสากระท่อมในไร่หรือต้นไม้เวลาไปทำงานนอกบ้าน เป็นเปลนอนสำหรับเด็กได้อีกด้วย

เซเซาะจุ หรือเสื้อตัวแรกในชีวิตของเด็กปกาเกอะญอ ทั้งชายและหญิง เสื้อตัวแรกจะถูกทอขึ้นเพื่อรับขวัญ เมื่อเด็กอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์ คนเป็นแม่จะทำหน้าที่เป็นคนทอ โดยจะต้องทอและเย็บเป็นเสื้อให้เสร็จภายใน 1 วัน (หากแม่ทอไม่ได้ จะต้องให้แม่บ้านคนอื่นที่แข็งแรงมีครอบครัวปกติสุข มาช่วยทอ) โดยในวันดังกล่าว สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวจะไม่มีใครออกไปไหน และจะไม่นอนหลับพักผ่อนในช่วงกลางวัน เพราะต้องดูแลรับขวัญผูกข้อมือนิ้ววาระครบ 1 ปี ให้กับสมาชิกคนใหม่ในบ้าน ซึ่งการที่เด็กมีเสื้อตัวแรก หมายถึง การเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวปกาเกอะญออย่างเต็มตัว โดยเสื้อตัวแรกของเด็กชายและเด็กหญิงจะมีลักษณะและชื่อเรียกที่ต่างกันคือ

เสื้อตัวแรกของเด็กผู้ชาย มีสีแดง ทอแบบยาวท่อนเดียวถึงข้อเท้ามีลวดลายเดียวกันตลอดทั้งผืน ไม่มีการตกแต่งด้วยพู่ตรงแขนและคอใด ๆ ทั้งสิ้น เรียกว่า เซกอเซาะจุ ส่วนเสื้อตัวแรกของเด็กหญิง จะมีลักษณะเป็นเสื้อยาวเช่นเดียวกับของเด็กผู้ชาย แต่จะเป็นสีขาทั้งหมด โดยคนปกาเกอะญอเชื่อว่า สีขาวแสดงถึงความบริสุทธิ์ของเด็กหญิง เรียกว่า เซวาเซาะจุ ซึ่งเสื้อตัวแรกนี้ จะไม่มีการตกแต่งด้วยพู่ เพราะเชื่อว่าหากเสื้อตัวแรกมีพู่ นั้นจะทำให้เด็กชายหรือเด็กหญิงที่สวมใส่ไม่มีการเจริญเติบโต เด็กจะสวมเซเซาะจุจนกระทั่งร่างกายเติบโตจนสวมไม่ได้ หลังจากได้สวมใส่เซเซาะจุเป็นเสื้อตัวแรกแล้ว แม่หรือญาติจะทอเซกอหรือเซวาให้สวมเพิ่ม แต่ไม่เคร่งครัดให้การทอเหมือนเสื้อตัวแรก

เชก เป็นเสื้อสีแดงของเด็กชายไปจนถึงโตเป็นชายหนุ่ม ‘เซ’ หมายถึง เสื้อ ‘กอ’ หมายถึง สีแดง เชกจึงหมายถึง “เสื้อสีแดง” สืบเนื่องมาจากเสื้อตัวแรกในอดีตที่มีความยาวจนเกือบถึงข้อเท้า ต่อมาเมื่อเติบโตขึ้นจนถึงวัยที่สามารถช่วยครอบครัวทำงานได้ เด็กหนุ่มก็เริ่มเปลี่ยนมาใส่กางเกงสะดอ เสื้อสีแดงจึงมีความสั้นลงเพื่อให้สะดวกในการทำงานต่าง ๆ แต่ปัจจุบันเด็กต้องได้รับการศึกษาในโรงเรียน สวมใส่ชุดนักเรียน จึงมีการปรับให้เสื้อที่สั้นเร็วขึ้นกว่าเดิม

ในการทอเสื้อเชวนั้น จะมีลวดลายประดับในตัวเสื้อ มีการใส่พู่ไว้ตรงชายเสื้อและแขน ซึ่งแสดงถึงวัยที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบการทำงานร่วมกับสมาชิกในครอบครัวได้แล้ว ในอดีตสีแดงของเสื้อจะเป็นสีย้อมที่ได้จากเปลือกไม้ รากไม้ จะเป็นสีแดงน้ำหมาก ปัจจุบันนี้มีสีเคมีจึงเริ่มมีการใช้สีแดงในโทนต่าง ๆ และใช้สีอื่นร่วมด้วย

เซพะแคล เสื้อสำหรับใส่รัดบาหรือทำการแสดงของชายหนุ่ม เป็นเสื้อที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเสื้อเชก แต่ไม่เย็บปิดด้านหน้า มีการทอลวดลาย และใส่พู่เยาะเป็นพิเศษเพื่อความสวยงามของพู่ที่ประดับในการรำรำ

เซวา เสื้อของผู้หญิงวัยเด็กจนถึงหญิงสาวก่อนที่จะแต่งงาน ด้วยเป็นวัยที่กำลังเติบโตเป็นสาว จึงเป็นช่วงที่ต้องระมัดระวังในการแต่งกายมากที่สุด ‘เซ’ หมายถึง เสื้อ ‘วา’ หมายถึง ขาว เซวา จึงหมายถึง หญิงสาวที่บริสุทธิ์

ลักษณะของเซวาจะเป็นชุดยาวถึงข้อเท้า ฟันสีขาว มีการทอสีแดงไว้บริเวณขอบเสื้อ คอ แขน และชายเสื้อชายกระโปรง ลายแถบสีแดงนี้ หมายถึง การป้องกันสิ่งชั่วร้าย และสิ่งที่ไม่ดี รวมถึงป้องกันไม่ให้ผู้ชายเข้ามาจับเนื้อต้องตัว ห้ามล่วงล้ำเกินแถบสีแดงนี้ ผู้หญิงปกากะญอ จะสวมใส่เสื้อเซวาจนกว่าจะแต่งงาน จึงเปลี่ยนเป็น “เซชู” และไม่สามารถกลับมาใส่ชุดเซวาได้อีก หากใส่เชื่อว่าจะเกิดเรื่องร้ายและต้องทำพิธีแก้

เซชู หมายถึง เสื้อสีดำ มาจากคำว่า ‘เซ’ ที่หมายถึงเสื้อ และ ‘ชู’ ที่หมายถึงสีดำ (ในอดีตจะย้อมด้วยห้อมเป็นสีน้ำเงินเข้มจนเป็นสีดำ) แล้วทอหรือปักลวดลายบนผ้าจากสิ่งที่ตนพบเห็นไม่ว่าจะเป็น ดอกไม้ ต้นไม้ สัตว์ แมลง สายน้ำ ท้องฟ้า ดวงดาว ด้วยด้ายสีสนสดใส และตกแต่งด้วยเมล็ดพืชท้องถิ่น ในไร่นาของตนอย่างเช่น ลูกเต๋อย ในช่วงครึ่งตัวล่าง คนปกากะญอเชื่อว่า ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะมีภาระต่าง ๆ มีรายละเอียดในชีวิตที่ต้องใส่ใจดูแลเพิ่มขึ้น จึงเหมือนกับลวดลายมากมายที่ปักอยู่บนเสื้อ เป็นเสื้อสำหรับเจ้าสาวและหญิงที่แต่งงานแล้ว ในวันแต่งงานเจ้าสาวจะแต่งชุด 2 ชุด คือ เซวาหรือชุดยาวสีขาวยาวถึงข้อเท้า โปกหัวด้วยไขเผือก ในช่วงของพิธี และต่อมาจะเปลี่ยนเป็นสวม “เซชู” หรือเสื้อสีดำนุ่งผ้าซิ่น (หนึ่) โปกหัวด้วยไขเผือก เพื่อเข้าพิธีต่อไป

ขณะเดียวกันชีวิตหลังแต่งงานก็จะไม่สดใสเหมือนกับตอนเป็นเด็กสาวแล้ว เหมือนกับสีดำบนตัวเสื้อ โดยเชื่อว่าฝ่ายสีดาคะช่วยปกป้องภัยอันตรายที่จะมาถึงตัวและคนในครอบครัว

เชชู จะมี 2 ลักษณะ คือ เสื้อดำที่ทอลายหรือปักลายเฉย ๆ เรียกว่า “เชกิ” ส่วนเสื้อดำที่ทอลายปักลาย และปักตกแต่งด้วย “เบอะ” หรือ “ลูกเดือยหิน” จะเรียกว่า “เชเบอะ” เชชูที่จะใช้สำหรับพิธีแต่งงานของคนห่วยตองก็จะต้องเป็นเชเบอะเท่านั้น เพราะคนปกากะญอ เชื่อว่า เบอะ เป็นตัวแทนของเมล็ดพันธุ์ หญิงที่แต่งงานแล้วจะต้องให้กำเนิดเผ่าพันธุ์ของคนปกากะญอ อีกทั้งยังมีหน้าที่เก็บเมล็ดพันธุ์ เพื่อเพาะปลูกหล่อเลี้ยงชีวิตและครอบครัว การปักลูกเดือยไว้บนเชชู ที่เรียกว่า เชเบอะ จึงเป็นเครื่องเตือนใจของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว ฉะนั้นในวันแต่งงานจะต้องสวมเชเบอะเท่านั้น ซึ่งเชชูที่จะใช้ในวันแต่งงาน ว่าที่เจ้าสาวจะเป็นคนทอเตรียมไว้ และเมื่อแต่งงานแล้ว แม่สามีอาจจะให้เสื้อเชชูผืนงามเป็นของขวัญ ฉะนั้นเมื่อแต่งงานแล้ว นอกจากจะทอผ้าให้ตัวเอง ให้สามี และลูก ๆ สวมใส่แล้ว หากมีลูกชายจะต้องทอเก็บไว้เพื่อเป็นของขวัญให้กับลูกสะใภ้ โดยเสื้อปักผืนงามนี้ลูกสะใภ้จะนำมาสวมใส่ในโอกาสพิเศษ รักษาไม่ให้เก่าหรือขาดเสียหาย เพื่อส่งต่อไปให้กับลูกหลานเป็นมรดกตกทอดสืบไป

เชถินุย หรือเสื้อเจ้าบ่าว เป็นเสื้อที่เจ้าบ่าวใช้สวมในพิธีแต่งงาน โดยในอดีตเจ้าสาวต้องเป็นผู้ทอให้กับเจ้าบ่าว โดยต้องทอให้เสร็จภายในหนึ่งอาทิตย์ก่อนวันพิธี เชถินุยเป็นเสื้อสีแดงเหมือนเชกทั่วๆ ไป แต่มีลักษณะที่พิเศษกว่าตรงที่จะมีพู่สีแดงยาวและหนากว่า มีความเชื่อว่าสีแดงหมายถึงความหนักแน่นและเป็นสีที่โดดเด่น คนปกากะญอเชื่อว่าสีแดงจะป้องกันโรคภัยไข้เจ็บให้กับผู้ที่สวมใส่ และสำหรับพู่ที่มีความหนาและยาว หมายถึงผู้ชายที่แต่งงานแล้วจะมีภาระและความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น จะต้องทำงานหนักมากกว่าเดิม เหมือนกันพู่ที่ยาวและหนามากขึ้น อีกทั้งยังเชื่อว่าพู่ที่ยาวนั้นแสดงถึงความรักที่จะยาวนาน และเป็นนิรันดร์ของคนทั้งคู่

สำหรับเสื้อเชถินุยนี้ จะสวมใส่ได้เพียงคนเดียวเท่านั้น ห้ามไม่ให้ทั้ง ต้องใช้จนกว่าผ้าจะขาดและเก่าไป แต่ถ้ามีลูกชายสามารถส่งต่อไปให้ลูกชายใส่ได้ เพราะเป็นเสื้อที่ภรรยาเป็นคนทอให้กับสามีเพื่อใส่ในวันแต่งงาน ในอดีตเจ้าบ่าวจะสวมเชถินุยกับกางเกงสะดอสีเข้ม โปกศรีษะด้วยผ้าสีแดง ปัจจุบันนิยมสวมเสื้อเช็ตแขนยาวสีขาวแล้วสวมทับด้วยเชถินุย นุ่งกางเกงสแลดขาวาวสีดำ โปกผ้าสีแดง ชมพู หรือผ้าขนหนู

เชโมโค เป็นเสื้อของผู้ชายที่แต่งงานแล้ว ทอขึ้นอย่างเรียบง่าย มีลวดลายไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นลายทาง นิยมใช้สีเข้มเรียบ ๆ แสดงถึงความแข็งแกร่งในการเป็นผู้นำที่พร้อมจะปกป้องคนในครอบครัวให้ปลอดภัยและอยู่อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังแสดงถึงความมั่นคงต่อความรักในครอบครัวและการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย มีพู่ประดับชายเสื้อไม่ยาวมากหรือไม่มีเลย

เพราะชีวิตหลังแต่งงานผู้ชายต้องมีการหน้าที่ที่ต้องดูแลครอบครัว ต้องไปทำงานในไร่นา เข้าป่าพงไพร เป็นเหตุให้ใส่เสื้อที่มีพวยยาวไม่ได้ เสื้อเชโมโคจึงถือว่าเป็นเสื้อทำงานของพ่อบ้าน ปกาเกอญอ

หนี่ จากชุดยาวของสาวบริสุทธิ์ เมื่อเข้าสู่ชีวิตการเป็นแม่บ้าน ให้กำเนิดบุตรธิดา ต้องให้นมหล่อเลี้ยงชีวิตทารก การสวมชุดยาวจึงไม่สะดวก ผู้หญิงปกาเกอญอเมื่อเข้าสู่พิธีแต่งงาน จึงเปลี่ยนมาสวมเสื้อสั้นและนุ่งผ้าซิ่น เพื่อความสะดวกสบายในการให้นมและทำกิจกรรมการงานต่าง ๆ ทอเป็นผืนผ้าหน้าแคบ 1 ผืนยาว ตัดแบ่งครึ่งแล้วนำมาเย็บเพละต่อกัน จนความกว้างพอดีกับการนุ่ง คือชายผ้าซิ่นคลุมเกือบถึงข้อเท้า ความพิเศษของหนี่ปกาเกอญอ คือจะต้องมีการทำมัดหมี่คล้ายลายน้ำไหลในผ้าซิ่นด้วยในพื้นที่อื่น ๆ อาจจะมีการทำลวดลายที่เชิงผ้าด้วยการขีดหรือจก บางทีจะทำเพียงลายแถบสีเข้มไว้ที่ชายผ้าซิ่น เรียกว่า หนี่ข่อท มีความหมายเป็นเส้นหวงห้าม ห้ามคนอื่นเปิดขึ้นหรือล่วงล้ำเข้าไป “หนี่” นิยมทอเป็นสีแดงเข้ม เพื่อสอดคล้องกับโทนสีของลายปักบนเซซุ เมื่อสวมใส่ชุดเต็มรูปแบบจะเห็นเป็นสีแดงจากเท้า ขึ้นไปถึงใต้หน้าอก แล้วสลับด้วยสีดำ จากนั้นจะเป็นสีแดงอีกครั้งจากผ้าโพกหัว เรียกได้ว่า ชุดแม่บ้านปกาเกอญอ เมื่อสวมใส่เต็มรูปแบบจะปรากฏสีแดงร้อยละ 70 ของภาพรวม ตามความเชื่อว่าเป็นโทนสีที่โดดเด่นและช่วยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ

โซเผ่อ ผ้าโพกหัว ที่ชาวปกาเกอญอใช้พันรอบศีรษะ เพื่อป้องกันความหนาวเย็น และให้ความอบอุ่นให้กับศีรษะ ผู้ชายจะใช้สีพื้นและลายทาง ส่วนผ้าโพกหัวของผู้หญิง “โซเผ่อกิ” จะทอด้วยเส้นด้ายสีขาว ทอขีดทอจกที่เชิงทั้งสองด้านปกคลุมลายสีสนสไต ส่วนใหญ่เน้นโทนสีแดง ผ้าโพกหัวถือว่าเป็นผ้าที่รวมเทคนิคการทอขั้นสูงเอาไว้ ซึ่งนอกจากจะให้ความอบอุ่น ยังใช้เป็นเครื่องประดับปกาเกอญอที่มีมานาน สามารถสวมใส่ได้ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เป็นหญิงที่ยังไม่แต่งงาน เป็นแม่บ้าน ไปจนถึงแก่เฒ่าเป็นยายาย ถือเป็นผ้าประดับร่างกายชิ้นสำคัญ นิยมสวมใส่เมื่อแต่งกายด้วยชุดปกาเกอญอเต็มรูปแบบ โดยเฉพาะเวลา มีงานประเพณีหรือวาระสำคัญต่าง ๆ

เถอ เป็นของที่อยู่คู่กับคนปกาเกอญอเกือบทุกช่วงวัย ลักษณะของย่ามมี 2 แบบ คือ “เถอทินุย” ย่ามที่มีชายรุ่มที่ก้นย่าม “เถอเลโด” ย่ามที่ไม่มีชายรุ่มที่ก้นย่าม นอกจากจะใช้สำหรับใส่ของไปไร่ ไปโรงเรียน ไปเก็บของป่าแล้ว ยังใช้ในพิธีสำคัญ เช่น การแต่งงาน เจ้าสาวจะทอย่ามที่มีการทอลาย ปักลายงดงามไว้ให้เจ้าบ่าวสะพายเข้าพิธี เป็นต้น

ผ้าทอปกาเกอญอ นอกจากจะใช้สวมใส่ในงานทั่วไปแล้ว ในพิธีกรรมบางอย่าง ก็จำเป็นต้องมีสิ่งสักทอต่าง ๆ ประกอบเข้าไปในพิธี เช่น พิธีผูกข้อมือ จะต้องนำผ้าโพกหัว เสื้อแม่บ้าน เสื้อพ่อบ้าน ผ้าซิ่น ผ้าโพกหัว ที่ทอขึ้นใหม่ใส่ไว้ในตะกร้าพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคล

สำหรับผู้เสียชีวิต ญาติพี่น้องจะนำผ้าห่มปกากะเอยที่ทอเตรียมไว้ 2 ผืน โดยห่อคลุมร่างผู้วายชนม์ผ้าห่มรองร่าง 1 ผืน และเมื่อเปลี่ยนชุดที่สวมใส่ตอนเสียชีวิตออก แล้วสวมเสื้อปกากะเอยชุดใหม่ให้ จะคลุมทับด้วยผ้าห่มอีก 1 ผืน เมื่อทำพิธี ต่าง ๆ เสร็จแล้ว ร่างจะถูกเคลื่อนย้ายออกจากบ้านไปเผาที่ป่าช้า โดยจะนำผ้าชุดนี้เผาไปกับศพ นับเป็นผ้าทอชุดสุดท้ายของชีวิต

นอกจากนี้ ในพิธีศพญาติพี่น้องจะนำผ้าทอผืนใหม่ของแต่ละบ้าน ทั้งผ้าทอ ผ้าปัก ที่มีดอกดวงสีสันสวยงามมาแขวนซ้อนกันไว้เหนือโลงศพ ถือเป็นการมาช่วยส่งดวงวิญญาณ เรียกขานกันว่า “ตาเซอ จือ” โดยเปรียบขี้ผึ้งผ้าอันสดใสเป็นดั่งร่มไม้ให้เงา คอยปกป้องดวงวิญญาณให้เดินทางไปสู่ภพภูมิใหม่อย่างร่มเย็นและรื่นรมย์ เป็นความเชื่อ ความงามที่เกี่ยวข้องกับผืนผ้าในวาระสุดท้ายของชีวิตชาวปกากะเอย...

ในปัจจุบัน กลุ่มกะเหรี่ยงที่ยังคงสวมใส่เครื่องแต่งกายประจำเผ่าในชีวิตประจำวันมีเพียงกลุ่มโปว์และสกอ (ปกากะเอย) เท่านั้น ส่วนกลุ่มกะยาและตองสู ไม่สวมใส่ชุดประจำเผ่าในวิถีชีวิตปกติ กะเหรี่ยงแต่ละกลุ่ม นอกจากจะมีการแต่งกายที่แตกต่างกัน กะเหรี่ยงกลุ่มเดียวกันแต่อาศัยต่างพื้นที่กันก็อาจมีลักษณะการแต่งกายที่ไม่เหมือนกันด้วย แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มกะเหรี่ยงก็ยังคงรักษาลักษณะร่วมที่แสดงสถานะของหญิงสาวและหญิงแม่เรือนเช่นเดียวกัน คือ หญิงทวยหาที่ยังไม่ได้แต่งงาน จะต้องสวมชุดยาวสีขาว (เซควา) เมื่อแต่งงานแล้วจะต้องเปลี่ยนมาสวมใส่เสื้อสีดำ น้ำเงิน (เซโมะซู) และนุ่งผ้าถุงคนละท่อนเท่านั้น ห้ามกลับไปสวมใส่ชุดยาวสีขาวอีก ส่วนผู้ชายในแถบภาคเหนือ มักสวมกางเกงสีดำ และสีน้ำเงินหรือกรมท่า ในขณะที่กลุ่มกะเหรี่ยงในแถบจังหวัดตาก และอำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน มักสวมโสร่ง ลักษณะเสื้อวัยหนุ่มใช้สีแดงทุกกลุ่ม แต่มีลวดลายมากน้อยต่างกัน จะเห็นได้ว่า ลักษณะการแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองไม่ว่าจะกลุ่มใดก็ตาม จะมีลักษณะร่วมที่บ่งบอกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ได้

ยารักษาโรค

1. การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน

สำนักสร้างสรรค์โอกาส (2566) กล่าวว่า แม้ว่าการแพทย์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะเจริญก้าวหน้า แต่ภาพรวมสำหรับชุมชนที่นี้มองว่า การรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้านยังไปด้วยกันได้ อาจมีผู้รู้หรือครุภูมิปัญญาบางคนที่ปฏิเสธการแพทย์สมัยใหม่ ยังยึดมั่นในการรักษาแบบโบราณโดยใช้สมุนไพรเป็นหลัก สะท้อนถึงความมั่นคงเรื่องการใช้สมุนไพร และวิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน เท่าที่ทราบ ผู้รู้บางคนไม่เคยไปรักษาตัวในโรงพยาบาลเลย เมื่อเจ็บป่วยก็จะกินยาสมุนไพรที่ปรุงเอง หรืออาหารที่ถือว่าเป็นยาไปในตัว ซึ่งก็หายจากอาการเจ็บป่วยที่เป็นอยู่ ดังนั้นสิ่งสำคัญคือจะอย่างไร

ให้ความมั่นใจ และองค์ความรู้ที่ผู้เฒ่าผู้แก่มี ถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง และมีการสืบทอด ให้พวกเขาได้กินอาหารที่ปลอดภัย แข่งกับระบบตลาด ร้านค้า ซึ่งอาหารเหล่านั้นอาจไม่ปลอดภัย

...ซึ่งพืชสมุนไพรนอกจากจะนำมารักษาโรคได้แล้ว ยังสามารถนำไปประกอบอาหารได้ด้วย เช่น น้ำพริกตำ ที่ทำจากพริกกระเทียม คั่วให้แห้งมีสีดำ ก่อนตำให้ละเอียดกับถั่วเน่า และผักกาดดองตากแห้ง เวลาใช้ ไม่สลาย กินแล้วจะช่วยขับให้เหงื่อออก ที่สำคัญในการกินน้ำพริกตำ ต้องมีผักแกล้ม ทั้งผักนึ่งและผักสด อาทิ หัวไหล (ปูเลย) แก้วทองร้อนเพื่อมะระขี้นก ผักโขม ฟักทอง ยอดมันสำปะหลัง มะแว้ง ดอกข่า ใบบัวบก พริกกระเทียม กระชายป่า พบอะไรอยู่ในเขตริ้วบ้านหรือไร่นาก็เก็บมาเป็นอาหารได้ เพราะพืชผักแต่ละอย่างต่างมีประโยชน์ ถ้าไม่สลายท้อง ดอกข่า ช่วยแก้ท้องอืดท้องเฟ้อได้ แค่นี้ก็เป็นอาหารก็ไม่จำเป็น ต้องกินยาอีกด้วย...

2. การใช้ไสยศาสตร์ ชาวปกากะญอเชื่อว่าทุกสิ่งบนโลกนี้มีเจ้าของ คือ “ผี” และหากได้รับการเจ็บป่วย เกิดจากการที่ทำผิดประเพณี ทำผิดต่อธรรมชาติ จึงถูกผีสิงโทษ ต้องทำพิธีกรรมขอขมา จึงจะหาย ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีป่า หรือแม้กระทั่งผีน้ คอยปกป้องรักษาและอาศัยอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ รอบตัว จึงมีความเชื่อและข้อห้ามแฝงอยู่ในทุก ๆ กิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน จากการศึกษาเอกสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรุ่งอรุณร่วมกับคณะครูและนักเรียน โจ๊ะมาโลลือหล่าในพื้นที่โครงการ “การศึกษาวิถีพึ่งพิงและภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรป่าและน้ำ กรณีศึกษาชุมชนบ้านสบลาน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (2558) ที่ได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้ทราบถึงข้อห้ามและความเชื่อของชาวปกากะญอในด้านต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนี้

...ชาวปกากะญอ มีวิถีชีวิตที่อาศัยอยู่กับป่า พวกเขาเชื่อว่า “ป่าคือพ่อ น้ำคือแม่” พวกเขาจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้น้ำและทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงความเชื่อในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น

1. การใช้น้ำ: ชาวปกากะญอเชื่อว่า ลำน้ำทุกสายมี “ผีนน้ำ” หรือ “นาทึ” อาศัยอยู่ และจะคอยดูแลรักษาสายน้ำและสัตว์น้ำ หากไม่มี “ผีนน้ำ” ลำน้ำจะแห้งลงและหากกระทำไม่ดีต่อลำน้ำจะถูกลงโทษ เช่น น้ำสกปรกหรือน้ำแห้ง เป็นต้น ดังนั้นชาวปกากะญอจึงมีข้อห้ามที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก เช่น

1.1 ห้ามอุจจาระ ปัสสาวะลงในลำน้ำ

1.1 ห้ามซักผ้าหรือตักน้ำ ในจุดที่ไม่อนุญาต

1.3 ห้ามล้างเท้าในลำน้ำ โดยไม่ได้ขออนุญาตผิ น้ำ ฯลฯ

หากใครทำผิดจะถูกผิ น้ำลงโทษ อาจจะมีอาการเจ็บตา หูอื้อ ทานอาหารไม่ได้นอนไม่หลับ คันตามผิวหนัง จะต้องพาไปหาหมอผิ ประจำหมู่บ้าน เพื่อที่จะต้องทำพิธีเลี้ยงผิ น้ำอย่างไร ส่วนใหญ่จะเลี้ยงด้วยข้าวสาร ส้มป่อย ขมิ้น แป้งเหล้าห่อด้วยใบตอง นำไปให้ตรงที่กระทำสิ่งที่ไม่ดีต่อผิ น้ำหรือโดนผิ น้ำ แล้วอัญเชิญผิ น้ำและเจ้าทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นเจ้ากุง เจ้าปลา เจ้าหิน มารับของไหว้นี้ไป

2. การทำไร่หมุนเวียน: ถือเป็นวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ พิธีกรรม “เลี้ยง” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำในไร่นา เริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่ที่จะมีพิธีการผูกข้อมือ เพื่อให้หัวเจ้าที่โดยมีเครื่องบูชา คือ ไก่ 1 คู่ ทั้งตัวผู้และตัวเมีย และหมู 1 ตัว ต่อด้วยพิธีเรียกขวัญ ชาวบ้านจะต้มเหล้าข้าวและนำเหล้าไปรดพร้อมใช้ไม้คนข้าวเคาะที่หัวกระได ต่อมาในเดือนมีนาคมจะมีการถางไร่และเผาไร่ ก่อนจะเผาไร่จะมีการไหว้เจ้าที่เจ้าดิน โดยใช้ข้าว พริก และเกลือเป็นเครื่องเซ่น เพื่อเป็นการขอขมาเจ้าที่ ผิ ไร่และบอกกล่าวผิ ไร่ไฟให้ช่วยเผาไร่อย่างทั่วถึง รวมถึงไม่ให้ไฟลุกลามถึงสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่เคยอาศัยอยู่ และพิธีเรื่อย ๆ เพื่อให้ผลผลิตที่ดีจนกระทั่งขั้นตอนสุดท้ายหลังจากการเก็บเกี่ยว ด้วยพิธีเรียกขวัญเด็กและหัวแม่ข้าว เพราะเชื่อว่าขวัญจะตกในทุกที่ที่ไป ผู้ใหญ่เลยต้องทำพิธีเรียกขวัญเด็กกลับมา และจะมีการเลี้ยงส่งนกวรรค์หรือ “นกโอบีไซ่” ที่ช่วยดูแลข้าวของชาวปกากะญอ

ก่อนจะทำไร่นั้น ต้องมีการเลือกพื้นที่ทำไร่หมุนเวียน: พื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียนจะตกทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ แต่หากต้องการทำไร่หมุนเวียนในพื้นที่ใหม่ จะต้องได้รับการยินยอมจากชุมชน และมีกฎข้อห้ามดังนี้

1. ห้ามเลือกพื้นที่ที่มีน้ำขัง เพราะเชื่อว่าเป็นการลบลูผิ น้ำ
2. ห้ามเลือกพื้นที่ที่กวดย เพราะเชื่อว่าเป็นทางเดินของผิ เป็นที่อัปมงคลจะได้ผลผลิตน้อย
3. ห้ามทำไร่ควบสองฝั่งของลำน้ำ เพราะเชื่อว่าเป็นทางที่ปลาว่ายน้ำ น้ำผ่าน
4. ห้ามทำไร่ในพื้นที่หุบหรือพื้นที่ระหว่างไร่ของพี่น้องผู้อื่น ที่ไม่ได้อยู่ในตระกูลของตน และหากมีคนภายนอกเข้ามาทำไร่ในพื้นที่นั้นจะทำให้เกิดเรื่องไม่ดี เจ็บป่วยหรืออาจถึงขั้นเสียชีวิตได้
5. ห้ามเลือกพื้นที่ตรงตาน้ำผุด (ตาน้ำ) เพราะเชื่อว่าเป็นที่สถิตของผิ น้ำ หากทำตรงนั้นจะทำให้ได้ผลผลิตน้อยและน้ำแห้งจนไม่มีน้ำใช้
6. ห้ามเลือกพื้นที่ที่ลำน้ำสองสายมาบรรจบกัน เพราะเชื่อว่าเป็นทางที่ปลาว่ายน้ำจะทำให้ปลาซึ่งเป็นอาหารของชาวปกากะญอจะหมดไป

7. ห้ามทำไร่ในพื้นที่ ที่มี ภูเขา หรือกวางอาศัยอยู่ เพราะเชื่อว่าหากทำจะเกิดเรื่องร้ายแรง และเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์
8. ห้ามทำไร่ในพื้นที่ที่มีต้นไม้ใหญ่ เพราะถางไร่ยากและจะทำลายต้นไม้ใหญ่
9. ห้ามทำไร่ในพื้นที่ป่าดงดิบ เพราะเป็นป่าต้นน้ำ น้ำจะมากเกินไปและได้ผลผลิตน้อย โดยให้ทำในพื้นที่ป่าเบญจพรรณ
10. ห้ามทำไร่บนยอดเขา เพราะจะทำให้ผลผลิตไม่ดี

จะเห็นได้ว่า แม้ความเจริญจะเข้ามาสู่ชุมชนและวิทยาการบางส่วน เข้าไปเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน ประกอบกับลูกหลานของชนกลุ่มนี้ต่างได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับวิทยาการ และได้แทรกซึมวัฒนธรรมสมัยใหม่ของคนพื้นราบเข้าไปในกลุ่มชนโดยไม่รู้ตัว แต่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ ยังคงรักษาและสืบทอดสิ่งที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมามีความรักและภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ด้วยเหตุที่ลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ ทั้งอัตลักษณ์ระดับบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม อันเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มชน มีหลายมิติและแปรเปลี่ยนไปตามบริบท (พื้นที่ เวลา และหรือสถานการณ์) นักวิชาการหลายท่านมีความประสงค์และสนใจในความเป็นตัวตนของกลุ่มชนที่มีหลากหลายในสังคม จึงได้ศึกษาลักษณะที่แสดงถึงความเป็นตัวตนหรือความเป็น “อัตลักษณ์” ของกลุ่มชนต่าง ๆ ไว้ เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ กับทั้งเพื่อให้กลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมได้มีความเข้าใจกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งปรากฏในปัจจุบันมีหลายเรื่องที่เป็นผลงานวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชน อาทิ

อัมพิกา ยะคำป้อ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง พลวัตและบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านที่บ้านไม้ลุงชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาพลวัตและบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านที่บ้านไม้ลุงชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และ 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านที่บ้านไม้ลุงชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า แมื่บ้านไม้ลุงชนจะประกอบไปด้วยหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งไทลื้อ ไทวน ไทใหญ่ รวมทั้งแรงงานพม่า แต่ชาวไทลื้อซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ก็ได้นำเอาความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มติดตัวมาด้วย จึงทำให้พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทั้งในเชิงกายภาพและองค์ประกอบของพิธีกรรม ส่วนในด้านบทบาทของพิธีกรรมการเลี้ยงผีอารักษ์บ้านที่บ้านไม้ลุงชนยังคงเป็นเอกลักษณ์และเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งการเป็นสมาชิกของ

หมู่บ้านเดียวกันและเห็นความสำคัญของอารักษ์บ้านในฐานะผู้ที่ดูแลคุ้มครองหมู่บ้าน ทำให้เกิดการรวมพลังและร่วมในกันประกอบพิธีกรรม นอกจากความเชื่อและพิธีกรรมจะมีบทบาทหน้าที่สำคัญในระดับชุมชนแล้วยังมีผลต่อการนับถือในระดับปัจเจก ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในปัจจุบันของชาวบ้านด้วยในการให้ความมั่นใจด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจที่สำคัญ

จินตนา แปะดิบ (2556) ศึกษาวาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมตัวบทของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ไทใหญ่ ชุมชนบ้านเมาะหลวงแห่งนี้ คือ วาทกรรมอัตลักษณ์ที่ต้องการรื้อถอนมโนทัศน์ระดับปัจเจกให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความหมายนั้นเป็นผลผลิตของการนิยามความหมายจากการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของชาวชุมชน ภายใต้ระบบโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยม ดังนั้นวาทกรรมชุดนี้ จึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อย้ำย้ำความสำคัญของ “ความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่” ของชาวชุมชนบ้านเมาะหลวง ประกอบไปด้วยกระบวนการสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ 4 ประการ ได้แก่ วาทกรรมอัตลักษณ์จาก “นามสกุล” วาทกรรมชุมชนโฮมสเตย์ ที่เน้นจุดขายวัฒนธรรมไทใหญ่สู่สังคมและบุคคลนอกชุมชน วาทกรรมพื้นที่แหล่งกำเนิดประเพณีแห่ช้างผ้า ที่สืบทอดอันยาวนานของบรรพบุรุษชาวไทใหญ่บ้านเมาะหลวง ที่สามารถหาได้เฉพาะที่นี่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทยเท่านั้น และวาทกรรมการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีการแสดงแบบศิลปะไทใหญ่ โดยวาทกรรมอัตลักษณ์ทั้ง 4 เป็นการสร้างวาทกรรมบนพื้นที่ของอำนาจการให้ความหมายต่าง ๆ ที่มีการปะทะและผสมผสานกันอยู่อย่างเป็นพลวัต

นอกจากนี้ผลจากการวิเคราะห์กระบวนการสร้างพบว่า ชุดวาทกรรมอัตลักษณ์ ไทใหญ่บ้านเมาะหลวงแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ หนึ่งชุดวาทกรรมที่เกิดจากการย้ำ และการให้ความสำคัญของการสืบเชื้อสายไทใหญ่ สองชุดวาทกรรมที่เกิดจากการผลิตซ้ำความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่กับวัฒนธรรมประเพณีและศิลปะการแสดงต่าง ๆ สามชุดวาทกรรมการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น และสี่เป็นชุดวาทกรรมการผลิตผสมผสานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสู่การผลิตเพื่อการค้า วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง จึงเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากพัฒนาการทางสังคมและโครงสร้างทางสังคมแบบทุนนิยม ที่นำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมาเป็นจุดขาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้เป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ที่สร้างผลประโยชน์ให้กับคนหลายกลุ่ม

นฤมล ละวงค์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมณฑา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการ โดยวิธีการรวบรวมเก็บข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนาม แล้วทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี)

มีกระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ตลอดจนจัดการศึกษา โดยใช้โรงเรียนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอในชุมชนบ้านหนองมณฑา ประกอบด้วย ปัจจัยภายในชุมชน มีผู้รู้ และผู้อาวุโสเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญ ในการขับเคลื่อนการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมขอชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอก มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมการรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบ ปกาเกอญออย่างต่อเนื่อง

มิ่งมกล หงชาววงศ์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ไทลื้อ: วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราววิถีชีวิต ตลอดจนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ เมื่อครั้งอาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา ผลการศึกษาพบว่า สิบสองปันนาเป็นดินแดนของชาวไทลื้อ ที่มีปึกแผ่นยาวนาน ชาวไทลื้อมีภาษาพูดและเขียนเป็นของตนเอง โดยภาษาไทลื้อ จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลไท (ไต) ซึ่งมีบางคำที่คล้ายกับภาษาเหนือ ชาวไทลื้อยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงมีประเพณีเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น ประเพณีขึ้นธาตุ ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัต) และประเพณีสงกรานต์ ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชาวไทลื้อจะปลูกบ้านที่มีใต้ถุนสูง หลังคาสูง มุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ขัดตะมามากมาย ส่วนอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจนคือการแต่งกาย โดยตัวเสื้อมีลักษณะเป็นเสื้อผ่าอก เอวลอย แขนยาว สวมใส่กับผ้าซิ่นหรือกางเกง ตัดเย็บจากผ้าชนิดต่าง ๆ มีผ้าโพกหัวทั้งผู้หญิงและผู้ชาย อาหารประจำวันของชาวไทลื้อจะคล้ายคลึงกับอาหารภาคเหนือของไทย เช่น ถั่วเน่า น้ำพริกปู รด่วน จิ้นส้า (ลาบ) แกงอ่อม ส้มหนัง แกงหน่อไม้ หลามบอน ฯลฯ ส่วนด้านความเชื่อพิธีกรรมของชาวไทลื้อนั้นชาวไทลื้อส่วนใหญ่นับถือผี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีครูบาอาจารย์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีพิธีบูชาขวัญข้าว บายศรีสู่ขวัญ สืบชะตา เป็นต้น ที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมของไทลื้อที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

เสาวลักษณ์ กาญจนธนสิน (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงโป: กรณีศึกษาบ้านขุนอมแฮดใน หมู่ที่ 5 ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีการแต่งงานและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงโป บ้านขุนอมแฮดใน โดยมุ่งเน้นศึกษาประเพณีการแต่งงานเฉพาะกลุ่มชนเผ่ากะเหรี่ยงโป ณ บ้านขุนอมแฮดใน หมู่ที่ 5 ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามและสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จำนวน 5 คน และสัมภาษณ์คู่แต่งงาน 5 คู่ จากผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการแต่งงานมีขั้นตอนการจัดงานที่เรียบง่ายขึ้น ทั้งนี้อาจเพื่อให้ง่ายต่อการจัดพิธีแต่งงาน และความสะดวกของคู่แต่งงานทั้ง 2 คน และหากเปรียบเทียบปัจจุบันย้อนกลับไปในอดีต จะพบว่าปัจจุบันคนจะเริ่มแต่งงานจะมีอายุเพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่แต่งงานช่วงอายุระหว่าง 12-15 ปี เป็นช่วงอายุระหว่าง 20 ปีขึ้นไป ทั้งนี้อาจมีปัจจัยด้านความเชื่อเกี่ยวกับการตัดสินใจ

แต่งงาน อายุที่เหมาะสมต่อการแต่งงาน การแต่งงานกับคนกะเหรี่ยงเหมือนกัน การวางแผนการจัดพิธีการแต่งงานที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องด้วยความทันสมัยและความสะดวกสบายที่เขาถึงชุมชนบานขุนอมแฮดใน รวมไปถึงการที่ชาวกะเหรี่ยงปัจจุบันได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าอดีต ทำให้มีความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ และวิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่ของพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ ที่จังหวัดพะเยา ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ผลการศึกษาพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา ทั้ง 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในช่วงชีวิตอันเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นตามปัจเจกบุคคล และพิธีกรรมที่จัดขึ้นในทุกรอบปี อันเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อชุมชน พบว่า (1) ขั้นตอนการประกอบพิธีแห่งชีวิตแต่ละพิธีมีโครงสร้างและขั้นตอนการจัดพิธีที่ชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพิธี (2) พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ ได้แก่ แนวคิดของพิธีกรรม ความเชื่อ รูปแบบและข้อบัญญัติของพิธีกรรม ภาษา ตลอดจนสัญลักษณ์เฉพาะที่แสดงถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ นอกจากนี้ ยังพบว่า พิธีกรรมเป็นกระบวนการสานสัมพันธ์ระหว่างชาวไทลื้อกับพลังจากนามธรรมอันสูงส่ง ผ่านผู้ประกอบพิธี ด้วยท่วงท่าวรรณกรรมและอุปกรณ์ประกอบพิธี (3) ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยา ยังคงดำรงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันนั้น ประกอบด้วย ความเชื่อที่มีต่อพลังจากนามธรรมอันสูงส่ง ความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ กระบวนการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนไทลื้อ รวมทั้งบทบาทและหน้าที่อันสำคัญของพิธีกรรมที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อในจังหวัดพะเยา

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 (2561) ได้จัดทำโครงการวิจัยภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบน ในปีงบประมาณ 2561 ด้วยหวังว่าคุณภาพของการศึกษานี้จะสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่อื่นของพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะประชากรไทย ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากการศึกษาวิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่การศึกษาวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 ในพื้นที่เป้าหมาย 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้สูงวัย และประการที่สอง เพื่อศึกษาแนวทางการสืบทอดอนุรักษ์ภูมิปัญญา ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยต้องการให้เกิดองค์ความรู้เชิงอัตลักษณ์ ตลอดจนแนวทางและกระบวนการคิดถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่เป็นพลวัต ตลอดจนการเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่

ส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิต ทำให้กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ในหลายพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากการศึกษาภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ในพื้นที่ดังกล่าว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ในรูปของแบบแผนการใช้ชีวิตที่มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในหลายพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือมีการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในชีวิตประจำวันอยู่บ้าง แต่สิ่งที่ปรากฏเห็นชัดเจนคือ ภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่นำมาใช้ภายในครัวเรือนหรือในชีวิตประจำวันเฉกเช่นในอดีตที่ผ่านมาเท่านั้น แต่ยังทำขึ้นเพื่อสร้างรายได้เสริม รายได้หลักให้กับครอบครัวและคนในชุมชนอีกด้วย เช่น การจำหน่ายน้ำผึ้งจากป่าธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ บ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การทำเครื่องจักสาน (กำย) ของกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ (ลาหู่) บ้านห้วยจะค่าน ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

กฤตยา สารพุทธิ (2563) ศึกษาเรื่อง การดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กรณีศึกษา ชุมชนปกาเกอะญอ พระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอบ้านพระบาทห้วยต้ม และศึกษาปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และแนวทางในการดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์คนในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนนี้เกิดจากชาวปกาเกอะญอที่มีความเลื่อมใส ศรัทธา ในตัวครูบาชัย ยะวงศาพัฒนา จึงได้ละถิ่นฐานเดิมย้ายตามมาอยู่ใกล้อารามของท่าน และร่วมกันสร้างชุมชน โดยมีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันคือ ให้รักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด และต้องรับประทานอาหารมังสวิรัต ชุมชนมีความสุข ร่มเย็น จึงมีชาวปกาเกอะญอย้ายตามมา มากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนในด้านการดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ในช่วงแรกครูบาวงษ์ ท่านเป็นคนอบรม สั่งสอน และตักเตือนให้ชาวชุมชนดำรงอัตลักษณ์ไว้ด้วยตัวของท่านเอง เมื่อชุมชนเริ่มโตขึ้น ครูบาฯ จึงแต่งตั้ง “ตะก๊ะ” ซึ่งเป็นคนที่ชาวบ้านนับถือ หมู่บ้านละ 1 คน ช่วยท่านทำหน้าที่ดังกล่าว และเมื่อครูบาฯ มรณภาพลง ผู้นำชุมชนได้กำหนด “กฎประชาคมในการดำรงอยู่ร่วมกันของหมู่บ้าน” เพื่อการดำรงอัตลักษณ์สืบมา โดยปัจจัยที่ทำให้การดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนยังเกิดขึ้นต่อเนื่อง ได้แก่ ความเคารพศรัทธาในตัวผู้นำ โครงสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และกระแสนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ศิริรัตน์ บุญสำอาจ, สุกัญญา อุดแก้ว และภาณุวัฒน์ สกุลสืบ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมในพิธีแต่งงานของชาวปกาเกอะญอ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมในการแต่งงานของชาวปกาเกอะญอ หมู่บ้านสันโป่ง ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า มีพิธีกรรมในการแต่งงานทั้งสิ้น 3 พิธีกรรม ได้แก่ 1) พิธีเลี้ยงผีหอ 2) พิธีรับขันสู่ 3) พิธีแต่งงาน โดยพิธีรับขันสู่และพิธีแต่งงานมีองค์ประกอบ 6 ประการคือ ความเชื่อ, ผู้ประกอบพิธีกรรม, ภาษา, ผลต่อจิตใจ, การใช้สัญลักษณ์ และการใช้สื่อ ส่วนพิธีเลี้ยงผีหอ

มีองค์ประกอบ 5 ประการ กล่าวคือ ไม่ปรากฏการใช้สื่อผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของแต่ละพิธีกรรม พบว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ช่วยให้คู่บ่าวสาวเกิดความมั่นใจในชีวิตคู่ที่กำลังเริ่มต้น เพราะทำให้ได้รับการยอมรับจากครอบครัว กลุ่มคนในสังคม จากการศึกษาขั้นตอนของพิธีการแต่งงาน พบว่าการแต่งงานของชาวปกากะญอที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตในหลายขั้นตอน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและผสมผสานกับพิธีการแต่งงานของคนเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งความเคร่งครัดในขั้นตอนต่าง ๆ ก็มีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ สำหรับการปรับเปลี่ยนนี้คงเป็นไปตามธรรมชาติของการติดต่อทางวัฒนธรรมที่มักมีการหยิบยืมหรือปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาปนหรือผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตน

จากผลงานการวิจัยและการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชน และอัตลักษณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของกลุ่มชน ได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง อีกทั้งผลการวิจัยและการศึกษาค้นคว้าที่ปรากฏ ส่วนใหญ่เป็นความรู้ใหม่ที่ควรนำไปศึกษาค้นคว้าต่ออย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นของอัตลักษณ์ที่จะอำนวยความสะดวกต่อชุมชนโดยส่วนรวมในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา (Folklore) ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ

1.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

1.1.2 อัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

1.1.3 ภูมิหลังของแหล่งข้อมูล: จังหวัดเชียงราย อำเภอเวียงป่าเป้า และตำบลบ้านโป่ง

1.1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับบริบทต่าง ๆ ในแหล่งข้อมูลคือ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 สัมภาษณ์แหล่งข้อมูลเบื้องต้น โดยสอบถามจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง และตรวจสอบพื้นที่แหล่งข้อมูล

2.2 คัดเลือกบุคคลที่จะเป็นวิทยากรหรือผู้มีความรู้ความสามารถที่จะให้ข้อมูลเรื่องอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้

2.2.1 มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี และเป็นชาวปกาเกอะญอโดยกำเนิด

2.2.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ในตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ อย่างแท้จริง

2.2.3 เป็นบุคคลที่มีภูมิสำเนาและยังคงอาศัยอยู่ในตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จนถึงปัจจุบัน โดยไม่เคยย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่ดังกล่าว

2.2.4 เป็นบุคคลที่ยินดีให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งให้เผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณชนได้

จากการคัดเลือกและตรวจสอบคุณสมบัติที่กำหนด พบว่ามีบุคคลที่จะเป็นวิทยากรในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 13 คน ดังนี้

1) นายณ ปะปะ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 11 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและหรือผู้นำทางศาสนา ชาวปกากะญอ เรียกว่า “ฮือโซ่” ผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีความสามารถในการเสี่ยงทาย ดูดวง สามารถรักษาโรคทั้งด้วยสมุนไพรและวิถีทางไสยศาสตร์

2) นายปรีชา ศิริ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีความรู้ในเรื่องประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3) นายนิเวศ ศิริ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 16 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีฝีมือและความรู้ด้านการจักสานงานฝีมือ การสร้างบ้าน และการใช้พืชสมุนไพร สามารถรักษาโรคทั้งด้วยสมุนไพรและวิถีทางไสยศาสตร์ สามารถทำพิธีเสี่ยงทายได้

4) นายชัยประเสริฐ โปะคะ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 5 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชน การเลี้ยงผึ้งป่า และการแปรรูปน้ำผึ้ง

5) นายหน้อย ศิริ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้ด้านการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การใช้สมุนไพรและวิธีการรักษาทางไสยศาสตร์

6) นายเชอ คำ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 52 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องการจักสานและการสร้างบ้าน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การเสี่ยงทาย และการรักษาโรคด้วยพืชสมุนไพร

7) นางหน่อคู่ คำ อายุ 90 ปี บ้านเลขที่ 52 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องอาหารประจำวัน การทอผ้าและการปักลวดลายบนผ้า

8) นางนามือ ศิริ อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องการทอผ้า การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ และมีความรู้เรื่องการร้องบทธา (บทกวีหรือคำกลอนที่มีไว้เพื่อขับร้อง)

9) นางหล้า เหล็กโพ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องอาหารประจำวัน การทอผ้า ลวดลายผ้า และรับผิดชอบในการจำหน่ายสินค้าจากผ้าทอของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อ ผ้าคลุมไหล่ หรือถุงย่าม

10) นางป้อ โปะคะ อายุ 88 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ และการใช้พืชสมุนไพร ในอดีตทำหน้าที่เป็นหมอยาตลอดในกับคนในชุมชน

11) นางจ้อย แอดู อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องทอผ้า และปักกลดลายบนผ้าทอ

12) นางบัวคำ ปะปะ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 11 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้ในเรื่องการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อาหารประจำวัน การทอผ้าและการปักกลดลายบนผ้า

13) นางผ่องศรี แลแบ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อาชีพเกษตรกร มีความรู้เรื่องอาหารประจำวัน การทอผ้าและปักกลดลายบนผ้าทอ

2.3 เมื่อได้วิทยากรตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้แล้ว ได้ดำเนินการ ดังนี้

2.3.1 สืบหาข้อมูลเบื้องต้นและตรวจสอบพื้นที่แหล่งข้อมูล

2.3.2 ปฏิบัติงานภาคสนามโดยลงพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ อัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา (Folklore) ว่าด้วยวิธีการวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านเชิงธรรมชาตินิยม (Naturalistic research) จากวิทยากรทั้ง 13 คน โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น จะมีการบันทึกเสียงภาพและจดบันทึกสิ่งอื่น ๆ ที่บันทึกไม่ได้ด้วยเสียงและภาพ

2.5 จากนั้นดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เรื่อง “อัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” เพื่ออภิปรายถึงพัฒนาการของอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง ที่เก็บรวบรวมจากวิทยากรตามข้อ 2.2 โดยผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วยวิทยากรในอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ที่มีคุณสมบัติตามข้อ 2.2.1-2.2.4

3. การจัดทำข้อมูล

3.1 ถ่ายเสียงจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำ โดยให้มีสำเนียงใกล้เคียงกับเสียงจริงของวิทยากรมากที่สุด

3.2 บันทึกถ้อยคำที่เป็นภาษาเดิมของวิทยากรเป็นภาษาไทยกลาง เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจโดยทั่วไป

3.3 จัดระบบและเรียบเรียงข้อมูล ตามประเภทของอัตลักษณ์ที่ปรากฏ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สังเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ที่ปรากฏในตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.2 วิเคราะห์อัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) ในการพิจารณาด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่

4.2.1 อาหาร

4.2.2 ที่อยู่อาศัย

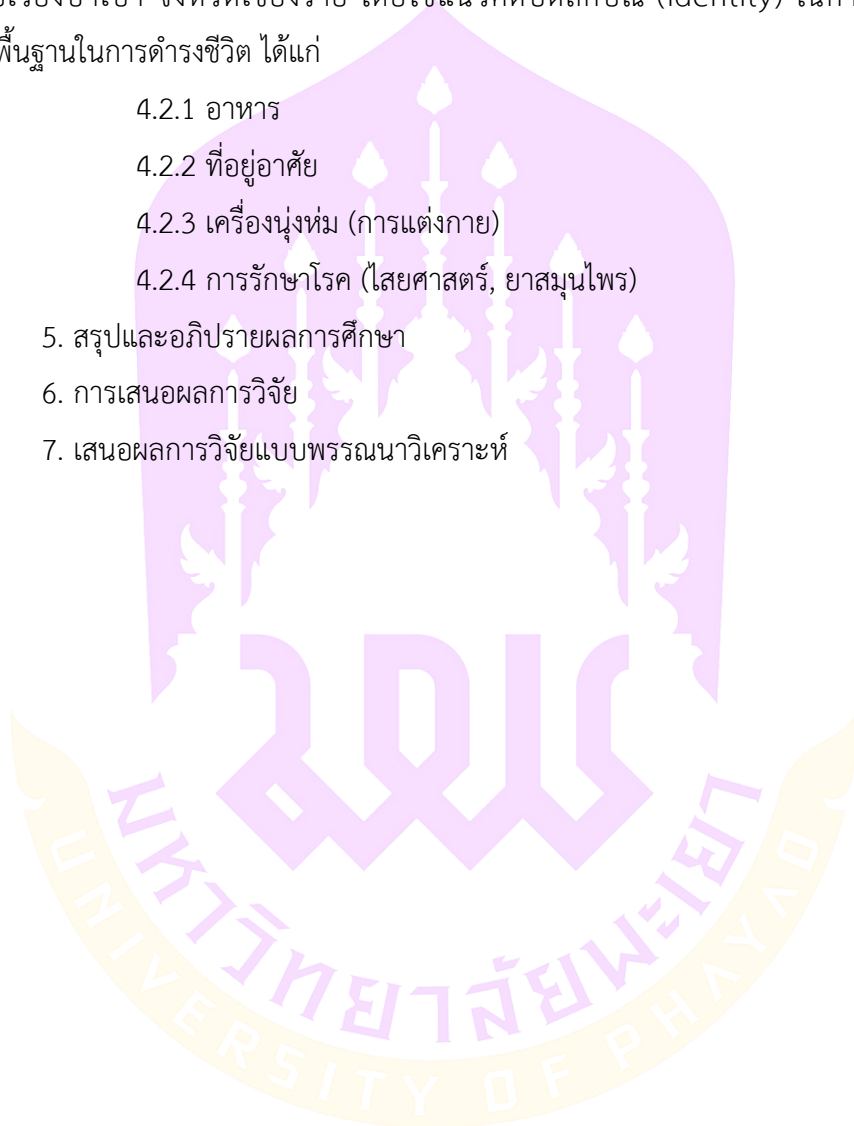
4.2.3 เครื่องนุ่งห่ม (การแต่งกาย)

4.2.4 การรักษาโรค (ไสยศาสตร์, ยาสมุนไพร)

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

6. การเสนอผลการวิจัย

7. เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ประการแรกเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และประการที่สองเพื่อศึกษาวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นการศึกษาอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อันได้แก่ 1) อาหาร 2) เครื่องนุ่งห่ม 3) ที่อยู่อาศัย และ 4) การรักษาโรค โดยศึกษาจากชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา โดยปฏิบัติงานภาคสนามในระหว่างเดือนมิถุนายน 2567 ถึงเดือนมีนาคม 2568 ตลอดทั้งศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการศึกษาปรากฏดังนี้

อัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิต อัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และกลุ่มคนเหล่านี้ดำรงชีวิตในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เรียกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและความเชื่อตามจารีตประเพณีของตนเองที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่เนื่องด้วยวิถีของสังคมยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมและวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล อาจส่งผลกระทบและสุมเสี่ยงให้เกิดการสูญเสีย อัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จึงต้องรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป โดยร่วมผลักดันให้รัฐสร้างกฎหมายเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติในการประกอบอาชีพ เช่น การทำไร่หมุนเวียน การปลูกพืช ต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ ที่มีความอ่อนน้อมต่อธรรมชาติและเป็นนิกอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นในเรื่องการอนุรักษ์และคุ้มครองวิถีชีวิต อัตลักษณ์ จารีตประเพณี และสิทธิทางวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ (สวนีย์ รักชาวงษ์, 2568)

จากการศึกษาวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ พบอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ในด้านปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตของกลุ่มชนดังกล่าว ดังนี้

ด้านที่ 1 อาหาร

อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญของการดำรงชีวิต ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ก็ต้องการอาหาร เพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโต ชัยประเสริฐ โปะคะ (การสื่อสารส่วนบุคคล, กันยายน 13, 2566) เล่าว่า “ตั้งแต่เด็ก ๆ ปู่บอกว่า แหล่งอาหารของคนปกาเกอญอมืออยู่ทุกที่ทุกหนทุกแห่ง แบ่งออกได้เป็น 3 แหล่งหลัก ๆ คือ ‘หล่อโอะ’ ที่อยู่อาศัย มีอาหารจากสัตว์เลี้ยง พืชผักสวนครัว ‘หล่อมะอะ’ ที่ทำกิน ก็คือในไร่ ผลิตข้าว พืชผักตามฤดูกาล และ ‘หล่อฮืออะอะ’ ที่หากิน คือป่า สามารถเข้าไปเก็บพืชผัก เก็บผลผลิตจากป่า และใช้กับดักจับสัตว์มาเป็นอาหารทั้ง 3 ที่ล้วนผลิตอาหารให้คนกินได้ทั้งสิ้น” จึงทำให้อาหารของชาวปกาเกอญอจะมีวัตถุดิบที่ใช้เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล ยกตัวอย่างเช่น

1. ข้าวเบือ หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ตำพอพะอะ”

หากจะกล่าวถึงอาหารของชาวกะเหรี่ยง สิ่งแรกที่ทุกคนนึกถึงคือ ตำพอพะอะ จะมีลักษณะเหมือนโจ๊ก หรือข้าวต้มของคนพื้นราบ แต่รสชาติเผ็ดร้อนและมีกลิ่นหอมของสมุนไพรในเครื่องแกง เป็นทั้งอาหารในชีวิตประจำวัน และเป็นอาหารในพิธีกรรมของชาวปกาเกอญอ ซึ่งจะใช้ในพิธีกรรมการแต่งงาน งานบุญต่าง ๆ ซึ่งอาหารชนิดนี้มีเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาอย่างช้านาน

หล้า เหล็กโพ (การสื่อสารส่วนบุคคล, กันยายน 12, 2566) เล่าว่า ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าให้ฟังว่า “สมัยก่อนมีคนปกาเกอญอครอบครัวหนึ่ง มีข้าวไม่พอกิน เหลือข้าวอยู่แค่ 1 ลิตร จึงได้คิดหาวิธีที่จะให้ทุกคนในครอบครัวได้กินกันจนอิ่ม ทำให้เกิดเป็นเมนูตำพอพะอะขึ้น โดยการนำข้าวที่เหลือไปต้ม แล้วนำพืชผักต่าง ๆ ในไร่หมุนเวียน เช่น ยอดฟักทอง ผักกาด แดงกวา ใส่เพิ่มลงไป เกิดเป็นอาหารหม้อใหญ่ ที่ทำให้ทุกคนได้กินกันจนอิ่ม” ตำพอพะอะ จึงเป็นเมนูพิเศษที่ทำทุกครั้งที่มีการพิธีกรรมสำคัญ เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ลูกหลานได้สำนึกและระลึกอยู่เสมอว่า “บรรพบุรุษของเราต้องผ่านความอดอยากและลำบากเพียงใดกว่าจะมาถึงทุกวันนี้ได้”

ภาพ 4 อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอญอ “ตำพอพะอะ”

ข้าวเบ๊อะ หรือ ต่ำพอพะอะ เป็นอาหารที่ชาวปกากะญอทำรับประทานกันโดยทั่วไป ใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่และมีวิธีการทำที่ง่าย ภายในระยะเวลาที่จำกัด ดังนี้

วัตถุดิบ

1. เนื้อหมู/ เนื้อไก่	2. ขมิ้น
3. พริก	4. ฮ่อวอ
5. เกลือ	6. ข้าวสาร
7. ตะไคร้	8. หอมแดง
9. กระเทียม	10. มะแขว่น
11. หอมชู	12. ผักกาดแห้ง และผักต่าง ๆ

วิธีการทำ

ตำเครื่องแกงได้แก่ พริก, เกลือ, กระเทียม, หอมแดง, ขมิ้น, ตะไคร้, มะแขว่น โขลกให้ละเอียด แล้วนำมาคั่วกับเนื้อที่เตรียมไว้ จากนั้นเติมน้ำลงไปในหม้อ ตามด้วยข้าวสารที่ล้างสะอาดแล้วคนเบา ๆ พอน้ำเดือดใส่ผักกาดแห้ง หรือผักต่าง ๆ ที่หามาได้และผักในไร่หมุนเวียน (แตกต่างกันออกไปตามฤดูกาล เช่น ฟักทอง แตงกวา หน่อไม้ ฯลฯ) ลงไปแล้วคนจนผักสุก ตามด้วยใส่ฮ่อวอและหอมชูลงไป ยกลงจากเตา ตักใส่ถ้วยวางในขันโตกและสามารถรับประทานได้

ต่ำพอพะอะ นับเป็นภาพแทนที่สะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูรู้คุณของลูกหลาน เป็นสัญลักษณ์ของการบอกกล่าวให้ลูกหลานได้สำนึกและระลึกอยู่เสมอว่า “บรรพบุรุษของเราต้องผ่านความอดอยากและลำบากเพียงใดกว่าจะมาถึงทุกวันนี้ได้” อีกด้วย

2. แกงเย็น หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “บะเกอเออจี”

คำว่า จี ในภาษาปกากะญอ หมายถึง แซ่ ส่วน บะเกอเออ หมายถึง ผักกาดแห้ง ดังนั้น บะเกอเออจี จึงหมายถึง การนำผักกาดแห้งและเครื่องปรุงมาแช่น้ำ หรือเรียกง่าย ๆ อีกอย่างว่า “ต่ำจีที” หมายถึง ของแช่น้ำ นั่นเอง

บะเกอเออจี เป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่งของชาวปกากะญอ โดยนำผักกาดในไร่มาล้างแดดให้ใบเป็นสีเหลือง จากนั้นนำมาบรรจุใส่ในกระบอกไม้ไผ่ กระทั่งให้แน่นแล้วนำไปตองสาตมายัดปิดปากกระบอกให้แน่น มัดด้วยตอก วางทิ้งไว้ในที่ร่มเป็นเวลา 7 วัน เมื่อครบเวลาแล้วนำออกมาตากแดดให้แห้ง จะทำให้มีน้ำผักกาดออกมา น้ำผักกาดที่ซึมออกมานี้สามารถนำมาเคี้ยวให้สุก เก็บไว้ใส่ในเมนูน้ำพริกน้ำผักได้ ซึ่งบะเกอเออจีมีวัตถุดิบและวิธีการทำ ดังนี้

ภาพ 5 อาหารพื้นเมืองของชาวปกากะญอ “บะเกอเออจี”

วัตถุดิบ

1. ปลาแห้ง	2. มะกอก
3. พริก	4. ข่า
5. เกลือ	6. ฮ่อวอ
7. ตะไคร้	8. น้ำ
9. หอมแดง	10. ผักกาดแห้ง

วิธีการทำ

คั่วพริก ผักกาดแห้ง ให้มีกลิ่นหอม แล้วขยี้ให้ละเอียดเล็กน้อย จากนั้นนำปลาแห้งย่างให้หอม แล้วฉีกเป็นชิ้นเล็ก ๆ พอดีคำ ทูบตะไคร้ให้แตก หั่นข่าและหอมแดงเป็นแว่น ๆ แล้วใส่ทุกอย่างรวมกัน ตามด้วยน้ำสะอาด ปูรุกรสด้วยมะกอกและเกลือ ตามด้วยฮ่อวอแห้งเพื่อให้มีกลิ่นหอม และคนให้เข้ากันก็สามารถรับประทานได้

อาหารประเภทนี้ นิยมรับประทานในช่วงฤดูร้อน เวลาไปทำไร่ ถางหญ้า เนื่องจากอากาศร้อนไม่นิยมก่อไฟ และไม่มีผักในไร่ให้เก็บมารับประทาน ชาวปกากะญอจะทำแกงเย็นรับประทานกันเพื่อดับร้อน เพราะมีสมุนไพรเป็นส่วนผสมมีฤทธิ์ช่วยดับความร้อนในร่างกาย และน้ำที่ใช้ในการประกอบอาหารสามารถใช้น้ำเย็นหรือน้ำอุณหภูมิปกติได้ ชาวปกากะญอจึงเรียกว่า แกงเย็น

3. แกงข้าวคั่ว หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ตำเคอะ” เป็นอาหารรับประทานกันในชีวิตประจำวัน และนิยมทำเมื่อมีการลงแขกทำสวนหรือทำไร่ ซึ่งมีวัตถุดิบและวิธีการทำ ดังนี้

ภาพ 6 อาหารพื้นเมืองของชาวปกากะญอ “ตำเคาะ”

วัตถุดิบ

1. เนื้อไก่/ เนื้อหมู	6. มะแขว่น
2. พริก	7. ฮ่อวอ
3. เกลือ	8. ข้าวคั่ว
4. กระเทียม	9. ใบมะกรูด
5. ตะไคร้	10. ขมิ้น

วิธีการทำ

ทำเครื่องแกงโดยโขลกพริก กระเทียม มะแขว่น ขมิ้น และเกลือให้ละเอียด นำตะไคร้มาทุบ จากนั้นตั้งหม้อผัดเนื้อมีเครื่องแกงที่โขลกไว้ให้หอม เติมน้ำและตะไคร้ที่ทุบไว้ลงไป รอจนน้ำเดือด เมื่อน้ำเดือดแล้วใส่ข้าวคั่วและคนไปเรื่อย ๆ จนสุก ใส่ใบมะกรูดและฮ่อวอเพิ่มความหอม ตักใส่ถ้วยวางในขันโตก และสามารถรับประทานได้

4. น้ำพริก หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “มุซาโตะ”

น้ำพริกเป็นอาหารในชีวิตประจำวันที่รับประทานกันเป็นประจำ และเป็นอาหารอีกประเภทหนึ่งที่นิยมทำต้อนรับผู้ที่มาเยือน ซึ่งอาหารประเภทน้ำพริกนี้ จะมีความแตกต่างกันออกไปตามช่วงตามฤดูกาลหรือผลผลิตในไร่ เช่น ช่วงฤดูที่ต้นฮ่อวอแตกหน่อออกไปอย่างอุดมสมบูรณ์ มักทำน้ำพริกฮ่อวอ หรือช่วงที่มีมะเขือเทศออกผลจำนวนมาก ก็มักทำน้ำพริกมะเขือเทศ เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุดิบและวิธีการทำง่าย ๆ ดังนี้

ภาพ 7 อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอ “มุชาโต๊ะ”

วัตถุดิบ

1. มะเขือเทศ
2. พริกแห้งหรือสด ก็ได้
3. เกลือ
4. กระเทียม
5. หอมแดง

วิธีการทำ

คั่วพริก กระเทียม หอมแดงให้สุก จากนั้นนำมาโขลกให้ละเอียด นำมะเขือเทศไปย่างและใส่ตามลงไป โขลกเบา ๆ ให้พอเข้ากัน ปรงรสด้วยเกลือ ตักใส่ถ้วยวางในขันโตกเพื่อรับประทาน สามารถรับประทานกับผักสด เช่น ฮ่อวอ แตงกวา บวบ ผักต่าง ๆ ในไร่ หรือนำผักลวกก็ได้ตามความชอบของตนเอง แต่ฮ่อวอนิยมรับประทานแบบทานสดและตากแห้งเท่านั้น

นอกจากอาหารในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีอาหารที่ประกอบขึ้นเมื่อมีงานพิธีกรรมต่าง ๆ โดยทำจากสัตว์ในพิธี คือ ไก่และหมู โดยการนำไก่หรือหมูที่ทำพิธีเสร็จแล้วมาเป็นส่วนประกอบของอาหาร ดังนี้

1. ต้มยำไก่ หรือภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “ซอคลอคะ”

ไก่ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเกือบทุกพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นเรียกขวัญ มัดมือ ไหว้ผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษ เพราะชาวปกาเกอะญอเชื่อว่า “ไก่” เป็นสัตว์ที่กล้าหาญ ขยันทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงถึงความขยัน และความกตัญญูต่อ

บรรพบุรุษอีกด้วย ซึ่งไก่ที่ใช้ในพิธีกรรมของชาวปกาเกอะญอ จะใช้ไก่ 1 คู่ ที่เป็นตัวผู้ 1 ตัว และตัวเมีย 1 ตัว เพราะชาวปกาเกอะญอให้ความสำคัญกับครอบครัวและคู่ชีวิตเป็นอย่างมาก

ภาพ 8 “ชอคลอคะ” อาหารพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอในประเพณีปีใหม่มัตมื่อ (ก๊จ)

ที่มา: เพจ ตะลอนตะลอด The Local Space, 2568

ชอคลอคะ เป็นอาหารที่เกิดจากการนำไก่ที่ใช้ในพิธีกรรมมาต้มรวมกับเครื่องยา หรือเรียกว่า ยาไก่ นั้นเอง ซึ่งมีวิธีการทำง่าย ๆ ดังนี้

วัตถุดิบ

1. ไก่ 1 คู่ (ไก่ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรม)	2. ฮ่อวอ
3. พริก	4. มะแขว่น
5. เกลือ	6. กระเทียม
7. ตะไคร้	8. ผักแพว

วิธีการทำ

นำไก่ต้มสุก (ไก่ ในพิธีเรียกขวัญจะต้มให้สุกทั้งตัว) ที่นำไปประกอบพิธีเสร็จแล้วมาฉีกเป็นชิ้นพอดีคำแล้วพักไว้ จากนั้นทำน้ำยาโดยการนำพริก เกลือ กระเทียม ตะไคร้ มะแขว่นมาโขลกให้ละเอียด แล้วนำมาละลายในน้ำต้มไก่ ประรสด้วยผงปรุงรสตามชอบ นำไก่ที่ฉีกไว้ใส่ลงไปคนให้เนื้อไก่ผสมกับน้ำยา แล้วใส่ผักแพวและฮ่อวอลงไป ตักวางในขันโตกและรับประทานได้

2. ลาบหมู หรือภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “ตาเยะ”

หมูเป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่ง ที่นิยมนำมาใช้ประกอบในพิธีกรรมหรืองานมงคลต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน ซึ่งลาบหมูนี้เป็นหนึ่งในอาหารสำคัญ ที่โฮ้โซหรือผู้นำทางจิตวิญญาณต้องนำไปไหว้ และวางไปมุมข้างประตูบ้านเจ้าสาว แล้วอธิษฐานเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สถิตในหมู่บ้าน ทั้งเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าน้ำ มาร่วมรับประทานอาหารและอวยพรให้กับบ่าวสาว และเป็นหนึ่งในสำหรับอาหารที่คู่บ่าวสาวต้องรับประทาน โดยพ่อสื่อของทั้งสองฝ่ายจะต้องตักใส่ถ้วยให้คู่บ่าวสาว พ่อแม่เจ้าสาว รวมถึงพ่อสื่อของฝ่ายตรงข้ามได้รับประทานและต้องทานในถ้วยนั้นให้หมด เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว เพราะชาวปกาเกอะญอเชื่อว่า หมู หมายถึงความสมบูรณ์พร้อมในการเริ่มต้นชีวิตคู่ จากนั้นผู้คนที่มาร่วมงานก็จะสามารถรับประทานได้

ภาพ 9 วัตถุดิบในการทำลาบหมู หรือ “ตาเยะ” ในภาษาปกาเกอะญอ

ตาเยะ เป็นอาหารที่ต้องมีทุกวันในพิธีการแต่งงานของชาวปกาเกอะญอ ถือเป็นอาหารสำคัญ ซึ่งมีวิธีการทำ ดังนี้

วัตถุดิบ

1. เนื้อหมูพร้อมเครื่องใน	2. มะแขว่น
3. พริกแห้ง	4. หอมแดง
5. เกลือ	6. ตะไคร้
7. กระเทียม	8. สะระแหน่
9. ผักชี	10. ผักแพว

วิธีการทำ

เริ่มจากการทำน้ำพริกลาบ ด้วยการนำพริกแห้ง กระเทียม หอมแดง มะแขว่น เกลือโขลกรวมกัน ใส่ตะไคร้ซอยลงไปและโขลกให้ละเอียดแล้วพักไว้ นำเครื่องในหมูมาต้มให้สุกแล้วหั่นเป็นชิ้นพอดีคำ จากนั้นนำเนื้อหมูมาสับให้ละเอียดพร้อมกับใส่เลือดก้อนและน้ำเลือดของหมูลงไปด้วย สับต่อให้ละเอียด เสร็จแล้วนำน้ำพริกลาบที่โขลกเรียบร้อยแล้วมาละลายกับน้ำต้มเครื่องในหมู 1 ททัพ เมื่อน้ำพริกละลายแล้วใส่เนื้อหมูที่สับไว้ลงไปคนให้เข้ากัน ใส่เครื่องใน พร้อมกับผักแว่น สะระแหน่ ผักชีให้มีกลิ่นหอม รับประทานพร้อมกับผักสด เช่น ชะอมเทศ ฮ่อวอ ยอดมะตูม ฯลฯ

นอกจากอาหารคาวในชีวิตประจำวันและอาหารในพิธีกรรมแล้ว ยังมีขนมที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมมัดมือเรียกขวัญอีก 2 อย่าง ที่ปรากฏชื่อขนมในบทสวดเรียกขวัญ ได้แก่ เมตอ และเมตอพิ

ภาพ 10 ขนมในพิธีกรรมของชาวปกากะญอ “เมตอ”

เมตอ หมายถึง “ข้าวต้มมัด”

เมตอ เป็นขนมที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีมัดมือ พิธีเรียกขวัญ ขนมชนิดนี้ ทำจากข้าวเหนียวผสมกับถั่วต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถั่วลิสง ถั่วแดง หรือถั่วดำ (เป็นถั่วที่ชาวบ้านปลูกในไร่นา) เพื่อให้มีรสชาติหวานมันมากขึ้นและเพิ่มปริมาณ หรือจะทำจากข้าวเหนียวอย่างเดียวก็ได้ พันห่อด้วยใบกล้วย โดยจะนำไปนึ่ง เหตุที่ใช้ใบกล้วยเนื่องจากใบกล้วยมีความแข็งแรงสามารถมัดมัดให้คลายแผลมง่ายและหาได้ง่าย

ชาวปกากะญอ ให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นอย่างมาก ในครอบครัว ๆ หนึ่งจะต้องมีผู้ชายที่เป็นพ่อและผู้หญิงที่เป็นแม่ เวลาทำอะไรจะนึกถึงพ่อแม่เป็นอันดับแรก จึงทำเป็นคู่หรือสองอัน การทำขนมก็เช่นกัน เมตอหรือข้าวต้มมัดของชาวปกากะญอจะมัดติดกันเป็นคู่ ๆ ลักษณะมีปลายแหลม ข้าวต้มที่มีปลายแหลมสองข้างมัดเรียกว่า “เมตอพา” หมายถึง ข้าวต้มตัวผู้ ส่วนอันที่มี

ลักษณะปลายแหลมข้างเดียวเรียกว่า “เมตอใหม่” หมายถึงข้าวต้มตัวเมีย มัดติดกันเป็นคู่ เปรียบเหมือนผู้หญิงกับผู้ชายหรือพ่อกับแม่ในครอบครัวปากาเกะญอ ที่อยู่ด้วยกันพร้อมหน้า แสดงถึงความรักความอบอุ่นในครอบครัวของที่ครบสมบูรณ์ นอกจากนี้ชาวปากาเกะญอยังเชื่อว่า เมตอจะเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความโชคดี อีกด้วย

เมตอพิ หมายถึง “ข้าวปุก”

ทำจากข้าวเหนียวและงาดำ นำข้าวเหนียวมาตำผสมกับงา จนเป็นเนื้อเดียวกัน ปั้นเป็นก้อน ซึ่งขนมสองชนิดนี้ มีปรากฏอยู่ในบทสวดเรียกขวัญ กล่าวคือ ให้ขวัญกลับมากินข้าวต้มมัดและข้าวปุก ชาวปากาเกะญอจึงเชื่อกันว่า ถ้าไม่มีขนมสองชนิดนี้ในพิธี ขวัญจะไม่กลับมา

ภาพ 11 เมตอและเมตอพิ ในพิธีเรียกขวัญของชาวปากาเกะญอ

จะเห็นได้ว่า ชาวปากาเกะญอมีวัฒนธรรมการรับประทานอาหารที่ไม่เน้นสีส่นของอาหาร และมีวิธีการประกอบอาหารที่ไม่ยุ่งยาก ใช้วัตถุดิบที่หาได้ตามธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ในลำห้วย ผักที่ปลูกในไร่หมุนเวียนหรือผักสวนครัวรอบบ้าน ของที่หาได้จากในป่า และพืชผักสมุนไพรที่มีทั้งคุณค่าทางอาหารและสรรพคุณทางยา อาหารส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นอาหารคาวหรือขนมหวาน ของชาวปากาเกะญอจะเป็นผลผลิตจากข้าว เช่น แกงข้าวเบือ (ตำพอพะยะ), แกงข้าวคั่ว (ตำเคอะ) หรือขนมในพิธีกรรม ได้แก่ ข้าวต้มมัด (เมตอ), ข้าวปุก (เมตอพิ) รวมไปถึงแป้งเหล้าและสุราพื้นบ้าน วัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากในไร่หมุนเวียนที่มีมากกว่า 100 ชนิด ทำให้ชาวปากาเกะญอสามารถเก็บมารับประทานได้ตลอดทั้งปี และเมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่หมุนเวียน ชาวปากาเกะญอก็จะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เพื่อนำไปปลูกในปีต่อไป เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ในการจัดการพื้นที่ทำกิน และเป็นการถนอมเมล็ดพันธุ์พืชดั้งเดิมให้คงอยู่สืบไปอีกด้วย และมีพืชเศรษฐกิจในชุมชนหรือสมุนไพรในไร่หมุนเวียน ได้แก่ มะแขว่น ฮ่อวอ โดยเฉพาะ “ฮ่อวอ” หรือคนพื้นเมืองเหนือเรียกว่า “ผักอีหลิน” เป็นเครื่องเทศชนิดหนึ่งที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ แม้เป็นพืชที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักและหาพบได้ยาก แต่กลับเป็นเครื่องเทศชั้นดีที่อยู่ในแทบจะทุกเมนูของชาวปกาเกอะญอ เพราะลำต้นและใบมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ ใบสดจึงถูกนำมาใส่ในอาหารเพื่อเพิ่มรสชาติ นอกจากนี้ยังสามารถนำไปตากแห้งเพื่อเก็บไว้ปรุงรสอาหารได้ด้วย เสมือนเป็นผงชูรสจากธรรมชาติ เป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีความพิเศษ คือจะออกและเจริญงอกงามอยู่ตามไร่หมุนเวียนในพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยหินลาดในเท่านั้น

ภาพ 12 ฮ่อวอ หรือคนพื้นเมืองเรียกว่า “ผักอีหลิน”

อาหารของชาวปกาเกอะญอ จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ มีความคิดสร้างสรรค์ในการประกอบอาหารด้วยพืชผักตามฤดูกาล เช่น น้ำพริกมะเขือเทศ น้ำพริกฮ่อวอ อันแสดงถึงความประหยัด มัธยัสถ์ ไม่ฟุ่มเฟือย รับประทานและเลือกใช้สิ่งที่มีอยู่รอบตัว และเป็นกลุ่มชนที่รักสุขภาพ ด้วยวัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารล้วนมีคุณค่าทางโภชนาการ ดังเช่นสมุนไพรบำรุงร่างกายอีกด้วย

ด้านที่ 2 เครื่องนุ่งห่ม

ชีวิตของชาวปกาเกอะญอมีผูกพันกับผ้าตั้งแต่เกิดจนตาย สมัยโบราณชาวปกาเกอะญอ จะปลูกต้นฝ้าย เมื่อดอกฝ้ายแก่ก็เก็บดอกฝ้ายที่แก่รีดเอาเมล็ดออกแล้วตีฝ้ายให้ฟู จากนั้นนำมาปั่น

ให้เป็นเส้นด้ายด้วยเครื่องปั่นฝ้าย และย้อมสีจากวัตถุดิบตามธรรมชาติ เช่น เปลือกสมอให้สีน้ำตาล ออกเหลือง ฝางแดงให้สีแดงหรือชมพู โคลนให้สีเทาอ่อน มะขามป้อมและน้ำสนิมให้สีเทาดำ ฯลฯ ชาวปกาเกอะญอจะทอผ้าโดยใช้กี่เอว โดยถ่ายทอดให้กับลูกสาวของตนตั้งแต่วัยเยาว์ ดังนั้น หญิงชาวปกาเกอะญอจะสามารถทอผ้าได้ทุกคน

เด็กที่เกิดมาแล้วอายุครบ 1 ปีบริบูรณ์ ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ผู้เป็นแม่จะต้องทอเสื้อ เพื่อรับขวัญลูกของตนเองเป็นเสื้อชุดแรกของลูก โดยใช้เวลาในการทอและเย็บให้แล้วเสร็จภายใน 1 วัน เด็กผู้ชายจะเป็นเสื้อครึ่งตัวสีแดง มีลวดลายจากการทอเล็กน้อย ส่วนเด็กผู้หญิงจะเป็นชุดยาวทรง กระสอบสีขาว สร้างลวดลายผ้าด้วยการทอหรือการปักลายด้วยเส้นด้ายสีต่าง ๆ ชาวปกาเกอะญอ จะถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้กับบุตรสาวเมื่อเติบโตขึ้น ซึ่งหญิงชาวปกาเกอะญอทุกคนเมื่อแต่งงานแล้ว จะต้องทอผ้าเพื่อใช้ในครอบครัว และทอเสื้อผ้าให้คนในครอบครัวของตนสวมใส่ โดยเริ่มตั้งแต่การทอ ให้กับเจ้าบ่าวของตนใส่ในวันแต่งงาน หรือทอเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ

ชุดแต่งกายของชาวปกาเกอะญอ จะยึดถือ “สี” เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ โดยผู้ชายทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ทุกคน จะสวมเสื้อครึ่งตัวสีแดง ซึ่งสีแดงนี้หมายถึงความขยัน กล้าหาญ และอดทน มีลวดลาย กลางลำตัวเล็กน้อย คนปกาเกอะญอเรียกว่า เซกอ คนสมัยก่อนจะใส่กับกางเกงขาก๊วย

ส่วนเด็กหญิงหรือหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน จะใส่ชุดยาวทรงกระสอบสีขาว เหมือนแม่ชี เปรียบเหมือนความบริสุทธิ์ (เซ) ส่วนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่แบบสองท่อน คือ ข้างบน หมายถึง เสื้อสั้นครึ่งตัว (เซโมซู่) นิยมใส่เสื้อสีดำ ปักด้วยลูกเดือยและปักด้วยด้ายสีต่าง ๆ เป็นลวดลายต้องใช้ เวลานาน ทั้งทอทั้งปักลายฝึกความอดทน เหมือนความรักที่ทำให้รักกันนาน ๆ สวมคู่กับผ้าถุงหรือผ้าซิ่น ที่คนปกาเกอะญอเรียกว่า “หนี”

ลักษณะของเสื้อปกาเกอะญอจะเป็นเสื้อทรงกระสอบ ใส่ได้สองด้าน คือด้านหน้าและหลัง มีลักษณะและลวดลายที่เหมือนกัน แสดงให้เห็นนิสัยใจคอของคนปกาเกอะญอคือ มีความจริงใจ ไม่หลอกลวง มีความซื่อตรง ไม่มีนิสัยหน้าไหว้หลังหลอก

ภาพ 13 การทอผ้าโดยใช้กี่เอวของหญิงชาวปกากะญอ

ขั้นตอนการทอผ้า

ขั้นตอนการทอผ้าแต่ละแบบ จะแตกต่างกันออกไปตามชนิดและลักษณะของลายผ้าทอ ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าสำหรับเย็บเป็นเสื้อ ผ้าถุง สำหรับทำถุงย่าม หรือผ้าโพกศีรษะ แต่ขั้นตอนหลัก จะมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมด้าย

เป็นการนำด้ายที่จะใช้ทอ ไปแช่น้ำข้าวและนำมาตากให้แห้ง ชาวปกากะญอเชื่อว่า จะทำให้เส้นด้ายมีความเหนียว ไม่ขาดง่าย และไม่เป็นขุยเวลานำมาทอ จากนั้นนำมาม้วนเป็นก้อน ๆ เตรียมสำหรับทอผ้า

ภาพ 14 การม้วนเส้นด้ายของชาวปกาเกอะญอ

2. การขึ้นด้ายกับก่

เป็นการนำด้ายที่ม้วนแล้วมาชิงกับก่ หรือ อุปกรณ์การทอผ้า เพื่อจะทอเป็นผืนตามขนาด และลวดลายของผ้าที่ต้องการทอ

3. การทอผ้า

คือ การนั่งทอผ้ากับพื้น โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า กี่เอว ซึ่งผู้ที่ทอสามารถสร้างลวดลายต่าง ๆ ลงไปในผ้าทอได้ โดยใช้ด้ายสีต่าง ๆ สอดแทรกทอเข้าไปในลายผ้า

4. การเย็บผ้า

คือ การเย็บขอบผ้าหรือเย็บเพื่อให้เป็นผืนผ้าสำหรับสวมใส่ มีหลายรูปแบบและตามลักษณะการใช้งาน พร้อมทั้งปักตกแต่งลวดลายบนเสื้อผ้าเพื่อความสวยงาม

ปัจจุบันด้ายที่ใช้ในการทอผ้าในชุมชนแห่งนี้จะเป็นด้ายดิบที่สั่งซื้อมาจากนอกพื้นที่ เพราะไม่มีต้นฝ้าย และไม่ได้ปลูกในไร่นานานกว่า 60 ปีมาแล้ว จึงทำให้เมล็ดพันธุ์สูญหายไป ประกอบกับกว่าจะได้เส้นด้ายออกมาต้องใช้เวลาและหลายขั้นตอน แม้ว่าชาวปกาเกอะญอในพื้นที่แห่งนี้จะไม่ได้ปลูกฝ้ายเอง แต่ก็ยังคงย้อมด้ายด้วยสีจากธรรมชาติและทอผ้าด้วยกี่เอว ดังที่ได้รับการสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษ

ภาพ 15 ด้ายที่ย้อมจากสีจากธรรมชาติของชาวปกากะญอ

ยกตัวอย่างเช่น การวิธีการย้อมสีเทาดำจากมะขามป้อม มีขั้นตอน คือ

1. นำเม็ดมะขามป้อมมาตำให้แตกละเอียด
2. ต้มน้ำในหม้อใหญ่ ใส่มะขามป้อมที่ตำเสร็จและข้าวสาร 1 กำมือ เพื่อไม่ให้ด้ายเป็นขน ตอนนำด้ายไปทอผ้า
3. ระหว่างรอมะขามป้อม ให้นำด้ายดิบที่จะย้อมไปต้มในหม้ออีกใบ เพื่อล้างไขที่ติดมากับเส้นด้ายออก จากนั้นนำออกมาจากหม้อทิ้งไว้ให้หมาด
4. พอน้ำในหม้อที่ต้มมะขามป้อมเดือดและมะขามป้อมสุกละเอียด ให้ตักเอาเนื้อมะขามป้อมออกให้หมดเหลือแต่น้ำ
5. นำด้ายที่ทิ้งไว้จนหมาดแล้วแช่ลงไปในหม้อใบนั้น พยายามคลี่ให้น้ำซึมเข้าไปให้ทั่วเส้นด้าย เพื่อจะทำให้สีที่ย้อมมีความสม่ำเสมอ ต้มทิ้งไว้ 20 นาที
6. จากนั้นนำด้ายที่ต้มออกมาล้างในน้ำสนิม จะทำให้สีเหลืองเปลี่ยนไปกลายเป็นสีเทาดำ นำด้ายที่ย้อมเสร็จแล้วเหล่านี้ไปตากไว้ในที่ร่ม 1 วัน แล้วจึงนำออกไปตากแดดต่อให้แห้ง เมื่อแห้งแล้วก็สามารถนำมาทอผ้าได้

ภาพ 16 การปักลวดลายบนผ้าของชาวปกากะญอ

ลวดลายบนผ้า

ลวดลายบนผืนผ้าของชาวปกากะญอ สร้างขึ้นจากสิ่งที่ผู้ทอพบเห็นในชีวิตประจำวัน มีวิธีการสร้างลวดลาย 2 แบบ คือ ลายที่สร้างขึ้นเองตอนทอผ้า โดยจะใช้กี่หลาย ๆ อัน ในการออกแบบ ลวดลาย เรียกว่า “เซอูกิ” และลวดลายที่เกิดจากการนำลูกเดือยมาปักเป็นลวดลายต่าง ๆ เรียกว่า “เซเซเบอะ” ซึ่งการสร้างลายต่าง ๆ เหล่านี้ จะสร้างจากการสังเกตสิ่งรอบตัวที่แม่บ้านเจ้าของผ้าผืนนั้น เช่น ลายแมงมุม ลายผลสุกสีแดง ลายรอยเท้าหมา ลายวงกลม ลายครึ่งวง ลายพระอาทิตย์ตกดิน หรือลายดอกไม้ต่าง ๆ จะมีชื่อเรียกเป็นภาษาปกากะญอที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของ ลวดลายลูกเดือย หรือลายดอกไม้ต่าง ๆ ที่ปักลงบนผ้า

โก๋ป๋อเดอ (ลายแมงมุม)

เก๋อเปดอเพลอะ (ลายวงกลม)

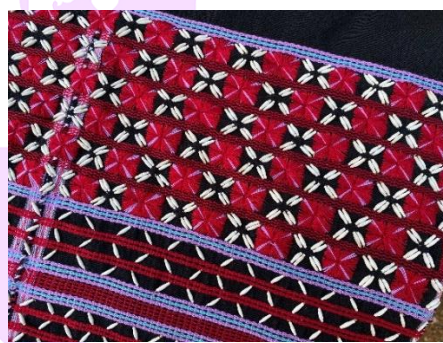
ชะน่วยค่อ (ลายรอยเท้าหมา)

ชะรา (ลายปักเรียงราย)

เก๋อเปมีนนี่ (ลายพระอาทิตย์ตกดิน)

เก๋อเปมีก้อ (ลายผลสุกสีแดง)

ชะแอ๊ะ (ลายลูกเต๋อย)

เก๋อเปคอป่า (ลายครึ่งดวง)

ภาพ 17 ลายเซชะเบอะ ที่ชาวปกเกอะญอนิยมใส่ในชีวิตประจำวัน

ต๋ากิเกะโกะ (ลายโค้ง)

ต๋ากิพะโดะ (ลายใหญ่)

ภาพ 18 ลายเชอูกิ ที่ชาวปกเกะญอนิยมใส่ในชีวิตประจำวัน

คำว่า “ต๋ากิ” ในภาษาปกเกะญอหมายถึง “ลาย” ในภาษาไทย ลวดลายเชอูกิ เป็นลวดลายที่สร้างขึ้นตอนทอ โดยใช้ก๊ในการสร้างลวดลาย ชาวปกเกะญอจะเข้าใจและเรียกลายเหล่านี้ว่า ต๋ากิ ทั้งหมด หรือถ้าจะเรียกชื่อให้ชัดเจนมากขึ้น ก็จะเรียกชื่อตามก๊ที่ใช้ในการทอซึ่งมีหลายแบบ เช่น ต๋ากิเกะโกะ หรือต๋ากิพะโดะ

ลวดลายในภาพ 17 และ 18 เป็นลวดลายที่พบเห็นเป็นประจำบนเสื้อผ้าของแม่บ้านชาวปกเกะญอในหมู่บ้านห้วยหินลาดใน ส่วนใหญ่จะเป็นลายเซเซเบอะ คือการสร้างลวดลายจากเม็ดลูกเดือยผสมกับการปักด้ายสีต่าง ๆ ซึ่งจะมีความสวยงามและใช้เวลาในการปักและสร้างลวดลายไม่นานเท่ากับการสร้างลวดลายเชอูกิ ที่ต้องใช้เวลาในการทอ ผู้ทอต้องใช้ความละเอียดลออ และต้องความชำนาญในการทอมากกว่า

บัวคำ ปะปะ (การสื่อสารส่วนบุคคล, ธันวาคม 16, 2567) กล่าวว่า “ลายผ้าของกะเหรี่ยงหรือปกเกะญอ มันจะมีความคล้ายหรือเหมือนกันนั่นแหละ คือลายทำจากลูกเดือย เอามาตกแต่งเรียกว่า ‘เซเซเบอะ’ กับลายที่ทำตอนทอเรียกว่า ‘เชอูกิ’ อย่างของแม่ก็มีหลายผืน หลายลายลายแมงมุม ผลไม้สุกสีแดง รอยเท้าหมา ใส่ทุกวันอยู่บ้าน ไปไร่ ไปงานพิธี แต่ส่วนใหญ่ไปไร่ไม่ไหวแล้วก็ใส่อยู่บ้านทุกวัน” และผ่องศรี แลแบ (การสื่อสารส่วนบุคคล, ธันวาคม 16, 2567) กล่าวว่า “ผู้หญิงใส่ได้ทุกลาย แม้ก็ใส่ได้หมด แต่ก็มีลายเซอะแอ๊ะที่สำคัญกว่าลายอื่น คือจะใช้ในพิธีการแต่ง หลังจากแต่งงาน เจ้าสาวจะต้องเปลี่ยนชุดจากสีขาวที่หมายถึงความบริสุทธิ์ มาใส่เสื้อเชโมซู ตัวแรกของเจ้าสาวนี้จะตกแต่งด้วยลายเซอะแอ๊ะ ส่วนเจ้าบ่าว เสื้อที่เจ้าสาวทำให้ใส่ในวันแต่งงานจะไม่นำมาใส่ทั่วไป จะเก็บไว้ใส่เฉพาะทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าเท่านั้น”

ภาพ 19 ลายที่เกิดจากลูกเต๋อเดียว ที่ชาวปกากะญอเรียกว่าลายลูกเต๋อเดียว ในภาษาปกากะญอเรียกว่า “ชะแอ๊ะ”

การแต่งกายของชาวปกากะญอในปัจจุบัน

ปัจจุบันการแต่งกายของชาวปกากะญอแตกต่างไปจากอดีต มีความทันสมัยโดยเน้นความสะดวกสบายเพิ่มเข้ามา ด้ายในการทอผ้าก็สามารถหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด ซึ่งมีสีสันสวยงามและหลากหลายสี สวยงาม ร่วมการเข้าถึงสื่อหรือเทคโนโลยีมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกับบุคคลภายใน ภายนอกมากขึ้น จึงส่งผลให้การแต่งกาย หรือเสื้อผ้าปกากะญอมีหลากหลายสี ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย แต่เดิมเสื้อผ้าชายส่วนใหญ่มีสีแดง ปัจจุบันก็มีสีเขียว สีน้ำเงิน หรือฟ้าเพิ่มเข้ามา หรือแม้กระทั่งชุดของหญิงสาว ที่ในอดีตสวมชุดยาวสีขาวปักลาย ก็มีสีเหลือง สีชมพู หรือสีแดงเพิ่มเข้ามาเช่นกัน หญิงสาวที่แต่งงานแล้วหรือแม่บ้าน แต่เดิมต้องแต่งกายด้วยเสื้อและผ้าซิ่น เมื่อออกไปข้างนอกหรือต้องทำงานก็จะสวมใส่กางเกงเช่นเดียวกับหนุ่มสาวหรือผู้ชาย เพื่อความคล่องตัวและสะดวกสบายเช่นกัน

แต่หากเมื่อถึงประเพณีหรือพิธีกรรมสำคัญของชุมชนหรือครอบครัวที่ทำมาแต่โบราณ คนในชุมชนหรือครอบครัวทุกคน ก็จะแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าหรือชุดปกากะญอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความงดงามตามแบบที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมา ผู้ชายจะสวมเช หรือเสื้อพื้นเมืองปกากะญอ สีแดง สีน้ำตาล หรือสีที่ย้อมด้วยวิธีธรรมชาติ ส่วนเด็กหญิงหรือหญิงสาวก็จะสวมชุดขาวสีขาวบริสุทธิ์ ส่วนแม่บ้านก็จะสวมเสื้อสีดำ สีกรม หรือสีน้ำเงินปักลวดลายด้วยด้ายสีต่าง ๆ และเม็ดลูกเต๋ออย่างสวยงาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเคารพในบรรพบุรุษและไม่ลืมรากเหง้าของตนเอง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยังคงแต่งกายประจำถิ่นของตนเป็นประจำทุกวันด้วยความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง

ภาพ 20 การแต่งกายของผู้ชายในงานพิธีมัดมือเรียกขวัญของชาวปกากะญอ

หมายเหตุ: ภาพจากพิธี “กั๊จ๊” หรือ พิธีมัดมือ เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นการเรียกขวัญให้กับหมู่บ้าน พื้นฟูกำลังใจของผู้คนในชุมชนบ้านห้วยหินลาดโน ในวันที่ 5 ธันวาคม 2567 เนื่องจากชุมชนประสบอุทกภัยน้ำป่าไหลหลาก เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2567 ที่ผ่านมา

ที่มา: เพจ ตะลอนตะลอด The Local Space, 2567

ภาพ 21 การแต่งกายของผู้หญิงในงานพิธีมัดมือเรียกขวัญของชาวปกากะญอ

หมายเหตุ: ภาพจากพิธี “กั๊จ๊” หรือ พิธีมัดมือ เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นการเรียกขวัญให้กับหมู่บ้าน พื้นฟูกำลังใจของผู้คนในชุมชนบ้านห้วยหินลาดโน ในวันที่ 5 ธันวาคม 2567 เนื่องจากชุมชนประสบอุทกภัยน้ำป่าไหลหลาก เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2567 ที่ผ่านมา

ที่มา: เพจ ตะลอนตะลอด The Local Space, 2567

จะเห็นได้ว่าการแต่งกายด้วยชุดปกากะญอเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชาติกำเนิด ตัวเสื้อที่สามารถสวมใส่ได้ทั้งสองด้านนี้เองเป็นภาพแทน สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และด้วยลักษณะของเสื้อทรงกระสอบ ที่ด้านหน้าและหลังมีลักษณะลวดลายที่เหมือนกัน สามารถสวมใส่ได้ทั้งสองด้าน แสดงให้เห็นถึงนิสัยใจคอของคนปกากะญอที่จริงใจไม่หลอกลวง มีความซื่อตรง ไม่มีนิสัยหน้าไหว้หลังหลอก ด้วยความประณีตสวยงามจากการนึ่งทอและปักลวดลายด้วยมือนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขยันและอดทนของหญิงสาวปกากะญอ เพราะกว่าจะได้เสื้อแต่ละตัว ต้องใช้เวลานาน เริ่มจากการนึ่งทอผ้า เย็บผ้า ปักลวดลายบนผ้า นอกจากนี้ชาวปกากะญอยังมีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างลวดลายผ้าจากสิ่งที่พบเห็นในรอบกายในชีวิตประจำวัน อีกด้วย

ด้านที่ 3 ที่อยู่อาศัย

“ป่าคือบ้าน” กระเหรี่ยงหรือปกากะญอ เป็นกลุ่มชนที่รักสงบ มีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ เจ้าป่าเจ้าเขา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักตั้งถิ่นฐานในหุบเขา มีแหล่งต้นน้ำไหลผ่าน มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูกเพื่อดำรงชีพ เป็นแหล่งอาหารและเป็นพื้นที่ในการสืบทอดเมล็ดพันธุ์ที่เรียกกันว่า “ไร่หมุนเวียน” ซึ่งมีพื้นที่ป่า 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ป่าวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ป่าที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และเป็นบริเวณที่ตั้งของต้นไม้พิธีของหมู่บ้าน 2) ป่าเดปอ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีต้นไม้ไว้สำหรับที่ผูกสายสะดือของคนในชุมชน 3) ป่าศักดิ์สิทธิ์ หรือป่าช้า เป็นพื้นที่ที่ห้ามบุกรุก และ 4) ป่าใช้สอย เป็นพื้นที่ป่าที่อยู่รอบหมู่บ้านในรัศมี 1 กิโลเมตร เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์และเป็นแหล่งอาหาร และสามารถนำไม้มาใช้ประโยชน์ได้

ความเป็นมาของชุมชน

บ้านห้วยหินลาดใน เป็นชื่อเรียกตามลักษณะของลำห้วยที่มีหินลาดลงมา หากแต่ไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอนว่าได้ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อใด แต่จากการสอบถามผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ได้แก่ ปรีชา ศิริ, หน้อย เวชกิจ และนิเวศ ศิริ (การสื่อสารส่วนบุคคล, ธันวาคม 16, 2566) ที่เล่าสืบทอดกันมา ทำให้ทราบว่าหมู่บ้านห้วยหินลาดในมีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปีมาแล้ว สืบเนื่องจากการหมดยุขัยของผู้นำหมู่บ้าน (ฮีโป) มาแล้ว 2 คน คือ ผู้นำชุมชนคนแรก นายสุภา ปะปะ เสียชีวิตลงเมื่ออายุ 102 ปี และผู้นำชุมชนคนที่สอง นายทาตุ ปะปะ ที่สืบทอดทางสายเลือดเป็นตามความเชื่อของชาวปกากะญอ ไม่ปรากฏอายุขณะเสียชีวิต ในปัจจุบัน นายนู ปะปะ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำทางศาสนาของชุมชนบ้านห้วยหินลาดใน ซึ่งขณะนี้อายุ 81 ปี

ตามคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในบ้านห้วยหินลาดในดังกล่าว ระบุว่าแต่เดิมอาศัยอยู่ที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และได้ย้ายถิ่นฐานมาอย่างต่อเนื่อง โดยการนำของ นายสุภา ปะปะ ซึ่งเมื่อครั้งยังหนุ่มได้เดินทางมาแต่งงานกับชาวบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วพาครอบครัวและญาติพี่น้องเดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่ขุนน้ำแม่ฉางข้าว หรือบ้านห้วยทรายขาวปัจจุบัน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (ราวปี พ.ศ. 2432) และมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี

พ.ศ. 2463 อำเภอเวียงป่าเป้าได้มีการเข้ามาจัดเก็บภาษีการทำไร่ ภาษีสัตว์เลี้ยง ซึ่งชาวบ้านได้เสียภาษีตามที่ทางหน่วยงานราชการกำหนด และได้ดำเนินชีวิตด้วยการทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์เรื่อยมา ต่อมา พ.ศ. 2470 ประชากรได้เพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้ที่ทำกินในละแวกนั้นไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงได้มีการแยกย้ายครอบครัวออกไปหาที่ทำกินใหม่สำหรับทำนา เช่น บ้านแม่ปุนน้อย, บ้านห้วยไร่ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, บ้านออน (บ้านป่าตึงงาม) อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนที่เหลือก็จะอาศัยทำมาหากินตามเทือกเขาที่ไม่ห่างจากที่เดิมมากนัก โดยย้ายจากบ้านแม่ฉางข้าว (ห้วยทรายขาว) ซึ่งผู้เฒ่าเล่าว่าบ้านแม่ฉางข้าว เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของคนรุ่นหนึ่งแล้ว ในบริเวณนั้นจะมีฝิดู ชาวบ้านรู้สึกกลัวผีเจ้าทั้งหลาย จึงได้เดินข้ามสู่สันเขาลงมาอยู่ที่แดลลอซึ่งสำวีหรือไร่ข้าวแห่งความอดอยาก (ต้นน้ำห้วยหินลาด) พื้นที่นี้ชาวปกากะญอเรียกว่าเป็นพื้นที่ไร่เหล่า เฒ่าไม่ค่อยไ้มปลูกพืชไม่ค่อยได้ผลผลิตไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงดูครอบครัว ประกอบกับมีสัตว์ป่ารบกวนไร่พืชผลที่ปลูกไว้เป็นอย่างมาก ชาวบ้านอยู่ได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ได้ย้ายไปตั้งฐานอยู่กลางน้ำห้วยหินลาดหรือภาษาปกากะญอเรียกว่า “ห่อผีถ้ำ” ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ทำนาของชาวบ้านห้วยหินลาดในที่อยู่ในพื้นที่นี้ยาวนานประมาณกว่า 10 ปี จนเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก และชาวบ้านก็เริ่มได้รับสิ่งต่าง ๆ จากผู้คนภายนอก และได้รู้สึกถึงสิทธิของคน (บุคคล) มากขึ้น เช่น มีการให้เหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา เป็นเหรียญโลหะที่จัดทำขึ้นตามโครงการสำรวจและจัดทำทะเบียนชาวเขา (ทบ.ช.ข.1) เพื่อมอบให้เป็นที่ระลึกและหลักฐานการขึ้นทะเบียนชาวเขาโดยกรมการปกครอง แต่อยู่มาไม่นานเกิดมีการระบาดของโรคภัย ผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้านล้มตายเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีโจรผู้ร้ายเข้ามาในชุมชน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2486 ได้ย้ายไปอยู่ที่ ที่โกะลอซึ ตามชื่อเรียกชาวปกากะญอมีความหมายว่า ลำน้ำห้วยแห้ง ชนกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ได้ประมาณ 5 ปี ก็พากันย้ายหมู่บ้าน เพราะน้ำไม่เพียงพอ จึงได้เคลื่อนย้ายหมู่บ้านข้ามสันดอยมาอีกแต่ไม่ไกลจากเดิมมาก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2490 ได้โยกย้ายไปอยู่ที่ฝายผี ชาวปกากะญอเรียกว่า มือคาคอที มีความหมายว่า ฝายกั้นน้ำที่เกิดจากธรรมชาติกันไว้ (ปัจจุบันเป็นพื้นที่ทำนาของชาวบ้านห้วยหินลาดใน) โดยอยู่บ้านฝายผีได้เพียง 1 ปี ชาวบ้านก็จำต้องย้ายหมู่บ้านเพราะเกิดการเจ็บป่วย ชาวบ้านเชื่อว่าพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่พักพิงของพวกผีศาล ผิดู ผีแรง ประกอบกับในที่แห่งนี้เป็นทางผ่านของคาราวานผู้ค้าฝิ่นและมีเจ้าหน้าที่มาตั้งฐานด่านปราบปราม ชาวบ้านกลัวการต่อสู้กัน จึงได้พาครอบครัวย้ายไปอยู่ที่ เกอ์ลีแฮ มีความหมายว่า ห้วยลมแรง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีลมพัดแรงทั้งกลางวันและกลางคืน ทำให้บ้านเรือนที่ก่อสร้างอยู่ได้ไม่คงทนและเสียหายบ่อย ประกอบกับการทำไร่ข้าวได้ผลไม่เพียงพอ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2495 ย้ายหมู่บ้านมาข้ามสันดอยอยู่บริเวณ เขาเด่ ซึ่งหมายถึง พื้นที่ป่าไม้ (ต้นก่อลาขาว) เป็นพื้นที่ลาดชันสูงที่ห่างไกลแหล่งน้ำ ที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ก่อลาขาวตั้งอยู่บนเนินเขา แต่ค่อนข้างจะห่างไกลจากแหล่งน้ำและเป็นทีลาดชัน ยากต่อการดำรงชีพ ต่อมาปี พ.ศ. 2500 จึงได้อพยพกลับมาอยู่บ้านห้วยหินลาด (บ้านเก่า) ในช่วงนั้นได้มีการความสัมพันธ์กับกลุ่มชนภายนอกมากขึ้น และมีการทำสวนชาค้าขายกับ

พ่อค้าพื้นราบในอำเภอพร้าว อยู่ได้ประมาณ 3 ปี ผู้นำสุกา ปะปะ ได้เสียชีวิตลงด้วยวัยชราในอายุประมาณ 102 ปี นายทาตุ ปะปะ ลูกชาย ซึ่งเป็นทายาทโดยตรงจึงเป็นผู้นำชุมชนสืบต่อมา การที่ผู้นำชุมชนคนเก่าเสียชีวิตลง ทำให้ชาวบ้านเสียขวัญกำลังใจ อยู่อย่างไม่มีความสุข ในขณะเดียวกันก็มีโรคระบาดเกิดขึ้น

พ.ศ. 2503 นายทาตุ ปะปะ ได้ย้ายหมู่บ้านข้ามดอยมาอยู่ที่ “โซซุโกละ” มีความหมายว่าเป็นพื้นที่มีป่าไม้สนดำ บริเวณนี้มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่มากมายและมีสัตว์หลายชนิด เช่น แรด กวาง ฯลฯ อาศัยอยู่บริเวณนั้น อยู่ได้ในช่วงหนึ่งก็ได้เลื่อนไปด้านบนอีกซึ่งไม่ห่างกันมาก หากแต่ห่างไกลจากแม่น้ำ จึงทำให้มีความลำบากเป็นบางครั้ง ชาวบ้านจึงได้มีการไปถามหมอดูหรือหมอฟีในเรื่องการจัดตั้งหมู่บ้านแห่งใหม่จากร่างทรง และได้รับการแนะนำว่า จุดที่จัดตั้งหมู่บ้านที่มั่นคงปลอดภัยต้องเป็นที่เหนือน้ำตกบริเวณนั้นเป็นหน้าด่านประตูผา แล้วจะเป็นที่ที่อยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 จึงได้ย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านห้วยหินลาดใน ณ ที่ปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2511-2512 มีการแยกครอบครัวบางส่วนไปอยู่ห้วยหินลาดนอก เพราะมีพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำนา บางส่วนก็ย้ายถิ่นฐานไปอยู่กับพี่น้องบ้านท่าช้างเหล็ก อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ปี พ.ศ. 2520 ชาวปกากะญอบ้านห้วยหินลาดใน ได้รับสิทธิและสัญชาติเป็นสัญชาติไทยทั้งหมู่บ้าน โดยขึ้นกับหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ต่อมาปี พ.ศ.2523 นายทาตุ ปะปะ ได้เสียชีวิตลง นายนุ ปะปะ ซึ่งเป็นลูกชายคนโตได้สืบทอดการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำทางศาสนาต่อจากพ่อ จนมาถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นล่าสุดในปี พ.ศ. 2543 มีการรวม 4 ปีกบ้าน ได้แก่ บ้านห้วยหินลาดนอก บ้านห้วยหินลาดใน บ้านผาเยื้อง และบ้านห้วยทรายขาว เข้าเป็นหมู่ที่ 7 บ้านห้วยหินลาด ตำบลบ้านโป่ง มีบ้านห้วยหินลาดในเป็นหมู่บ้านหลัก ปัจจุบัน นายดวงดี ศิริ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน (พ.ศ. 2563-ปัจจุบัน)

ความเชื่อในการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงหรือปกากะญอ ปรีชา ศิริ และนิเวศ ศิริ (การสื่อสารส่วนบุคคล, กันยายน 13, 2567) กล่าวว่า การตั้งหมู่บ้านของชาวปกากะญอเรา นี้ จะเลือกทำเลที่ตั้งใกล้ ๆ กับแม่น้ำหรือมีแหล่งต้นน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค เป็นสถานที่ที่เงียบสงบในหุบเขา มีพื้นที่ราบกว้างสำหรับเพาะปลูกเป็นแหล่งอาหาร และเป็นพื้นที่ในการสืบทอดเมล็ดพันธุ์ที่เรียกกันว่า “ไร่หมุนเวียน” มีพื้นที่สำหรับทำระบบวนเกษตร ปลูกพืชไม้ยืนต้นที่หลากหลาย เพื่อเป็นรายได้ให้กับชุมชนและครัวเรือน เช่น ชาอัสสัม กาแฟ มะขม มะแขว่น ลูกพลับ ฯลฯ รอบบริเวณหมู่บ้านจะต้องมีพื้นที่ป่าที่ใช้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ 1) พื้นที่ป่าสำหรับผูกสายสะดือ เรียกว่า “ป่าเดปอ” เป็นป่าไม้ที่ผูกสายสะดือของเด็กทารกที่เกิดใหม่ในชุมชนไว้กับต้นไม้ 1 คนต่อ 1 ต้น ดูแลให้ต้นไม้ต้นนั้นเติบโตใหญ่

ไปกับคน และสามารถเป็นที่พึ่งพิงของสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ได้ เรียกว่า “ปกาดะปอ” เพื่อเป็นพื้นที่ เชื่อมโยงระหว่างคนกับป่าหรือธรรมชาติ 2) พื้นที่ป่าศักดิ์สิทธิ์หรือป่าช้า มีไว้สำหรับฝังศพคนที่ เสียชีวิต ห้ามเข้าไปบุกรุกหรือรุกร้าเข้าไปโดยไม่ได้รับอนุญาต 3) พื้นที่ป่าชุมชน สำหรับใช้สอยและ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ ที่ชาวปกากะญอดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ และ 4) พื้นที่ป่าพิธีกรรม หรือป่าวัฒนธรรม เพื่อการประกอบพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งในการตั้งหมู่บ้านของชาวปกากะญอ ต้องเป็นพื้นที่ที่มีต้นไม้ใหญ่เพื่อเป็นต้นไม้ประจำหมู่บ้าน ใช้สำหรับทำพิธี หรือเรียกว่า “ต้นไม้พิธี” ต้องเป็นต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาและความแข็งแรงและสมบูรณ์ อยู่เหนือหมู่บ้านและมีพื้นที่สำหรับ ทำพิธีเลี้ยงผี ซึ่งพิธีดังกล่าวจะจัดขึ้นปีละครั้ง ผู้ชายทุกคนในหมู่บ้านต้องขึ้นไปร่วมทำพิธี ผู้หญิง ไม่สามารถไปร่วมพิธีกรรมนี้ได้ และหากจำต้องย้ายถิ่นฐานไปที่อื่นก็ต้องนำเปลือกไม้จากต้นไม้พิธี ต้นเดิมไปติดที่ต้นพิธีต้นใหม่ด้วยเพื่อเป็นการสืบทอด ต้นไม้พิธีของชาวปกากะญอในหมู่บ้าน ห้วยหินลาดใน คือ ต้นยางปาย ในอดีตมี 2 ต้นคู่กัน แต่ปัจจุบันเหลือเพียงต้นเดียว

ชาวปกากะญอมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ผีป่า ผีบรรพบุรุษ เจ้าเข้าทรงหรือเจ้าพ่อ หากบริเวณใดมีแถววัลย์ในบริเวณนั้นเลื้อยขึ้นไปทางขวาแสดงว่า พื้นที่ตรงนั้น มีผีหรือเจ้าที่แรง ไม่ควรอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น และหากตั้งหมู่บ้านอยู่ที่ไหนแล้วมีการเจ็บป่วยหรือ เกิดความเดือดร้อนในหมู่บ้าน ชาวบ้านอยู่ไม่เป็นสุขก็จะย้ายถิ่นฐาน เพราะเชื่อว่าเกิดจากการกระทำ ของเจ้าที่หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในบริเวณนั้นไม่พอใจ จึงลงโทษหรือทำให้เจ็บป่วย ต้องย้ายที่อยู่ใหม่ แต่ในการย้ายถิ่นฐานก็มักจะย้ายออกไปไม่ห่างจากที่เดิมมากนัก เพื่อให้สะดวกต่อการขนย้าย ครอบครั

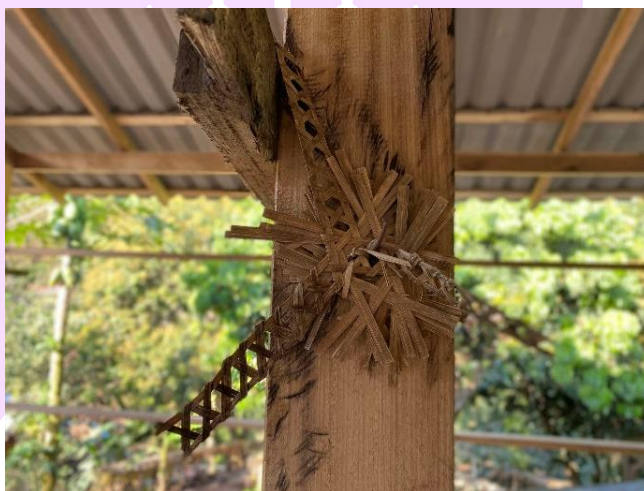
บ้านชาวปกากะญอ

ภาพ 22 บ้านของชาวปกากะญอ บ้านผาเอื้อง หมู่ที่ 7 ต.บ้านโป่ง

การสร้างบ้านของชาวปกากะญอ จะเริ่มการเลือกพื้นที่ในการสร้าง โดยเสี่ยงทายเพื่อให้เจ้าของครัวเรือนได้ทราบเกี่ยวกับวันดีในการลงเสาเอกของบ้าน ซึ่งจะสร้างบ้านช่วงเดือนคู่ของทางล้านนา คือ เดือน 4 เดือน 6 และเดือน 8 เมื่อวางผังบ้านเรียบร้อยแล้ว จะเริ่มสร้างโดยการขุดหลุมเพื่อตั้งเสาเอก และรดน้ำเสาบ้าน โดยนำปลายเสาขึ้นด้านบนและติดตาแหลว เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะเข้ามาอยู่ในบ้านด้วย มี 4 อย่าง มัดติดกัน แล้วนำไปมัดติดที่เสาเอกของบ้าน ได้แก่

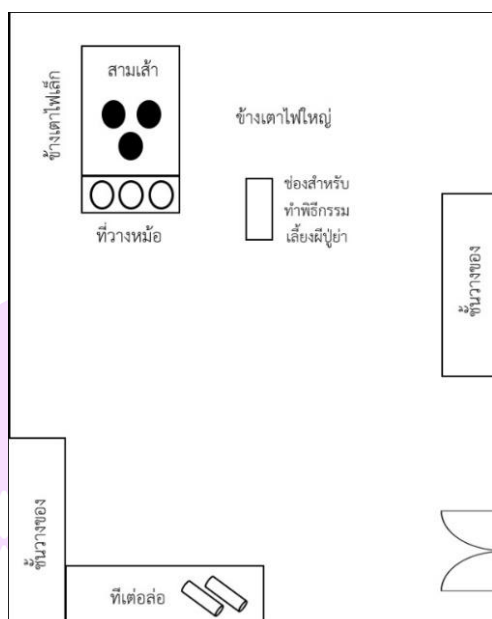
1. ตาแหลวเสอะโบ (3 ขา)
2. ตาแหลวน้อยเนอ (7 ตา)
3. ตาแหลวน้อยเกอเทอ (7 ชั้น)
4. ตาแหลวน้อยโบ (4 ขา)

ภาพ 23 ตาแหลวป้องกันภัยทั้ง 4

ลักษณะบ้านของชาวปกากะญอ จะเป็นบ้านไม้ได้ถุนสูง ได้ถุนบ้านมีไว้สำหรับเก็บฟืนและเลี้ยงสัตว์ ตัวบ้านทำจากไม้ไผ่สับเป็นฟาก บ้านแต่ละหลังจะมีหันหน้าไปคนละทิศตามสภาพพื้นที่ที่ค่อนข้างมีจำกัด ส่วนใหญ่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ไม่มีรั้วกันระหว่างบ้าน เพราะบ้านที่อยู่ใกล้กันเป็นบ้านต้นตระกูลของตนเอง หรือเป็นเครือญาติกัน

ตัวอย่างแผนผังห้องครัวของชาวปกาเกอะญอ

ภาพ 24 แผนผังห้องครัวในบ้าน นายนิเวศ ศิริ

ความเชื่อในการสร้างบ้าน

1. บ้านใดบ้านจะไม่ขนานหรือหันหัวชนกัน ชาวปกาเกอะญอเชื่อว่า จะทำให้อยู่ไม่เป็นสุข สิ่งที่มาได้อยู่ไม่นานก็จะหายไป เช่นเดียวกับการเดินขึ้นบันไดมาแล้วเดินลงบันไดไป
2. ตัวบ้านจะต้อง ไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นทิศทางเดียวกับทางน้ำไหล เพราะเชื่อว่าจะเป็นเช่นเดียวกับสายน้ำที่ไหลผ่านไปไม่หวนกลับมา ทำให้เก็บข้าวสาร อาหาร หรือเงินทองไม่อยู่ ไม่มั่นคง
3. ไม้ที่นำมาสร้างบ้านนั้นจะต้องไม่ล้มเองหรือแห้งตาย หากนำไม้ที่ล้มเองหรือแห้งตาย มาสร้างบ้าน ชาวปกาเกอะญอเชื่อว่า จะทำให้คนในครัวเรือนนั้นไม่มีความสุข
4. หากต้องนำไม้สองนางหรือไม้ที่ขึ้นคู่กัน มาสร้างบ้าน หากจำเป็นต้องใช้ ต้องนำมาทั้งคู่ ห้ามตัดใดต้นหนึ่งมา เพราะจะทำให้อยู่อย่างไม่มีความสุข มีเรื่องเดือดร้อนเป็นประจำ
5. บ้านของชาวปกาเกอะญอ 1 หลัง จะมีแม่ศรีเรือนที่แต่งงานแล้ว ได้ไม่เกิน 2 คน เช่น แม่มีลูกสาว 2 คน หากคนที่ 1 แต่งงานในบ้านจะมีแม่ศรีเรือน 2 คน และเมื่อลูกสาวคนที่ 2 แต่งงานในบ้านจะมีแม่ศรีเรือน 3 คน ดังนั้นพี่สาวคนโตหรือหรือคนใดคนหนึ่ง ต้องแยกครอบครัวออกไป สร้างบ้านของตนเอง

ภาพ 25 บ้านของนายเชอ นางหน่อคู คำ ชาวบ้านบ้านผาเยื้อง หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโป่ง

ลักษณะบ้านของชาวปกากะญอจะสร้างแบบยกสูงด้วยเสาไม้ มีใต้ถุนบ้านเพื่อใช้ในการเก็บฟืนและเลี้ยงสัตว์ ตัวบ้านทำด้วยไม้ไผ่สับเป็นฟากทั้งหลัง หลังคาบ้านทำจากใบค้อคลุมตัวบ้าน เพื่อให้ความร่มเย็นและป้องกันลมหนาว ส่วนใหญ่หน้าบ้านหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ภายในบ้านจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนของห้องครัวและห้องนอน ซึ่งในห้องครัวจะต้องมีส่วนประกอบ ดังนี้

1. แม่เตาไฟ ภาษาปกากะญอเรียกว่า “สกีเต่อ” เป็นหัวใจหลักของบ้านทุกหลัง เป็นพื้นที่ทางพิธีกรรมของชาวปกากะญออีกด้วย ซึ่งชั้นล่างของแม่เตาไฟจะประกอบไปด้วย หินสามก้อนเส้าเปรียบเสมือนพ่อแม่ในความเชื่อของชาวปกากะญอ เป็นที่สถิตของผีบรรพบุรุษคอยมองดูลูกหลานในบ้าน และเปรียบเหมือนเป็นตุ๋นประจำบ้านของชาวปกากะญอ มีชั้นวางสามชั้น สำหรับไว้เก็บของแห้งหรือใช้ในการถนอมอาหาร เก็บเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ ไว้ปลูกในปีต่อ ๆ ไป ควันไฟจะช่วยไล่แมลงไม่ให้มารบกวน

2. หม้อพิธี 2 ใบ เรียกว่า หม้อพ่อ (สเปอคา) กับหม้อแม่ (สเปอโม) ไว้ใช้สำหรับทำพิธีกรรมต่าง ๆ ภายในบ้าน โดยหม้อพ่อมีไว้สำหรับทำอาหารและหม้อแม่ใช้สำหรับหุงข้าว รวมถึงถ้วย ชาม ช้อน มีด 1 ชุด ใช้สำหรับในพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าในครัวเรือนตนเท่านั้น

3. ชั้นวางของ วางอุปกรณ์ทำอาหารในบ้าน

4. ชันโตก ภาษาปกากะญอเรียกว่า “เสอะบิ” ทำจากไม้ สำหรับทำพิธีปีใหม่และเรียกขวัญ

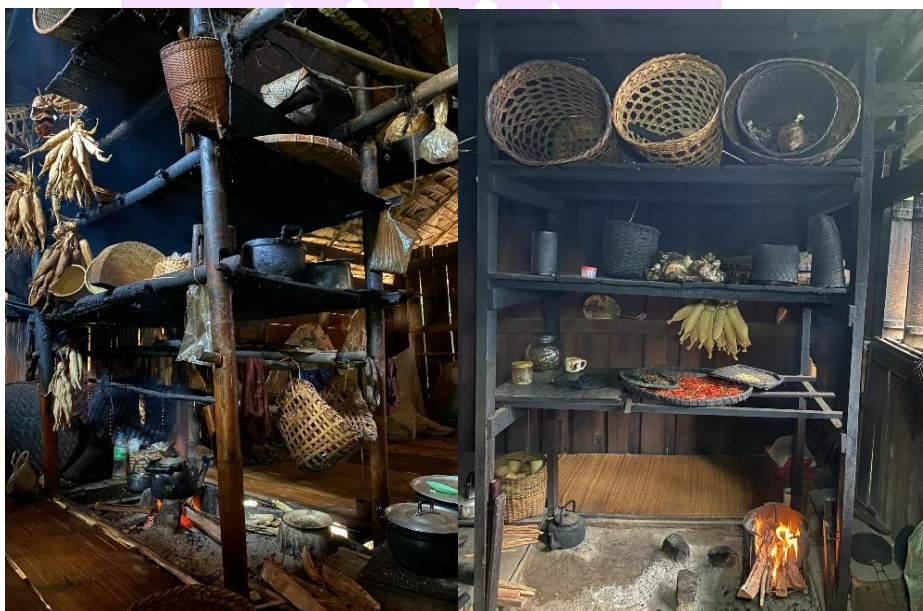
5. สวิง ใช้จับปลาและใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเรียกขวัญให้กับเด็กเล็กในบ้าน ตอนเย็นของวันสิ้นปีและตอนเช้าตรู่ของวันปีใหม่ ผู้เป็นแม่จะนำสวิงไปเคาะกับไม้ เพื่อเรียกขวัญ โดยต้องไปทำพิธี 3 ทิศของหมู่บ้าน

6. ขวดเหล้าพิธี เป็นขวดที่ใส่เหล้าสำหรับดื่มในพิธีกรรมต่าง ๆ เท่านั้น

7. กระบอกรน้ำ ภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “ทีเต่อ” ทำจากกระบอกไม้ไผ่ 2 กระบอกคู่ชายหญิง ลักษณะแตกต่างกันโดยปากกระบอกน้ำของผู้หญิงจะตัดปากกระบอกตรง แต่ของผู้ชายจะตัดปากกระบอกเฉียงลงมา ใช้สาดน้ำในพิธีแต่งงานและใส่น้ำดื่มในพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษ

8. ไม้สำหรับคนข้าว ภาษาปกาเกอะญอ เรียกว่า “หน่อโตคะ” จะเก็บไว้มุมเสาของแม่เตาไฟ ใช้สำหรับคนข้าว และใช้เคาะเรียกขวัญในพิธีเรียกขวัญ

9. ช่องสำหรับทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นช่องที่สามารถเปิด-ปิดได้ อยู่ข้าง ๆ แม่เตาไฟ เมื่อทำพิธีให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะเทอาหารลงในช่องนั้น ซึ่งชาวปกาเกอะญอเชื่อว่าบรรพบุรุษจะมารอรับที่ช่องนี้ หรือบางพิธีของชาวปกาเกอะญอจะทำบนหินสามก้อนเส้า เช่น พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ พิธีกินข้าวใหม่ ฯลฯ

ภาพ 26 แม่เตาไฟ

ปัจจุบันที่อยู่อาศัยหรือบ้านของชาวปกาเกอะญอ มีความทันสมัยมากขึ้น คือ ใช้กระเบื้องมุงหลังคาแทนใบค้อ และมีการใช้แผ่นไม้ทำผนังบ้าน ใช้หน้าต่างเป็นกระจก เพื่อให้มีความแข็งแรงทนทาน อบอุ่น ปลอดภัย และมีอายุการใช้งานที่นานขึ้นตามฐานะทางครอบครัวของแต่ละบ้าน

ภาพ 27 ที่ตั้งหมู่บ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าบ้านจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้านทุกหลังยังคงมีได้ทุนสูงเพื่อเก็บพืชและเลี้ยงสัตว์ และมีส่วนประกอบของบ้านทั้ง 9 ข้อ โดยเฉพาะแม่เตาไฟที่ใช้ทำพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับบรรพบุรุษ เพราะชาวปกากะญอเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคอยอยู่ปกป้อง ดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ส่วนประกอบภายในบ้านเหล่านี้ นับเป็นภาพแทน สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเคารพในบรรพบุรุษ และการตั้งหมู่บ้านกลางป่าใหญ่ เป็นภาพแทน แสดงอัตลักษณ์ของปกากะญอที่มีความเคารพและอยู่กับธรรมชาติ ดังที่มักปรากฏในบทความต่าง ๆ คือ ปกากะญอ “คนอยู่กับป่า” ซึ่งนอกจากนี้การตั้งชุมชนอยู่ในป่าเขาของชาวปกากะญอนี้ ก็เป็นภาพแทน สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ตามอัตภาพและความรักสงบอีกด้วย

ด้านที่ 4 การรักษาโรค

ชาวปกากะญอในสมัยก่อนมีวิธีการรักษาโรค 2 วิธี คือ การใช้ยาสมุนไพร และการใช้วิธีทางไสยศาสตร์ แต่ปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีความทันสมัยมากขึ้น โรงพยาบาลเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของพวกเขา

สำหรับวิธีแบบดั้งเดิม ปรีชา ศิริ และนุ ปะปะ (การสื่อสารส่วนบุคคล, มกราคม 6, 2568) กล่าวว่า “คาถาอาคม พิธีกรรมที่ไม่เชื่อไม่ควรลบหลู่ บางคนไม่หายกับยาโรงพยาบาลมาเป่าแล้วหาย มันกะมีอยู่ เช่น พิธีกรรมเลี้ยงผีน้ำ เวลาเด็กป่วยไม่สบาย การเรียกขวัญให้กับคนในบ้าน หรือสมุนไพรบางชนิด นอกจากจะมีสรรพคุณทางยาแล้วยังมีคุณค่าทางใจด้วยเกี่ยวข้องกับความเชื่อต่าง ๆ หากจะรับการรักษาต้องมีความเชื่อ เชื่อในการรักษาของพ่อหมอและเชื่อว่าตนเองจะหายได้”

อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลใดจะเป็นพ่อหมอมหรือจะรักษาผู้อื่นได้นั้น จะต้องเป็นคนที่มีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีจิตใจที่แข็งแรงหรือเรียกอีกอย่างว่า จิตแข็ง มีความสนใจและพร้อมจะทำพิธี และเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง

การถ่ายทอดความรู้หรือการถ่ายทอดวิชา การเป็นพ่อหมอมของชาวปกากะญอ จะไม่ถ่ายทอดให้กับลูกหลานของตนเองโดยตรง ต้องเรียนรู้ผ่านคนนอกที่ไม่ใช่คนในครอบครัวหรือในตระกูลตนเอง จะทำให้วิชาที่ได้มาสามารถรักษาได้ผล เพราะชาวปกากะญอเชื่อว่า เป็นเสมือนการสาปแช่งให้บรรพบุรุษหรือผู้ที่ถ่ายทอดวิชาให้เสียชีวิต และจะทำหน้าที่เป็นพ่อหมอมแทน แต่สามารถเรียนรู้ทางอ้อมได้ โดยแอบจำและเรียนวิชาด้วยตอนที่บรรพบุรุษสอนวิชาให้แก่คนอื่นที่มีมาเรียนด้วย แต่ไม่สามารถนำมาใช้ได้จนกว่าจะอายุครบ 30 ปีบริบูรณ์ หรือบรรพบุรุษหรือผู้เป็นพ่อเสียชีวิตลงแล้วเท่านั้น หรือให้คนอื่นมาเรียนกับบรรพบุรุษของเรา จากนั้นเราก็ไปเรียนกับบุคคลนั้นต่อ ซึ่งวิธีการถ่ายทอดความรู้หรือการถ่ายทอดวิชาโดยการทำให้ดูและสอนให้ทำ เช่น เรียนในขณะที่ทำพิธีนั้นจริง ๆ จากนั้นเมื่อมีข้อสงสัยหรือยังมีความเข้าใจในพิธีกรรมนั้น ๆ ก็สามารถกลับมาสอบถามหรือเรียนรู้กับผู้ถ่ายทอดวิชาที่บ้านได้ ในการเรียนรู้หรือถ่ายทอดวิชาจะไม่ถ่ายทอดวิชาให้กันในช่วงฤดูร้อน เนื่องด้วยบางพิธีกรรมหรือบางการรักษาต้องมีการสวดท่องบทสวด ซึ่งบางบทจะมีความแรงในวิชาหรือบางบทอาจจะยาวและต้องจดจำยาก จะทำให้จิตใจร้อนรนไม่มีสมาธิ แต่ชาวปกากะญอจะถ่ายทอดวิชาในแก่กันในช่วงฤดูฝนหรือชาวปกากะญอเรียกว่า “หน้าแตงกวาออกดอก” เปรียบเสมือนเป็นฤดูแห่งการเรียนรู้ ความรู้จะผลิบาน ออกดอกผลเช่นเดียวกับแตงกวา เป็นการเริ่มต้นที่ดีและคาถาอาคมที่ใช้มีความศักดิ์สิทธิ์ และที่สำคัญการเรียนรู้หรือเรียนวิชา พ่อหมอมหรือคนที่ถ่ายทอดวิชานั้น ต้องมีครอบครัวที่สมบูรณ์ มีลูกหลานอยู่ด้วยกันพร้อมหน้า เพราะชาวปกากะญอเชื่อว่าการรับวิชาจากผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งวิชาความรู้และครอบครัวนั้น วิชาที่ได้รับมาก็จะสมบูรณ์และสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากได้รับการถ่ายทอดวิชามาจากพ่อหมอมหรือผู้ที่ถ่ายทอดวิชาไม่มีความพร้อมวิชาความรู้ที่ได้รับมา ก็จะไม่สมบูรณ์เมื่อไปรักษา การรักษาก็จะไม่ได้ผลหรือเห็นผลช้า

ภาพ 28 ฟ่อนุ ปะปะ ฮีโซ (ผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำทางศาสนา)

ที่มา: เพจ ตะลอนตะลอด The Local Space, 2567

การรักษาด้วยพืชสมุนไพร

สมุนไพรในชุมชนปกากะญอ มีมากมายหลายชนิดขึ้นกระจายอยู่ทั่วไปในป่า การรักษาด้วยสมุนไพรของชาวปกากะญอ ใช้เช่นเดียวกับการรักษาของคนพื้นเมืองทั่วไป แต่มีพืชสมุนไพรบางชนิดที่มีวิธีการนำมาใช้แตกต่างออกไป ไม่ว่าจะเป็นการทำพิธีบูชาสมุนไพรก่อนนำมาใช้ โดยพ่อหมอจะนำของไปไหว้ บูชา เพื่อบอกกล่าวต้นสมุนไพรก่อนมาใช้ หรือสถานที่ในการต้มสมุนไพร สมุนไพรบางชนิดห้ามนำเข้ามาต้มในหมู่บ้าน ต้องต้มที่ทางสามแพร่งนอกหมู่บ้านเท่านั้นถึงจะสามารถรักษาได้ผล สมุนไพรที่ชาวปกากะญอนำมาใช้รักษาโรคพื้นฐานทั่วไป และใช้กันอย่างกว้างขวาง ได้แก่

1. ต้นปั่ว หรือภาษาปกากะญอเรียกว่า “ต้นเคาะ”

ภาพ 29 ต้นปั่ว หรือ ต้นเคาะ

ต้นป๊วเป็นพืชต้นเล็กใบกว้าง มีดอกสีขาว หาได้ในป่าของบ้านห้วยหินลาดใน รากสามารถต้มกินเป็นยารักษาอาการท้องร่วง การนำมารักษาจะแตกต่างจากคนพื้นเมือง โดยมีข้อห้าม คือ ห้ามนำเข้ามาต้มในหม้อบ้าน เพราะเชื่อว่าจะนำโรคภัยไข้เจ็บเข้ามาสู่หมู่บ้าน ส่วนในการต้มยาต้องต้มที่ทางสามแพร่งนอกหมู่บ้านเท่านั้นยาต้มถึงจะรักษาได้ผล ซึ่งนอกจากสรรพคุณทางยาแล้วต้นป๊วยังมีสรรพคุณทางใจอีกด้วย ชาวปกากะญอเชื่อว่าหากนำรากของต้นป๊วมาล้อมสี่ด้าน เพื่อทอเป็นผ้าชิ้นสำหรับให้เจ้าสาวใส่ในคืนเข้าหอ จะทำให้คู่รักนั้นรักกันยืนยาว ไม่เลิกรา หากต้องห่างไกลกันก็จะคิดถึงกัน อาจกล่าวได้ว่า “ต้นเคาะ” ของชาวปกากะญอนี้ เป็นภาพแทน ที่สะท้อนให้เห็นความรักเดียวใจเดียวของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ด้วยเช่นกัน

2. ยาหลวง หรือภาษาปกากะญอเรียกว่า “เตอะซีพะโคะ”

ต้นยาหลวง เป็นพืชสมุนไพรที่ไม่สามารถพบได้ทั่วไปหรือหาได้ง่าย ๆ พื้นที่ที่จะพบสมุนไพรชนิดนี้คือ บริเวณริมน้ำหรือพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น โดย นุ ปะปะ และนิเวศ ศิริ (การสื่อสารส่วนบุคคล, ธันวาคม 17, 2567) เล่าว่า “บางคนไปไม่เจอก็มี ทั้ง ๆ ที่ไปที่เดียวกัน หาไม่เจอก็มี ถ้าอายุต่ำกว่า 20 ไม่สามารถขุดมาใช้เองได้ ส่วนเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี ห้ามจับและห้ามรับประทาน บางสิ่งบางอย่างไม่เชื่ออย่าลบหลู่” การจะนำมาใช้ได้นั้น ต้องทำพิธีบูชาโดยนำกรวยดอกไม้ บูหรี 1 มวน หมาก 1 อม เหยียน 1 บาท วางโคนต้น บอกกล่าวว่าจะนำไปรักษาอะไร จึงจะสามารถนำมาใช้ในการรักษาได้ ซึ่งยาหลวงสรรพคุณทางยา ช่วยรักษาแผล ให้แผลสมานเร็ว โดยวิธีการใช้ คือนำเปลือก/ใบมาต้ม การต้มต้องใส่ข้าวสารลง (ข้าวเหนียว) ไปด้วย จำนวน 3, 5, 7 หรือ 9 เม็ด ใส่ น้ำ $\frac{3}{4}$ ของหม้อ ต้มจนน้ำแห้งเหลือ $\frac{1}{4}$ ของหม้อ จึงจะสามารถดื่มได้ มีรสขม การต้มหากไม่นานน้ำไม่เดือดแล้วนำมาดื่ม จะทำให้มีอาการเมาเหมือนดื่มเหล้า

3. มะขามป้อม หรือภาษาปกากะญอเรียกว่า “เสย่า”

เป็นไม้ยืนต้น ชอบขึ้นในป่าหรือยอดเขา มีกิ่งก้านแตกแขนงและมีใบเล็ก ผลมีลักษณะกลมสีเขียว ใช้รักษาอาการเจ็บคอ ขับเสมหะ ส่วนเปลือก/กิ่ง นำไปต้มรักษาอาการไอ

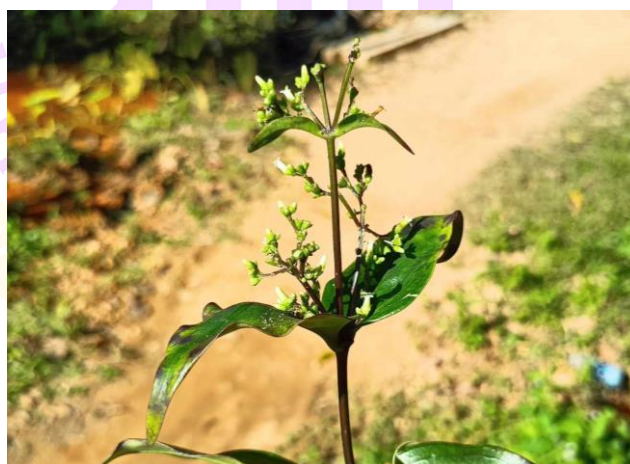
4. เอื้องหมายนา หรือภาษาปกากะญอเรียกว่า ซูละโบ

ภาพ 30 ต้นเอื้องหมายนา หรือ ชูเลโบ

เป็นไม้ต้นเล็ก ใบยาวปลายแหลม มีดอกสีแดง น้ำของลำต้นใช้รักษาแผลในช่องหู หนอง/เหง้า นำมาฝานบาง ๆ ตากแห้ง ต้มดื่มรักษาโรคกระเพาะอาหาร ชาวปกาเกอะญอนิยมปลูกไว้ในไร่ นา 4 มุมของกระท่อม ใช้เป็นเครื่องหมายของไร่นาและใช้เวลาในการเพาะปลูก นอกจากนี้ ดอกของเอื้องหมายนา ยังมีกลิ่นฉุน สามารถใช้ไล่แมลงไม่ให้กัดกินพืชที่ชาวบ้านปลูกได้อีกด้วย

5. ม้าแม่กล้า หรือภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “เตอะซี่ชูโบ”

ภาพ 31 ต้นม้าแม่กล้า หรือ เตอะซี่ชูโบ

เป็นพืชที่ชอบขึ้นตามเนินเขา เก็บในป่า ขอบใบมีสีม่วงอมดำ ดอกสีขาว ใช้ลำต้นและราก ต้มดื่มเพื่อให้เจริญอาหาร ใช้สำหรับเด็กที่ไม่สบายและเบื่ออาหาร มีรสชาติหวานอ่อน ๆ

6. บอระเพ็ด หรือภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า เตอะซี่ชิ

ภาพ 32 บอระเพ็ด หรือ เตอะซี่ชิ

เป็นพืชที่มีลักษณะเป็นเถาวัลย์ เลื้อยขึ้นตามต้นไม้หาเก็บได้ตามป่า บริเวณริมน้ำ มีรสชาติดม หั่นเป็นแว่นต้มในน้ำเดือด ต้มรักษาอาการไข้ และแก้ไอ หรือหั่นเป็นท่อนตามความยาว เท่านิ้วมือของผู้ที่จะดื่มทั้ง 10 นิ้ว (วัดความยาวตามนิ้วมือแต่ละนิ้ว ทั้ง 10 นิ้วของผู้ที่จะดื่ม) แช่น้ำฝาง เป็นเวลา 1 สัปดาห์ สามารถดื่มได้ ป้องกันโรคไข้เลือดออก ไข้มาลาเรีย และโรคที่มาจากยุง

7. ตินตูกแก หรือภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “เตะซื่อโซเตอะ”

ภาพ 33 ตินตูกแก หรือ เตะซื่อโซเตอะ

เป็นพืชต้นเล็ก ใบมีลักษณะเป็นแถบสีเขียวปลายสีเหลืองอมส้ม พบได้บริเวณหินผา สามารถนำใบมารับประทานสดหรือต้มรับประทานได้ รักษาโรคความดัน เบาหวาน

การรักษาด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์

การรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ มีหลายวิธีและหลายรูปแบบ ทั้งการเป่าควบคู่กับการใช้มนต์คาถารักษาอาการเจ็บป่วย หรือเกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ เพราะชาวปกากะญอเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้มีเจ้าของ คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าป่าเจ้าเขาหรือเจ้าน้ำทั้งหลาย การเจ็บป่วยเหล่านั้นเกิดจากการลบหลู่หรือทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น แต่ไม่ว่าจะรักษาด้วยพิธีกรรมใด ก่อนทำพิธีต้องมีการเสี่ยงทายก่อนเสมอ

การเสี่ยงทายของชาวปกากะญอ

เป็นพิธีกรรมหนึ่งของชาวปกากะญอทำก่อนการรักษา จะเสี่ยงทายเพื่อสอบถามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ เนื่องจากชาวปกากะญอในพื้นที่แห่งนี้มีความเชื่อเรื่องอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่ามีผีบรรพบุรุษ เจ้าป่าเจ้าเขาเจ้าน้ำ ตลอดทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายคอยปกป้องคุ้มครองคนในชุมชน ดังนั้น เมื่อมีสิ่งผิดปกติที่มีผลกระทบต่อสุขภาพเกิดขึ้นกับคนในชุมชนจึงต้องมีการเสี่ยงทายอันเป็นเสมือนการสอบถามผู้รู้ (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นเสมือนผู้กำหนดชีวิต) ก่อนจะลงมือกระทำสิ่งใด ซึ่งในการเสี่ยงทายมีหลากหลายรูปแบบ แต่การเสี่ยงทายที่ใช้สำหรับการรักษาโรคนั้นจะมี 2 วิธี ดังนี้

1. การเสี่ยงทายโดยใช้ข้าวสาร โดยพ่อหมอจะทำพิธีที่หน้าแท่นพระ สวดมนต์และอธิษฐานต่อหน้าพระประธาน จากนั้นหยิบเม็ดข้าวสารมา 1 หยิบมือ แล้วนับโดยนับเป็นคู่ ๆ ถ้าเม็ดข้าวสารที่หยิบมานั้นนับได้ครบคู่พอดี แสดงว่าสิ่งที่พ่อหมอดคิดหรือพูดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือ ทำได้

ภาพ 34 การเสี่ยงทายโดยการนับเม็ดข้าวสาร

2. การเสี่ยงทายโดยใช้ไข่ จะต้องเตรียม ไข่, ไม้ปลายแหลม และถ้วยสำหรับใส่ข้าวสาร โดยพ่อบุญจะทำการพิธีที่หน้าแท่นพระประธาน สวดมนต์และอธิษฐานต่อหน้าพระ จากนั้นนำไข่ที่เตรียมไว้วางบนปลายไม้ที่เสียบในถ้วยข้าวสาร หากไข่สามารถตั้งไว้บนปลายไม้ได้ แสดงว่าสิ่งที่พ่อบุญถามไปนั้น ถูกต้อง หรือทำได้

ภาพ 35 การเสี่ยงทาย โดยใช้ไข่วางบนไม้แหลม

ในการเสี่ยงทายทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเสี่ยงทายในการรักษาโรคหรือการทำไร่ จะมี การตั้งขันเพื่อบูชาครูก่อนทุกครั้ง โดยในขันตั้งประกอบไปด้วย ดอกไม้, ธูปเทียน, ข้าวตอก, เงินเหรียญ ขึ้นอยู่กับวิธีการการเสี่ยงทาย แต่จะใช้จำนวนคี่ ได้แก่ 1 บาท, 3 บาท, 5 บาท หรือ 7 บาท เช่นเดียวกับการใช้สัตว์ที่ในพิธีกรรม ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามการเสี่ยงทายหรือการถามเมื่อ (ร่างทรงผี) บางพิธีกรรมหรือบางคน อาจรักษาโดยใช้ไก่ 1 คู่ หัวหมู หรือหมู 1 ตัว หรือใช้เฉพาะชนไก่ นำไปวางประกอบพิธีเท่านั้นไม่นำตัวไก่ไปทำพิธีด้วย

พิธีกรรมการรักษาโรคของชาวปกากะญอ ได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมา อย่างยาวนาน ซึ่งแต่ละการรักษา ก็จะมีชื่อเรียกตามภาษาในท้องถิ่น นิเวศ ศิริ (การสื่อสารส่วนบุคคล, พญศจิกายน 1, 2567) เล่าถึงวิธีการรักษาด้วยพิธีทางไสยศาสตร์ว่า “หากมีคนในครอบครัวไม่สบาย โดยไม่รู้สาเหตุ หรือรักษาไม่หาย หัวหน้าครอบครัวหรือคนในครอบครัวที่มีคนป่วยจะต้องเตรียม ธูป 3 ดอก เทียน 1 คู่ และดอกไม้อย่างน้อย 1 ดอก มาหาพ่อบุญ พ่อบุญก็จะนำดอกไม้ธูปเทียนนั้น ไปไหว้แท่นพระประธานเพื่อทำการเสี่ยงทาย โดยตั้งนะโม 3 จบ และกล่าวขอถามด้วยภาษา ปกากะญอ ว่า ความเจ็บปวดของคน ๆ นั้น เกิดขึ้นเนื่องด้วยขวัญหายใช่หรือไม่ หากไม่ใช่การเจ็บปวด ที่อาการสาหัสจะใช้การเสี่ยงทายด้วยวิธีการนำเม็ดข้าวสาร โดยนับข้าวสารเป็นคู่ ๆ หากได้ครบคู่ แสดงว่า สิ่งที่พ่อบุญพูด ใช่หรือถูกต้องแล้ว โดยพ่อบุญจะถามทีละ 1 คำถาม โดยพ่อบุญจะถาม

หาสาเหตุว่าเป็นอะไร เช่น คนป่วยโดนทู่ตี (ผีขุนน้ำ) มาไข้หรือไม่ หากไข้จะนับได้ครบคู่ แต่หากเหลือ 1 เม็ด แสดงว่า ไม่ใช่ และต้องถามต่อโดยเปลี่ยนคำถามใหม่ โดยเปลี่ยนคำถามไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะถูกต้อง ซึ่งถามได้คำตอบแล้วว่า คนป่วยโดนอะไรและต้องทำพิธีอะไร หัวหน้าครอบครัวก็จะเตรียมของทำพิธีนั้น ซึ่งชาวปกากะญอจะรู้โดยทั่วกันว่า ของที่ใช้ประกอบพิธีดังกล่าวนี้มีอะไรบ้าง แต่หากเสี่ยงทายด้วยวิธีการนับเม็ดข้าวสารไม่ได้คำตอบ หรือผู้ป่วยมีอาการหนักจะใช้วิธีการเสี่ยงทายโดยใช้ไข่ ซึ่งหัวหน้าครอบครัวเตรียมมาด้วยเลยหรือให้พ่อหมอเตรียมก็ได้ ซึ่งพ่อหมอจะถามละเอียดมากขึ้น และใช้ไข่ดิบ 1 ฟอง ต้มบนไม้ปลายแหลมขนาดเล็ก หากสามารถตั้งไข่บนปลายไม้ได้แสดงว่า ไข้และถูกต้องตามที่พ่อหมอถาม เช่น คนป่วยจากอะไร, ขวัญหายไข้ไหม, หายไปไหนผีขุนน้ำเอาไปไข้ไหม, ผีนางไม้เอาไปไข้ไหม, อยากไปทำพิธีต้องไปทำตรงไหน, เดินไปทิศไหน, อยากทานอะไร ไก่หรือหมู, อาหารรสชาติแบบไหน, ทานผลไม้ด้วยไหม, ผลไม้อะไร, มะม่วงไข้หรือไม่ เป็นต้น ซึ่งคำถามที่ใช้จะมีความละเอียดมากขึ้น” ยกตัวอย่างวิธีการรักษาด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ดังนี้

1. ทูตี (การขอขมาผีผู้ดูแลน้ำ)

การขอขมาผีผู้ดูแลน้ำ ส่วนใหญ่จะทำพิธีให้กับเด็ก เป็นการขอขมาเมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งอาจจะเดินไปเหยียบตาน้ำหรือไปเล่นน้ำตรงที่ผืนน้ำอาศัยอยู่ทำให้เมื่อกลับถึงบ้าน จะมีอาการปวดเมื่อยตามขาและเข่า โดยไม่ทราบสาเหตุ หากเป็นเด็กเล็กเมื่อมีอาการแบบนี้ พ่อแม่จะถามลูกว่า ไปทำอะไรมา ไปเล่นน้ำที่ไหนมา หากก่อนหน้านี้ลูกไปเล่นน้ำมาจริง พ่อแม่ก็จะเตรียมข้าวของเพื่อไปทำพิธีขอขมาในที่ตรงนั้น แต่หากเป็นผู้ใหญ่จะทราบได้จากการถามร่างทรงผี หรือเรียกอีกอย่างว่า “คู่มือ” และจะให้ไปทำพิธีขอขมาตามที่ผีบอก

ของที่ใช้ประกอบในพิธี

1. ใบตองสด
2. เปลือกไข่
3. ส้มป่อย
4. ขมิ้น
5. แป้งเหล้า
6. แกลบ
7. ข้าวสุก
8. ขนไก่

การทำพิธีขอขมาจะทำช่วงหัวค่ำ โดยพ่อหมอจะนำของไหว้ไปวางริมน้ำ ท่องบทสวดและอธิษฐานให้คนป่วยหายเจ็บป่วยและขอขมาให้สิ่งที่ทำผิดไปโดยไม่ได้ตั้งใจ จากนั้นพ่อหมอก็จะนำหินก้อนเล็ก ๆ กลับมาให้กับคนป่วย 1 ก้อนแล้วเหน็บไว้ข้างหูจนหินก้อนนั้นแตกไปเอง ถือว่าเสร็จสิ้นพิธีกรรม

บทสวดประกอบพิธี ทูที

เตอะโรจ่า ตะวีจ่า ต่าเซ่ออีที ต่าเซ่ออีโน

แซ่วเกอะจ่า เตะปือ ย่าโดะโซ่จ่า ทูเกน่า ผะเกนา

เตอะเปอะชีซ่า เตอะเซ่อยอบอ โปะเกบลากะ

2. พิธีคล่อล่อต้า (การขอขวัญคืน)

การขอขวัญคืน จากผีเจ้าป่าเจ้าฟ้าเจ้าน้ำทั้งหลายที่ได้จับขวัญข้าวไว้ เพราะชาวปกาเกอะญอ เชื่อว่าอาการเจ็บป่วยเกิดจากการที่ขวัญหายไ้ มีไม่ครบ 37 ขวัญ จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญ หรือขอขวัญคืนให้กลับมาหาและอยู่กับเจ้าของขวัญคนนั้น

ภาพ 36 สิ่งของที่ใช้ทำพิธีคล่อล่อต้า

ตาราง 3 ของที่ใช้ประกอบในพิธี (ตะคล่อหล่อ)

ลำดับที่	อุปกรณ์/ สิ่งของที่ใช้	ความหมาย/ สัญลักษณ์
1	เส้นด้าย/เศษผ้า	ใช้พันไม้้งามและมัดมือให้ผู้ป่วยหลังเสร็จพิธี
2	ข้าวสุก	
3	ข้าวเปลือก	
4	ข้าวสาร	
5	กล้วย	“เปาะออ” ตัวแทนของอาหาร/เครื่องบูชา
6	แป้งเหล้า	

ตาราง 3 (ต่อ)

ลำดับที่	อุปกรณ์/ สิ่งของที่ใช้	ความหมาย/ สัญลักษณ์
7	เปลือกต้นก่อ	
8	ปูนหมาก	
9	ยาเส้น	
10	เปลือกไข่	ตัวแทนของ ไก่อ
11	ชนไก่	
12	ไม้ง่ามเล็ก 1 คู่	คำขวัญของคนป่วย
14	เศษหม้อดิน หรือเศษถ้วย	ตัวแทน ของไข่
15	เกลือ	
16	พริก	
17	ขมิ้น	
18	ส้มป่อย	
19	สำลี/ดอกจิว	ความอ่อนน้อม, นิ่มนวล
20	ใบตองสาต	สำหรับรองของไหว้ต่าง ๆ

นำเส้นด้ายมัดพันกับไม้ง่ามทั้ง 2 ขวapakาะกะญูเชื่อว่า จะช่วยคำยันขวัญของคนป่วยที่กำลังตกหรืออ่อนแอ ให้สูงหรือมีมั่นคงแข็งแรงขึ้น นำวางในใบตองสาตพร้อมด้วยของไหว้ประกอบต่าง ๆ ข้างต้น และชนไก่หรือไก่ที่นำมาใช้ในพิธี ซึ่งต้องไม่ใช่ไก่สีขาว

เมื่อเจ้าบ้านหรือในครอบครัวคนป่วยเตรียม ตะคล่อหล่อ (ของที่ใช้ประกอบในพิธี) เสร็จแล้วก็จะนำมาให้พ่อหมอ พ่อหมอก็นำตะคล่อหล่อเดินไปตามทางที่คนป่วยได้ผ่านไป วางตรงไหนก็ได้ริมทางไหนแล้วท่องบทสวด

คำสวดประกอบพิธี คล่อล่อต้า

ตำมือเกอะเส่ ตำมือเกอะซอ ตำมือเกาะตี ตำมือเบาะชะ ตำมือตำชู
(วิญญาณม้า วิญญาณช้าง วิญญาณหมูป่า วิญญาณเสือ วิญญาณหมี)
ตำมือเกาะจอ ตำมือทีโคละ ตำมือมุโข ตำมือฮ่อไซ
(เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าน้ำ เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน)
พอค๊ะ ฮิค๊ะ เกอวี เกอลา เตอเก
(จับขวัญไว้ จงปล่อย คืนขวัญให้กับเราด้วย)
เจอะลือเก เจอเปวเกลี

(ได้เลี้ยงให้แล้ว วันนี้ได้มาซื้อคืน)

ปือเบเตอะ เส่ ฮือ สะ เตอะ เก่อ ลา

(ข้าวเปลือก 1 หมื่น ข้าวสาร 1 แสน)

โซ่เพลาะ เดอ แพแจ เจะน่า เซอะแร แยะเบะ

(ไม้ง่าม สำลี เศษหม้อดิน)

เปอล่า เก เก่อลา แค เลอะ

(ขอให้ปล่อยขวัญคืนกลับมาให้ครบ 37 ขวัญ)

พร้อมทั้งบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวิญญาณที่จะมารับของว่า มีฐานะอาจไปไม่ถึงให้มารับเอง แล้วนำกิ่งของต้นกังปกรบ 3 ทิศเป็นสัญลักษณ์ให้รับรู้ว่าจะวางอยู่ตรงไหน และพอมหอกกลับมามัดมือให้กับคนป่วย ถือว่าเสร็จพิธี

3. พิธีเตอเยาะ ลอเก่อลา

พิธีกรรมนี้จะทำให้กับเด็ก ที่เกิดจากการขวัญตก ตกใจ หรือสะดุ้งเสียง ทำให้ร้องไห้ตอนกลางคืนหลายคืนติดต่อกัน จะแก้ไขด้วยวิธีเตอเยาะลอเก่อลา แต่อาจใช้เวลานานในการเรียกขวัญให้กลับมา จะต้องท่องจนกว่าด้ายจะขาดหรือขวัญกลับมาคืนมา

ของที่ใช้ประกอบในพิธี (ตะคล่อหล่อ)

1. ไข่ไก่ต้ม 2 ฟอง
2. กำไลเงิน
3. เส้นด้ายสีขาว
4. ไม้คนข้าว
5. ถ้วย

โดยนำเส้นด้าย 1 เส้นมัดกำไลติด แล้วนำไข่ต้ม 2 ฟองใส่ถ้วยพร้อมข้าวสุก พอมหอกจะทำพิธีโดยท่องบทสวดแล้วนำไม้คนข้าวเคาะที่ถ้วยท่องไปเรื่อย ๆ จะทำให้กำไลที่มัดไว้หมุนวนไปรอบถ้วยข้าว ถ้าหากขวัญกลับมาแล้วจะทำให้เส้นด้ายขาดกำไลตกลงไปในถ้วยข้าว จากนั้นใช้เส้นด้ายนั้นทาบไปมาได้ 3 เส้น ผูกข้อมือให้กับเด็กคนนั้น เป็นการเสร็จสิ้นพิธี

พิธีการรักษาโรคด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ จะเป็นการรักษาอาการป่วยที่เกิดจากขวัญหายเท่านั้น ซึ่งจะทำการรักษาโดยพอมหอกที่ได้รับการถ่ายทอดวิชามา เมื่อรักษาเสร็จผู้ป่วยหรือผู้ที่มาทำการรักษาหายป่วยแล้ว จะต้องมาด้าหัวเพื่อแสดงความเคารพและขอพรจากพอมหอกที่ทำการรักษาให้ด้วย แม้ในปัจจุบันการรักษาด้วยสมุนไพรและวิธีการทางไสยศาสตร์เริ่มลดน้อยลงเนื่องด้วยมีโรงพยาบาล มีการแพทย์สมัยใหม่ที่สามารถทำการรักษาได้ดีและรวดเร็วกว่า แต่ชาวปกากะญอในหมู่บ้านแห่งนี้ก็ยังคงให้วิธีการรักษาแบบดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเหล่านี้ในการรักษาเรื่อยมา เนื่องด้วยการเจ็บป่วยบางอย่างไม่สามารถรักษาได้ด้วยยาแผนปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า

ชาวปกากะญอมีระบบความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาอย่างยาวนานว่า ทุกสิ่งบนโลกล้วนมีเจ้าของ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ตามที่ต่าง ๆ ซึ่งเรามองไม่เห็น หากกรูกล้าหรือลบหลู่จะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษให้เจ็บป่วย

การรักษาโรคของชาวปกากะญอ สะท้อนให้เห็นถึงความนอบน้อมต่อธรรมชาติและ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าน้ำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย บรรพบุรุษที่คอยดูแล ให้อยู่อย่างสงบร่มเย็น หรือแม้กระทั่ง ผี ที่มาทำร้ายหรือขัดขวาง ไม่ให้คนในชุมชนมีความสุข หรือเจ็บป่วย จึงมีการเสี่ยงทายตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายก่อนจะลงมือทำสิ่งต่าง ๆ เสมอ

วิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด เชียงราย

ชาวปกากะญอ ผู้ถูกขนานนามว่า “คนอยู่กับป่า” เป็นกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับผืนป่า “เราดูแลเขา เขาให้ประโยชน์กับเรา” เกื้อกูลกันมาช้านาน ประกอบกับความเชื่อที่ถูกปลูกฝังและวิถีชีวิต ที่ได้เห็นและเรียนรู้จากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นให้ดูแลรักษาผืนป่า จึงทำให้ชาวปกากะญอ มีความนอบน้อมและเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของตนให้คงอยู่และดำรง ต่อไป ดังนี้

ภาพ 37 เยาวชนในชุมชนบ้านห้วยหินลาดในไปขอพรผู้เฒ่าผู้แก่ ตามประเพณีปีใหม่มัดมือของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า

1. สร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านคำสอนและการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น การรับประทานอาหาร ชาวปกากะญอยังคงรับประทานประจำถิ่นในทุกมื้ออาหาร ในการสร้างบ้านเรือนก็ต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญและปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ ตามที่ลูกส่งสอนมา มีการแต่งกายด้วยชุดประจำถิ่นที่ลูกกำหนด ในชีวิตประจำวันหรือในงานพิธีสำคัญต่าง ๆ อย่างสวยงาม ผู้เป็นแม่ยังคงสอนวิธีการทอผ้าให้กับลูกสาวและใช้วิธีการทอผ้าโดยใช้กี่เอว ทอผ้าในลักษณะต่าง ๆ ตามที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และเมื่อเจ็บป่วยคนในชุมชนยังคงใช้วิธีการรักษาโรคโดยใช้พืชสมุนไพรและวิธีทางไสยศาสตร์ ควบคู่ไปกับการรักษาโดยยาแผนปัจจุบัน

ภาพ 38 การแสดงการรำดาบ ของเด็กชายอานูภาพ จะสุ ชาวปกากะญอบ้านห้วยหินลาดนอก ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า

2. การสร้างอัตลักษณ์และสืบทอดอัตลักษณ์จากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการถ่ายทอด ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำทางศาสนา ที่ชาวปกากะญอเรียกว่า “ฮีโซ” ที่ถ่ายทอดโดยตรงจากผู้เป็นพ่อของลูกชายคนโตของผ่านตระกูล และต้องมีบรรพบุรุษที่เป็นฮีโซมาก่อนเท่านั้น

3. สร้างคุณค่าของอัตลักษณ์นั้นให้ลูกหลานปฏิบัติตามผ่าน “บทา” ซึ่งเป็นบทกวีที่ใช้ขับ ร้องตามทำนองของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น มีความสนุกสนานและสอดแทรกคำบอก เล่า หรือคำสอนของบรรพบุรุษ รวมถึงการส่งเสริมให้อนุรักษ์ทรัพยากรป่าและภูมิใจในเอกลักษณ์ของ ตนเอง

ภาพ 39 นางนาเมื่อ ศิริ ผู้มีความรู้และชำนาญในการร้องบทา ของบ้านห้วยหินลาดใน

4. ผ่านการทำ “ไร่หมุนเวียน” ไร่แห่งวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ เป็นไร่สำหรับปลูกพืช และสืบทอดเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มชน เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวปกากะญอที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ที่ได้ผนวกเอาความเชื่อ ชีวิต และจิตวิญญาณของคนปกากะญอเข้าด้วยกัน ซึ่งในทุกขั้นตอนของการทำไร่หมุนเวียนนี้ จะต้องมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มหาพื้นที่ในการทำไร่ โดยการเสี่ยงทายของฮีโซ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เรื่อยมาจนเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่เสร็จ

ภาพ 40 การเก็บดอกหงอนไก่ เพื่อประกอบพิธีขอบคุณนกขวัญข้าวหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ของชาวปกากะญอบ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า

5. เพื่อสนองตามนโยบายของรัฐบาลในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสีเขียวที่ปรากฏในกฎหมายฉบับต่าง ๆ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566-2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2566-2570) และแผนปฏิบัติการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่มุ่งเน้นให้จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นที่จับตามองของสังคมในการร่างกฎหมายคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ของวุฒิสภา โดยเฉพาะมาตรา 70 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติไว้ว่า

รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออันตรายต่อความมั่นคงของรัฐหรือสุขอนามัย...

ทั้งนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ ประเด็นที่ 1 ด้านสถานะทางกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่ได้สัญชาติ ประเด็นที่ 2 ด้านอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ซึ่งสังคมยังไม่ให้การยอมรับในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เท่าที่ควร และประเด็นที่ 3 ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ในการประกอบอาชีพ เช่น การทำไร่ ไร่นา สวน การปลูกพืชต่าง ๆ ซึ่งทั้ง 3 ประเด็นไม่มีความสอดคล้องกัน ทำให้ส่อเสี่ยงในการทำผิดกฎหมายและการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้นจึงมีการเรียกร้องให้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้น เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ ได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมให้อยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีงาน มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมถึงมีหลักประกันในเรื่องของสิทธิของพลเมือง (สวณีย์ รักษาพงษ์, 2568)

ชุมชนบ้านห้วยหินลาดใน ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้าแห่งนี้ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดลำห้วยสายสำคัญกว่า 14 ลำห้วย และเมื่อหมู่บ้านได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ในปี พ.ศ. 2542 ทำให้มีผู้คนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสนใจและเข้ามาศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด วัฒนธรรมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เด็ก ๆ และคนในชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับโลกภายนอก ได้เปิดโลกทัศน์ของตนเอง พร้อมทั้งได้แสดงอัตลักษณ์ของตนเองให้กับผู้อื่นได้รับรู้ถึงความภาคภูมิใจในความเป็นปกาเกอะญอของกลุ่มชน และรักษาอัตลักษณ์ของตนให้คงอยู่กับกลุ่มชนต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อศึกษาวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ด้วยวิธีทางคติชนวิทยาโดยการปฏิบัติงานภาคสนามและศึกษาจากเอกสาร ในระหว่างเดือนมิถุนายน 2567 ถึงเดือนมีนาคม 2568 สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยและมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาอัตลักษณ์และวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ พบว่า

1. อัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

อัตลักษณ์ที่ถ่ายทอดหรือแสดงออกมาในรูปแบบของปัจจัย 4 มีความคล้ายคลึงกัน คือ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวปกาเกอะญอที่มีความเคารพและนอบน้อมต่อธรรมชาติหรือบรรพบุรุษ ดังนี้

1.1 อาหาร

อาหารของชาวปกาเกอะญอ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ อาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวันและอาหารในพิธีกรรม ล้วนใช้วัตถุดิบที่มีอยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นพืชสมุนไพร ผักสวนครัวรอบบ้าน ในไร่หมุนเวียน ไร่ดั้งเดิมที่เป็นวิถีชีวิตของชาวปกาเกอะญอมาช้านาน หรือของที่ได้จากในป่าและในน้ำ ลักษณะอาหารจะไม่เน้นความสวยงาม มีวิธีประกอบอาหารที่ง่าย ไม่ยุ่งยาก แสดงให้เห็นถึงการเป็นนักรักธรรมชาติ มีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียงที่ใกล้ชิดธรรมชาติ คือใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่รอบกายมีความเรียบง่าย ไม่หวือหวา มีความประหยัดมัธยัสถ์ มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำพืชชนิดต่าง ๆ มาประกอบและถนอมอาหารตามฤดูกาล นอกจากนี้ชาวปกาเกอะญอยังมีแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษด้วย

1.2 เครื่องนุ่งห่มหรือการแต่งกาย

ชาวปกาเกอะญอมีเสื้อผ้าที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน สามารถสวมใส่ได้สองด้าน คือด้านหน้าและด้านหลัง โดยทั้งสองด้านจะมีลักษณะและลวดลายที่เหมือนกัน สะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดที่เรียบง่ายและนิสัยของคนปกาเกอะญอที่มีความซื่อตรง และจริงใจ โดยหญิง

ชาวปกาเกอะญอจะนึ่งทอดผ้าด้วยวิธีดั้งเดิม คือ การใช้กี่เอว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความขยันและอดทน ในการนึ่งทอดผ้า เย็บผ้าและปักลวดลายตกแต่งเสื้อ ซึ่งเด็กหญิงจะได้รับการถ่ายทอดมาจากมารดา ตั้งแต่เด็ก ซึ่งลายผ้าของชาวปกาเกอะญอจะมีวิธีการสร้างลวดลาย 2 แบบ คือ “เซอิกิ” เป็นการสร้างลวดลายโดยใช้กี่หลาย ๆ อัน ในการออกแบบลวดลายตอนทอดผ้า และ “เซเซเบอะ” เป็นลวดลายที่เกิดจากการนำลูกเต๋อยมาปักเป็นลวดลายต่าง ๆ

1.3 ที่อยู่อาศัย

การจะตั้งถิ่นฐานหรือการสร้างบ้าน จะต้องได้รับการเห็นชอบจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ บรรพบุรุษ เจ้าป่าเจ้าเขา เทวดาอารักษ์ที่ดูแลผืนป่า เนื่องจากชาวปกาเกอะญอมีความเชื่อเรื่อง ผีบรรพบุรุษ เทวดาอารักษ์ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าน้ำ ที่สิ่งสถิตและคอยปกป้องดูแลคนในครอบครัว หรือในหมู่บ้าน ก่อนจะลงมือทำอะไรจึงต้องทำการเสี่ยงทาย เพื่อถามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายก่อนเสมอ รวมไปถึงการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยก็จะมีข้อห้ามและองค์ประกอบในห้องครัว ที่ถูกกำหนดหรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ สะท้อนให้เห็นถึงความนอบน้อมต่อธรรมชาติและเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ของคนปกาเกอะญอ

1.4 การรักษาโรค

แม้จะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีความทันสมัยและสะดวกรวดเร็วในการรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ แต่ชาวปกาเกอะญอในหมู่บ้านแห่งนี้ยังคงใช้วิธีการรักษาแบบดั้งเดิม คือ การใช้พืชสมุนไพรและวิธีการทางไสยศาสตร์ตามความเชื่อดั้งเดิม สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพในสิ่งเหนือธรรมชาติ เจ้าป่าเจ้าเขา เชื่อว่าอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุหรือรักษานานกว่าปกติ เกิดจากการกระทำของสิ่งที่ไม่มองเห็น เชื่อว่าทุกอย่างบนโลกนี้มีเจ้าของ ไม่ความลบหลู่ เมื่อจะลงมือทำสิ่งใดต้องมีการขออนุญาตหรือเสี่ยงทายเพื่อถามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนนำมาใช้ และหากใช้ประโยชน์แล้ว ก็ต้องตอบแทนและดูแล เช่น ต้นไม้หรือป่าไม้ นั่นเอง

2. วิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกาเกอะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ชาวปกาเกอะญอ ถูกขนานนามว่า “คนอยู่กับป่า” มีวิถีชีวิตเกี่ยวคู่กับป่า ตลอดทั้งนอบน้อมและเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะชาวปกาเกอะญอเชื่อว่าทุกสิ่งล้วนมีเจ้าของ เมื่อใช้ประโยชน์จึงต้องรู้จักตอบแทน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้รับการสร้างขึ้นมาแต่บรรพบุรุษและสืบทอดต่อเนื่องกันมา จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชน โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวได้ถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

2.1 ผ่านคำสอนของบรรพบุรุษที่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้กับลูกหลาน โดยผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านหรือในชุมชนเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นในการดำรงชีวิต ทั้งการประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัย และวิธีการรักษาโรค

2.2 การยึดถือ/สืบทอดอัตลักษณ์จากบรรพบุรุษ โดยการถ่ายทอดความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำทางศาสนา ที่ชาวปกากะญอเรียกว่า “ฮีโซ” ซึ่งจะถ่ายทอดผ่านตระกูลบรรพบุรุษที่เป็นฮีโซมาก่อนเท่านั้น

2.3 สร้างคุณค่าให้ปฏิบัติตามผ่าน “บททา หรือ ทาโด” เป็นบทกวีที่ใช้ขับร้องตามทำนองของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ส่งผ่านมารุ่นสู่รุ่น เนื้อหาที่มีความสนุกสนานและสอดแทรกคำบอกเล่า หรือคำสอนของบรรพบุรุษ รวมถึงการส่งเสริมให้อนุรักษ์ทรัพยากรป่าและภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง

2.4 ผ่าน “ไร่หมุนเวียน” ไร่แห่งการสืบทอดเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มชน ที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวปกากะญอที่สืบทอดกันมาอย่างช้านาน ซึ่งผนวกเอาความเชื่อชีวิตและจิตวิญญาณเข้าด้วยกัน ในทุกขั้นตอนของการทำไร่หมุนเวียนจะต้องประกอบพิธีกรรมดั้งเดิม ตั้งแต่เริ่มหาพื้นที่โดยการเสี่ยงทายและเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่เสร็จ

2.5 สนองตามนโยบายของรัฐบาลประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566-2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2566-2570) และแผนปฏิบัติราชการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่มุ่งเน้นให้จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาโดยการทบทวนวรรณกรรมและปฏิบัติงานภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์และร่วมสังเกตการณ์เป็นระยะ ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าชาวปกากะญอ ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีอัตลักษณ์ที่แสดงออกผ่านปัจจัยการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของ อาหารหรือส่วนประกอบในอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวันและในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความพอเพียง รวมถึงมีความความกตัญญูต่อธรรมชาติที่มอบอาหารให้ได้รับประทานของชาวปกากะญอ สวมเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะการแต่งกายเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นกลุ่มชนและสะท้อนให้เห็นความซื่อตรง จริ่งใจของคนปกากะญอ ส่วนที่อยู่อาศัยการตั้งถิ่นฐาน ชาวปกากะญอ เป็นกลุ่มชนที่มักตั้งถิ่นฐานกลางป่าที่เงียบสงบ รักสันโดษ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงป่าอยู่กับธรรมชาติ เพราะในป่านอกจากจะเป็นแหล่งอาหารแล้ว ยังเป็นแหล่งสมุนไพรสำหรับรักษาโรคต่าง ๆ อีกด้วย พวกเขาจึงต้องรักและดูแลป่ามีความเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ส่วนการรักษาโรคจะมีขั้นตอนพิธีกรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงความนอบน้อม เคารพต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

เพราะชาวปกากะญอเชื่อว่าทุกสิ่งบนโลกนี้ล้วนมีเจ้าของ ไม่ควรลบหลู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวปกากะญอในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีระบบความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่อยู่รอบตัว มีความเคารพนอบน้อม และยำเกรงต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้ ถูกสร้างขึ้นมาจากความเชื่อของกลุ่มชนที่มีการสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างช้านาน เพื่อรักษาอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอของตน อีกทั้งยังสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อีกด้วย

แต่ละกลุ่มชนไม่ว่าจะเป็นชาวปกากะญอ ไทลื้อ หรือไทใหญ่ ต่างมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง และมีการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์เหล่านั้นแตกต่างกัน เช่น การสืบทอดและถ่ายทอดความเป็นกลุ่มชน การเคารพนอบน้อมต่อสิ่งเหนือธรรมชาติหรือความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ที่มีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อม จึงทำให้มีความเป็นนักรักษาธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้มีผู้ศึกษามาแล้วหลายท่าน ดังเช่นงานวิจัยของ จินตนา แบบติบ (2554) ที่ได้ศึกษาว่าทรรณอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่าชาวไทใหญ่ที่มีความพยายามที่จะผลิตสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทใหญ่ของกลุ่มตนเอง โดยมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของการสืบเชื้อไทใหญ่ เช่นเดียวกับชาวปกากะญอที่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดและถ่ายทอดอัตลักษณ์ตนเองจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายของฮือโซ หรือผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนเช่นกัน โดยผู้ที่จะเป็นฮือโซคนต่อไปต้องเป็นลูกชายคนโตของฮือโซคนปัจจุบันเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติและการเคารพต่อบรรพบุรุษเป็นอัตลักษณ์หนึ่งกลุ่มชน ในด้านวิถีชีวิตการสร้างบ้านเรือนหรือการแต่งกาย สอดคล้องกับ มิ่งมกล หงขวางค์ (2557) ที่ศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ ซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ คือ ปลูกบ้านใต้ถุนสูง มุงหลังคาด้วยใบไม้ (หญ้าคา) ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ มีอาหารประจำถิ่นจะมีความคล้ายคลึงกับอาหารในภาคเหนือ ส่วนอาหารที่อยู่ในทุกพื้นที่พบเป็นประจำคือ สาหร่ายน้ำจืด เป็นพืชที่ได้จากแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ มีลักษณะการแต่งกายเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีระบบความเชื่อดั้งเดิมคือนับถือผีบรรพบุรุษและนับถือศาสนาพุทธ ชาวไทลื้อไม่ชอบความรุนแรงมีลักษณะนิสัยรักสงบ ชอบสันโดษ รักชาติกำเนิด มีเอกลักษณ์การแต่งกายเป็นของตนเองเช่นเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ หรืองานวิจัยของ ศิริรัตน์ บุญสาอาจ (2563) ที่ได้ศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมในการแต่งงานของชาวปกากะญอ หมู่บ้านสันโป่ง ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง พบว่า อัตลักษณ์ในการแต่งกาย มีความสอดคล้องกันกับการการแต่งกายของเจ้าสาวชาวปกากะญอในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งหลังจากที่แต่งงานแล้วเจ้าสาวต้องเปลี่ยนเป็นชุดสองท่อน ข้างบนจะเป็นเสื้อสีดำปักด้วยลูกเดือยที่หน้าอก (เรียกอีกอย่างว่าชุดเซเซเบอะหรือชุดแม่บ้าน) เช่นกัน แสดงให้เห็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ในการแต่งกายของชาวปกากะญอ

แต่ละกลุ่มชนไม่ว่าจะเป็นชาวปกากะญอ ไทลื้อ หรือไทใหญ่ ต่างมีอัตลักษณ์เป็นของตนเองและมีการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์เหล่านั้นแตกต่างกัน เช่น การสืบทอดและถ่ายทอดความเป็นกลุ่มชน การเคารพนอบน้อมต่อสิ่งเหนือธรรมชาติหรือความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ที่มีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อม จึงทำให้มีความเป็นนิกonusัษัธรมชาติอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในด้านปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตเท่านั้น จึงควรศึกษาอัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ เพื่อความชัดเจนของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในประเด็นต่อไปนี้

1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวปกากะญอ
2. พลวัตและการคงอยู่ของอัตลักษณ์ชาวปกากะญอ
3. การผสมกลมกลืนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์
2. ควรสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนหรือเยาวชน ให้รักษาความงดงามของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่สืบไป

บรรณานุกรม

- กฤตยา สารพุทธิ. (2563). การดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กรณีศึกษา ชุมชนปกากะญอ พระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ปรัชญา, มหาวิทยาลัยรังสิต, ปทุมธานี.
- กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านห้วยตองก้อ. (13 มกราคม 2565). ต่าบี่ต่าทา เรื่องราวบนผืนผ้าปกากะญอ ห้วยตองก้อ: Huay Tong Kor, Karen textiles. <https://online.fliphtml5.com/yegve/uizm/>
- คณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรุ่งอรุณ. (2557). โอมีโอโซเปอ อยู่ดีมีสุข. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- จินตนา แปะติบ. (2555). วากรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมะหลวง ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ตะลอนตะลอลด The Local Space. (2567, 8 ธันวาคม). พี่ขวัญ เสริมกำลังใจ ห้วยหินลาดใน ต้องดีกว่าเดิม. Facebook. <https://www.facebook.com/thelocalspaceth.talontalord/posts/891526716485622>.
- ตะลอนตะลอลด The Local Space. (256, 20 กุมภาพันธ์). ประเพณีผูกข้อมือหรือ “กี้จี้”. Facebook. <https://www.facebook.com/photo?fbid=941902671448026&set=pcb.941918848113075>.
- นฤมล ละครวงศ์. (2557). กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมณฑา อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 10(2), 44-55. <https://so02.tcithaijo.org/index.php/jitt/article/view/31359/26945>.
- นันทวัน วาตะ. (2564). โพล่ง ปากะญอ เราคือคน. สารคดี “กะเหรี่ยง คนของป่า”, 436, 27-31.
- ปกรณ คองสวัสดิ์. (2548). กระบวนการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อการตอบโต้กับรัฐ: กรณีศึกษาชาวปกากะญอ บ้านห้วยหินลาดใน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2541). “วากรรมชาวเขา”. วารสารสังคมศาสตร์: สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ, 11 (1), 95-110.
- เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2560). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.,ด., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.

ยุทธศาสตร์และงบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย. (2560). **แผนพัฒนาท้องถิ่น**

(พ.ศ. 2566-2570) องค์การบริหารส่วนจังหวัด. เชียงราย: องค์การบริหารส่วนจังหวัด
เชียงราย.

มิ่งมงคล หงชาวงศ์. (2557). **ไทลื้อ: วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม. วารสารศิลปกรรมศาสตร์**

วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์ ราชชมงคลธัญบุรี, 1(2), 1-20.

วีระศักดิ์ จันทรส่งแสง. (2564). **ไผ่ล่อง ปากกะญอ เราคือคน. สารคดี “กะเหรี่ยง คนของป่า”**,

436, 86-89.

ศิริรัตน์ บุญสำอาง, สุกัญญา อุดแก้ว และภาณุวัฒน์ สกุลสืบ. (2563). **การศึกษาองค์ประกอบ**

**ของพิธีกรรมในพิธีแต่งงานของชาวปกากะญอ หมู่บ้านสันโป่ง ตำบลเสริมกลาง อำเภอสริม
งาม จังหวัดลำปาง. วารสารมังรายสาร สถาบันภาษาและวัฒนธรรมนานาชาติ**

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 8(1), 15-28.

สวณีย์ รักษาพงษ์. (2568, 25 มีนาคม). **“จับตา...วุฒิสภา ผ่านร่างกฎหมายคุ้มครองและส่งเสริม**

วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์”.

<https://www.senate.go.th/view/386/News/Highlight/288/TH-TH>.

เสาวลักษณ์ กาญจนชนสิน. (2559). **ประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงโป: กรณีศึกษา**

บ้านขุนอมแฮดใน หมู่ที่ 5 ตำบลสบโขง อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). **กลุ่มชาติพันธุ์**

ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย. <https://www.tsri.or.th>.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงป่าเป้า. (2561, 1 กรกฎาคม). **ประวัติความเป็นมา. muang-**

krabi. <https://district.cdd.go.th/wiangpapao/about-us>.

สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2550, 16 มิถุนายน 2550). **บทวิทยุรายการ “รู้ รักภาษาไทย”**

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน

พ.ศ.2550 เวลา 7.00-7.30 น.

<http://legacy.orst.go.th/?knowledges=%E0%B8%AD%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B9%91%E0%B9%96%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99-%E0%B9%92%E0%B9%95>.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10. (2561). **รายงานการวิจัยภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์**

ของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย. (2566, 21 มีนาคม 2566). **ตัวชี้วัดที่สำคัญของจังหวัด.**

https://chiangrai.nso.go.th/statistical-information-service/key-indicators-of-the-province/population-2561_.html.

สำนักสร้างสรรค์โอกาส. (2566, 22 มกราคม), **นักเรียนแจ่มหลวงรู้ค่าสมุนไพร สืบสานภูมิปัญญา**

ปกากะญอ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

<https://opengrant.thaihealth.or.th/%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%88%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%84%E0%B9%88%E0%B8%B2/>

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลทั่วไป.**

เชียงราย: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย.

อรุณวดี รัตนธำ และอรพิม วรรณกายนต์. (2561). **ตำรับอาหารในไร่มุขเวียน แบบฉบับ**

‘ปกากะญอ’. https://krua.co/food_story/taj-auf-le-que-book-review.

อัมพิกา ยะคำป้อ. (2554). **พลวัตและบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้าน**

ที่บ้านไม้ลุงชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , กรุงเทพฯ.

โอบเอื้อ กันธิยะ. (2565, 25 เมษายน). **ห่อวอ เครื่องเทศแห่งป่าเขาที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของ**

ระบบนิเวศ. <https://www.behindthescene.co/small-narrative-horror/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ในพื้นที่ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด
เชียงราย

ภาพ 41 การเก็บข้อมูลบ้าน นางนามือ ศิริ ผู้มีความรู้เรื่องการทอผ้า การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ
และมีความรู้เรื่องการร้องบทหา (บทกวีหรือคำกลอนที่มีไว้เพื่อขับร้อง)

ภาพ 42 การเก็บข้อมูลบ้าน นายนุ ปะปะ (ฮู้ไช้ประจำหมู่บ้าน) และนางบัวคำ ปะปะ ผู้มีความรู้
ในเรื่องการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อาหารประจำถิ่น การทอผ้าและการปักลวดลาย
บนผ้า

ภาพ 43 การเก็บข้อมูลบ้าน นายนิเวศ ศิริ ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีฝีมือและความรู้ด้านการจักสานงานฝีมือ การสร้างบ้าน และการใช้พืชสมุนไพรสามารถรักษาโรคทั้งด้วยสมุนไพรและวิธีทางไสยศาสตร์ สามารถทำพิธีเสี่ยงทายได้

ภาพ 44 การเก็บข้อมูลบ้าน นายปรีชา ศิริ ผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีความรู้ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ภาพ 45 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ณ ศาลา
ห้องสมุดของหมู่บ้านห้วยหินลาดโน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	อรรถัย สายเครือวงศ์
วัน เดือน ปี เกิด	22 เมษายน 2535
สถานที่เกิด	จังหวัดพะเยา
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2558 ศศ.บ. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา
ที่อยู่ปัจจุบัน	153 หมู่ 6 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
ผลงานตีพิมพ์	อรรถัย สายเครือวงศ์, บัณฑิต ทิพย์เดช, และ เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (อยู่ระหว่างการตีพิมพ์). อัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. วารสารสถาบันวิทยาการจัดการ แห่งแปซิฟิก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 11(2).
รางวัลที่ได้รับ	-

